

განათლება

ლ. გ. ბოცვაძის რედაქციით
(წელიწადი შესამე)

№1-10 გვ

1910 წ.

I. სახალხო განათლების საზოგადო კითხვები.

ლ. ბოცვაძე—საუბარი სახალხო სკოლაზე V^{II}—297, VIII—345, X—441.

სანიმუშო პროგრამები ყველა საგნებისა საქართველოს სკოლებისათვის I—22, II—79, III—149, IV—183, V—233, VI—276, VII—330, X—489.

კახაბერი—სახალხო განათლების საქმე საქართველოში—VI—260.

ქ. შ. წ. კ. გამავრცელებელი საზოგადოების სანიმუშო პროგრამა და ვაზეთი „ახალი გზა“ VIII—376.

სქესობრივი საკითხი აღზრდაში V^{II}—307

ი. ნიჟარაძე—მასწავლებლის განათლება და მისი პიროვნება VII—304.

ბესარ. ლამბაშიძე—მასწავლებლის თვით-განვითარება (ანასტასიევიდან) V^{II}—311, კარგი მასწავლებელი (ანასტასიევისა) IX—405.

ე. ფაღვა—(მ. კალგინი) მასწავლებელი ხელოვანია თუ ხელოსანი? VIII—351.

ტეხურის-პირელი—ექსკურსიის მნიშვნელობა მოწაფეთა და მასწავლებელთათვის VIII—359.

ლ. ტოლსტოი—დაბადება (ბიბლია) როგორც საუკეთესო წიგნი დასაწყისის სკოლებში საკითხავად VIII—382.

II. კვლევა, კინოლოგია და მეთოდობა.

ნ. ლორთქიფანიძე—პედაგოგის ისტორია ვაიმერისა გერმანულიდან III—171, VI—278, IX—403, X—460, I—19.

სამ. ცომაია—სწავლა-აღზრდის საქმე საქართველოში (X—XIII საუკ.) II—66, III—113, IV—159, V—205.

ალ. ფაღვა—ბავშვის ლექსები (პრ. ბერნგარდ მიუნცისა) IV—153.

იბ. ვართაგავა—სამშობლოს გაცნობა V—201. ნაგრძობ-დანაკვირ. X—447.

ლ. ბოცვაძე—ბავშვის პირველი გავითარებები (დიმარი) I—6; აღმზრდელობითი მნიშვნელობა საბავშვო წიგნებისა II—57; ბავშვის სიცილი (ვ. რუსაკოვი) III—106; ახალი მიმართულება პედაგოგიაში III—119; უცხო ენის ადრე სწავლება (სიმონოვიჩიდან) IV—165; გეოგრაფია სახალხო სკოლებში IV—192; ბუნების შესწავლა სახალხო სკოლებში V—210; ბავშვების სოფლ-მხედველობა (Paola Lambroso) IX—393; სახელმძღვანელო წიგნების საკითხავა სკოლებში IX—421; კლას გარედ კითხვა X—450.

დ. ო—ძი—ვილიამ ჯემსი. საუბარი ფსიხოლოგიაზე IX—407, X—456.

კახაბერი—ამერიკული მეთოდი ხატვის სწავლებაში V^{II}—333.

ლ. ნ. ტოლსტოი—რელიგიოზური აღზრდის გამო (წერილი ამერ.) I—27.

უშინსკიდან—დედა-ენა II—83.

ალ. მრევლიშვილი—ხატვა-ხაზვის სწავლება V^{II}—331.

დ. ალბანელი—ახალი მიმართულება არითმეტიკის სწავლებაში IV—185.

III. საზოგადო მაცნობარება

ვ. ლამბაშიძე—მეცნიერება და აღზრდა I—46.

ს. ავალიანი—ბუნების მეტყველება და ისტორია. რიკერტის აზრი ისტორიის შესახებ III—125. სოციოლოგია—V—213.

ე. ალშიბაი—ჰაერის ანუ ატმოსფერის ელექტრონი V—216.

კახაბერი—სატყვირის ბიოლოგიური მნიშვნელობა (დ-რ დიკკერი) V^{II}—319.

განათლება

(წელიწადი მესამე)

I ი ა ნ ვ ა რ ი 1910 ♡.

ზინაარსი: 1. რედაქციისგან. 2. სხვათა შორის, ვაჟაფშაველასი. 3. დიძარი—ბავშვის ზირველი გაკვეთილები. 4. გლოვა (დექა) აკაკისა. 5. ჩემი ზირველი აღლევება (მთხრობა) მ. ჩელივისა. 6. სულა და დმურთები (სხარსული დეგენდა) ბახანასი. 7. ზედა-გოგის ისტორია ვეიმერის (გერმანულიდან) ნ. ლორთქიფანიძისა. 8. სანიმუშო ზრატკამები საქართველოს სახალხო სკოლებისათვის. 9. დ. ცოლსტოი—რელიგიოზური აღზრდის გამა (წერილი ამერიკელთან). 10. შინური მიმხილვა ფარისა. 11. ცნობები სყოველთაო სწავლების შესახებ ტფილისის გუბერნიასში. 12. ერთობის მოღვაწეობა რუსეთში. 13. სახალხო განათლების მოწეობა და მართვაგამგებობა უცხოეთში. 14. ბავშვების საზოგადოება ამერიკასში. 15. სკოლის გამოცდილებიდან. 16. მუცნიერება და აღზრდა (ზირველი წერილი) ექიმი ვ. დძისა. 17. წერილები დაბა სოფლებიდან. 18. კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია. 19. სამეცნიერო მიმხილვა. 20. განცხადებები.

ჟურნალი წლიურად ღირს 3 მან.
 ნახევარი წლით . . . 2 მან.
 სახალხო სკოლების მასწავლებლებს
 ჟურნალი დაეთმობათ წლიურად
ორ მანეთად

ცალკე ნომ-
 რის ფასი
 30 კაპ.

ხელის მოწერა მიიღება **ტფილისში** წერა-
 კითხვის საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში და
 „ნაკადულის“ რედაქციაში. წერილების და
 ჟურნალი ფული უნდა გამოიგზავნოს ამ ად-
 რესით: **Тифлисъ, Дворянская Грузинская
 Гимназія Л. Г. Боцвалзе**

რედაქციისაგან.

უნუგეშო სურათს წარმოადგენს
 დღევანდელი ჩვენი ცხოვრება. სა-
 ზოგადო მოქმედების რომელი დარ-
 გიც უნდა აიღოთ, ყველგან მოუ-
 მზადებლობა, გულ-გრილობა, ერთ-
 მანეთში უთანხმოება, გაუტანლობა

და ათასი სხვა სიღუბჭირე იჩენს
 თავს.
 დღეს, როდესაც ცხოვრება თვალ-
 წინ გვიყენებს სხვა-და-სხვა საკით-
 ხებს, როცა ჩვენი არსებობა გადა-
 გვარების გზაზედ დამდგარა—მტრე-

ბი იერიშით მოგვდგომია და ჩვენს ერის წმიდათა წმიდას უწმინდურად იხსენიებენ, არაფრად გვაგდებენ და უტიფრად დაგვცინიან კიდევ, მოდუნება და სასოწარკვეთილება სიცოცხლის ნიშანს არ წარმოადგენს. პირიქით „როს უჭირდეს, მაშინ მართებს გონებანი გონიერსა“-ო ნათქვამია და ჩვენც. ამ გაჭირების დროს, მეტი სიფხიზლე, უნარი და გამჭირიანობა უნდა გამოვიჩინოთ, რომ ცხოვრების ყველა საკითხს შესაფერისი პასუხი გავცეთ.

ყველაზე უფრო მუდმივ საჭირობოროტო საკითხს ჩვენში ხალხის სწავლა-განათლების საქმე იძლევა, თუ დღეს ჩვენში ხშირად ვხედავთ ჩვენებურს ქარაფშუტა ინტელიგენტებს. რომელთაც არც ცოდნის, არც შრომისა და არც საქვეყნო საქმიანობის უნარი აქვთ, ამის მიზეზი, უწინარეს ყოვლისა, ჩვენი დაქვეითებული ოჯახია და ის ყოვლად უვარგისი სასწავლებლები, საცდამაც არავითარი ცოდნა სამშობლო ქვეყნის მკვიდრთა ყოფა ცხოვრებისა, ერის აწმყოსი და წარსულისა. არ გამოაქვთ. პირიქით ჩვენებურმა საშუალო სკოლის მოწაფეებმა გაცილებით მეტი იციან ეტრუსკებისა პელაზგების შესახებ, გაზებირებული აქვსთ ძველი რომაელების კანონები, ხასიათი და დაწესებულებანი, მაგრამ არ იციან ის, რაც მათ თვალწინ ხდება და რაც მათ გარშემოა; არ იციან თავისი ერის ზნე, ხასიათი და ჩვეულებანი, აწმყო და წარსული ისტორია თავისი ერისა, სამშობლო ქვეყნისა, რომ დაფიქრდნენ მომავალზე; ამიტომაც ამგვარი ნასწავ-

ლები, როცა ცხოვრებაში გამოდინან, შოკლებულნი არიან გონებრივს კავშირს საზოგადოებასთან, მათ წინ ყველაფერი უმეცრების წყვდიადითა მოცული, რაც მათ თვალწინ ხდება, რასაც ხშირად შეეჩებება, ვერ ხედავს, არ ესმის რა არის. განა ამისთანა პირობებში შესაძლებელია გამოიჩინონ რაიმე მოქალაქობრივი გრძობა? განა ამისთანა აღზრდის პირობებში შესაძლებელია აღზრდილებმა შეიტანონ საზოგადოებაში თავისი იდეალები, პიროვნებანი და ძალები? რაც არ იცი, ვერც შეიყვარებ, რასაც ვერ იცნობს და არ შეუსწავლია იმ სფერაში ამისთანა კაცი ყოველთვის გამოუსედაგარია. რით აიხსნება თუ არა სკოლის სიღუბნით ის გარემოება, რომ ჩვენში ვერც ერთს დაწესებულებაში ვერ იპოვით ერთის გრძობით და ერთის აზრით გამსჭვალულს მუშაკებს, რომლებიც ერთმანეთთან შეთანხმებით განაგრძობდნენ საერთო მუშაობას, ერთი აღთას არ მიიწვედეს და მეორე ბალთას, რის გამოც ბევრს ჩვენებურს საზოგადო საქმეს წინმსვლელია და სიცოცხლე არ ეტყობა.

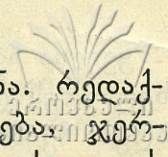
სამწუხარო უფრო ის არის, რომ ზოგს ჩვენებურს ინტელიგენტს ისე აქვს ტვინი გადაბრუნებული, რომ ხალისიც კი დაჰკარგვია თავისთავად მაინც შეისწავლოს თავისი ერის ცხოვრება, დაუკვირდეს რა ხდება მის გარშემო და ხელი შეუწყოს ცხოვრების წადმართად მიმდინარეობას, ნუ გაგიკვირდებათ, რომ ასეთი პირები ცხოვრებაში მეტს ბარგს წარმოადგენენ.

ყველა ჩვენთაგანი კარგად უნდა ხედავდეს და გრძნობდეს იმას, რაც ხდება ჩვენს გარშემო; გულ-გრილად ცქერა, ან წაყრუება და პასუხის მიუცემლობა დღევანდელს ჭირ-ვარამზე დიდს დანაშაულობას შეადგენს. საჭიროა განსაზღვრული პოზიციის დაჭერა და საზოგადო საქმეში საკუთარი წვლილის შეტანა.

დღეს ფრიალ დიდი საპასუხო მოვალეობა აწევთ ჩვენებურს სახალხო მასწავლებლებს. ხალხი იღვიძებს... სურს დაამსხვრიოს ბორკილები, თავი დააღწიოს სიბნელეს, სილატაკეს, და სამართალ მოკლებულს ცხოვრებას. ხალხი მიისწრაფის ახალის ცხოვრებისაკენ. ვის შეუძლია გაუძღვეს ხალხს წინმსვლელობის გზით? ვინ მიაწვდის მას დროს შესაფერისს ცოდნას, ამ ძლიევამოსილ იარაღს პოლიტიკური და მოქალაქობრივი უფლებათა მოსაპოვებლად და ცხოვრების მოსაწყობად ნამდვილ კულტურულ და უფლებბრივს ნიადაგზე? პასუხი ერთად ერთია: სახალხო მასწავლებელს, ხალხის მეგობარს, მისი ჭირ-ვარამის შუა გამყოფს, აი ვის შეუძლია უჩვენოს ხალხს ბედნიერების გზა, მიაწოდოს კაცობრიულ აზრთა საუნჯიდან საუკუნოებით დაგროვებული სიბრძნე, მოჰფინოს ხალხში ჭეშმარიტი სწავლა-განათლება და ადამიანური აზრები. მას წავლებელი, რომელსაც თუნდ მცირე ცოდნაც ჰქონდეს, მაგრამ სწავლის და თვით განვითარების ხალხისი არ ჩაჰქრობია, რომელიც თვითონაც მუდმივ სწავლაშია და სხვებსაც ასწავლის, ბევრ რასმე შესძლებს იმ მასწავლებელთან შედარებით,

რომელიც ერთს წერტილზე შეჩერებულია და უკან უფრო მიდის, ვიდრე წინ. მასწავლებელთა შეერთებული-შეკავშირებულის ძალ-ღონით დაირღვევა ის ხელოვნური ზღუდე, რომელიც ჰყოფს დღეს მოწინავე ინტელიგენციას ხალხისაგან. აი სწორედ ამგვარი შეერთებული მოქმედება სახალხო განათლების მოსამსახურე პირთა შეადგენს დღეს აუცილებელს და უსაჭიროესს მოთხოვნილებას, რომლის შესრულებაც პირდაპირ ყველა ჩვენთაგანის მოვალეობაა და ჩვენზედვეა დამოკიდებული.

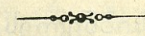
გადაგვარებულს, ადამიანური სიცოცხლის ნიშან-წყალს მოკლებულს და უკუღმართ გზაზე დამდგარ ინტელიგენტთან „განათლების“ რედაქციას საქმე არ აქვს, რადგანაც ამისთანა ინტელიგენტი, თუ კი შეიძლება მას ვუწოდოთ ეს სახელი, როგორც შტო მოწყვეტილი თავისი მშობელი ხიდან, თავისთავად სპობს თავის სიცოცხლეს, ადრე თუ გვიან მაინც დაჰქნება და მთლად ჩამოშორდება ცოცხალ ადამიანთა ბანაკს. ჩვენ ვიწვევთ საერთო მოქმედებისაკენ თანამოაზრეებს, ვისაც თავისი ერის სიცოცხლე თავის სიცოცხლეზე უძვირფასესად მიაჩნია, ვისაც ერის სამსახური თავის მოვალეობად გაუხდია, ვისაც სიცოცხლის ნიშან-წყალი საკმარისად მოეპოვება და დარწმუნებულია, რომ მხოლოდ შეერთებულის ძალით შეგვიძლიან დღეს ბრძოლა ხალხში ჭეშმარიტი სწავლა-განათლების გასავრცელებლად, რაც შეადგენს ჩვენი მრავალ-ტანჯული ერის საუკეთესო მომავალს.

„განათლების“ რედაქციას თავის მოვალეობად მიაჩნია ხელი შეუწყოს სწავლა-განათლების მოწესრიგების საქმეს ჩვენებურს სკოლებში და ოჯახებში, დაეხმაროს რჩევით და ყოველგვარ ღონისძიებით სწავლა-განათლების მოღვაწეთა საერთო მოქმედებას.

რომ ჟურნალი ყველასათვის ხელმისაწვდენი ყოფილიყო და რედაქციისათვისაც არა იმდენად საზარალო, როგორც წინა წლებში, გადავწყვიტეთ ჟურნალის სიდიდე

და ფასიც შეგვემცირებინა. რედაქცია თავის მხრით ეცდებოდა ჯერჯერობით, გამოსცეს ამავე სიდიდის ჟურნალი ყოველთვის პირველ რიცხვებში იმავე პროგრამით, როგორც წინა-წლებში გამოდიოდა, შემდეგ კი, სახსარის მოპოვების კვალობაზე, შეეცდება მკითხველებს უფრო მეტი მასალა მიაწოდოს და ჟურნალიც გაათართოვოს, რაც დამოკიდებულია საზოგადოების თანაგრძნობაზედაც.

ს ხ ვ ა თ ა შ ო რ ი ს

ჩვენი ცხოვრება სწორედ რომ სხვათა შორისია: რასაც ვფიქრობთ და ვაკეთებთ გამოდის რომ სხვათა შორის გვიფიქრია და გვიკეთებია. საწყენი ის არი, რომ უმთავრესს, უსაჭიროეს საქმესაც სხვათა შორის ვაკეთებთ. ვმწერლობთ, ვპედაგოგობთ თუ ვქველ-მოქმედობთ გამოდის სულ სხვათაშორისებურად.

ვერაფერი დროება გახლავთ: ადამიანს მამის სული გაუშვია და პაპისას ფიცულობს. ალბათ წინად, ძველ დროშიაც, მომხდარა ამისთანა მაგალითები, თორემ ამისთანა ანდაზა არ დაიბადებოდა. დიად, ყოფილა ამისთანა მაგალითები, მაგრამ ქვეყანა არ წარღვნილა, არც დაღუპულა. ამიტომ მეც იმედს არა ვკარგავ.

მომხდარა ისიც, რომ ბედაურები დახოცილან და ვირებს დაპრჩენიათ ბურთი და მოედანი, მაგრამ ქვეყანა ისევ ქვეყანად დარჩენილა, გამოჩენილა კიდევ ბედაურები და ვირებისთვის დაუცლენებიან მოედანი. მომხდარა ისიც, რომ ბედაური აზრები დახოცილან ისე, როგორც გაზაფხულზე ყვავილები და ბალახი იხ-

ცება და ვირულ აზრებს უფარფაშიათ, მაგრამ დამდგარა გაზაფხული და ბედაური აზრები ამდგარან მკვდრეთით.

მომხდარა ისიც, რომ ძაღლს პატრონი ველარ უცნია და პატრონს ძაღლი, მაგრამ ბოლოს უცნიათ ერთმანერთი მაინც და მაინც.

მომხდარა ისიც, მაჩაბლის ცულლუტობის გამო ურია დაუსჯიათ, მაგრამ, ჰხედავთ, დღეს ვიცით ცხადად, ნათლად დასასჯელი ვინ იყო, და ვინ დასაჯეს. სიმართლე გამოაშკარავდა, არ დაიმალა: ვიცით დღეს ცხადად, აშკარად რომ ტყუილ-უბრალოდ დაისაჯა საწყალი ურია და გვებრალება, ხოლო მაჩაბელზე ბრაზი მოგვდის.

ერი, უმრავლესობა რასაც დაადასტურებს უცვალეებელია. ტყუილად ხომ არ არის ნათვამი: ხმა ღვთისა—ხმა ერისაო.

სხვათა შორის ჩვენს ცხოვრებაში ასეთი მაგალითებიც მომხდარა რომ სულელს (იქნება ძალიან გულ-კეთილი იყო) მამას თუ დედას დამშეული შვილებისთვის აუ-

რომეცა ტაბლა და სხვისთვის გადაუცია: თქვენ მიირთვითო!.. ამაზე მეტი კაცთ-მოყვარეობა იქნება-ლა? რადა სწყინს ერს, ხალხს და რად იძახის დაჟინებით: შინ რომ ბაღლებს გიშოოდეს გარეთ ტაბლას რა ხელი აქვსო?! — ალბათ ამისთანა კაცთ-მოყვარეობა არ მიაჩნია ნამდვილ კაცთ-მოყვარეობად და იმიტომ სთვლის არა ბუნებრივ, არა ნორმალურ მოვლენად, — ეს თქვენ და თვით ერმა განსაჯეთ, მე არ შევდივარ ამის განსჯაში; მე მხოლოდ აღვნიშნავ იმას, რაც მომხდარა და რაც დღესა ხდება.

რად გიკვირსთ, მაშასადამე, რომ ჩვენში არიან ისეთები, რომელთაც თავის თავი წარმოუდგენიათ ქვეყნის ლალად, პატრონად, არა პირადი თავის ნაღვაწი, არამედ ერის საუნჯე-ტერრიტორია განადონ სამო, საკაცობრიო ტაბლად და თვით ერსაც ააღებინონ ხელი ეროვნებაზე? გაივლის ყველა ეს, დაჰლევს ჩაილურის წყალს, მხოლოდ ეს არის სავალალო, რომ ნამუს-ახდილ ბებრის სახლის კარებს გვიან გაეგდება ურდული.

დღეს თუ მწარედ იცინიან ჩვენზე ევროპიელნი და ნამეტნავად პოლონელები რომელნიც იძახიან თურმე: „საწყალი ქართველები! მაგათი მამები ჩრდილოელთ მემებმა ჩინ-მენდლებით მოატყუეს და ეხლა იმათი შვილები ქართველის შვილებს — ძმობა-ერთობის სახელითა“, ხვალ ვეღარ გაიცინებენ!.. ჩვენც ერთხელაც იქნება გონზე მოვალთ. უნდა ითქვას ესეც, სხვათა შორის, თუ არა? ვგონებ რომ ამის თქმა არაფერს დააშავებს.

ერთ დროს ესევე ერი ჩვენს დღევანდელს პოლიტიკურ აბდა-უბდობას ერთ რომელიმე ანდაზაში ჩამოაყალიბებს, რომელიც იქნება ზემორე აღნიშნულ ანდაზას ჰგავდეს: „შინ რომ ბაღლებს გიშოოდეს, გარეთ ტაბლას რა ხელი აქვსო?“

მაშ რევოლიუციის ქარიშხალმა სრულიად უნაყოფოდ ჩაიარა ჩვენთვის? არა. იმან ერთი დიდი სიკეთე მოგვიტანა: გამოამყდავენა ჩვენი გონებრივი სილატაკე, მოუშაადებლობა, ხალხის სიბნელე და დაჰბადა მისწრაფება კულტურულ მუშაობისა; დაგვახედებინა წინ, დაგვანახვა ჩვენი გონებრივი და ზნეობრივი ძალ-ღონედღეს ყოველი შეგნებული ქართველი მისწრაფის ერში — ხალხში მეტი თვით-ცნობიერება, მეტი სინათლე შეიტანოს, ამისთვის არ ჰზოგავს დაეხმაროს ჯან-ღონით თუ ნივთიერად. ძალა მუდამ უმრავლესობაშია, მაგრამ ეს ძალა თუ შეუგნებელია, ბრმა, უფრო მავნებელია საქმისთვის, ვიდრე მარგებელი. ეს მაგალითებმა დაგვიმტკიცეს.

განუვითარებელი, გაუზღელი ხალხი, როგორც უნდა დემოკრატიული მმართველობა დაარსდეს, მაინც მმართველთა სათამაშო ბურთი და სათლელი ღუმე იქნება. საიმედო პოლიტიკური მოქმედებისათვის მხოლოდ მომზადებული, თვალ-ახილებული ხალხია... ასეა სწორედ, მაგრამ, ჩვენდა საუბედუროდ, ხალხის გათვითცნობიერობას მხოლოდ დღესღა შეუდევით... დიქტატორებს და დემაგოგებს სწყინთ და უნდა კიდევაც ეწყინოთ, რადგან იმათ ბრმად აღარავინ დაემორჩილება და იმათ მეუფებას აღარავინ აღიარებს, მაგრამ იმათ წყენასაც უნდა გაუძლოთ იმ დრომდე, ვიდრე თავის გუდა-ნაბდით ჩვენს ბანაკში არ გადმოსახლდებიან. ვითომო? ჰკითხულობთ თქვენ. მე ასე მგონია, როგორც სხვათა შორის ავტორს და რა ვიცი. მგონია და საბუთიცა მაქვს ასე მეგონოს, რადგანაც მეტის-მეტი ბრიყვი უნდა იყოს ადამიანი, რომ ერთს ფონში ორჯელ და სამჯერ ცხენი დაეფლას, სამჯერვე სხვის წყალობით გადაჰრჩეს და მე-

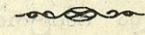
ოთხედაც კიდევ მიჩერჩეტდეს იმ ფონში გასასვლელად. ამისთანა ადამიანი გინდ იქით იყოს, გინდ აქეთ, არავისთვის სახარბიელო არ არი..,

ვისც პარტიულ ღრამატიკის დოღმატიკა სრულად სჯერა, ვერ აღუგზნებს სანანულსა ჩემი სიტყვა და სიმღერა;

ქვის-თავიან, შხამიანი შეითვისებს კარგს აზრს ვერა, ვერა, ვერა, ეს ჩემი მცირე წერილი იმისთვის არც დაიწერა.

ვაჟა-ფშაველა.

1906 წ.

მ. დ ი მ ა რ ი.

ბავშვის პირველი გაკვეთილები.

ერთს მთავარ საკითხს ბავშვის აღზრდაში შეადგენს ის, თუ როდის უნდა დააწყებინონ ბავშვს სწავლა, საიდან და როგორ უნდა დაიწყონ სწავლება. ეს საკითხი იმდენად საყურადღებოა, რომ ხშირათ პირველ რიგთან გაკვეთილზეა დამოკიდებული საზოგადოთ სწავლაში წარმატება, ბავშვის გონების განვითარება და ხანდახან თითქმის მთელს სიცოცხლეში მისი ბედნიერებაც.

სახელდობრ ამ პირველი გაკვეთილის შესახებ უფრო მეტს ცოდვას სჩადიან მშობლები. ამ გაკვეთილებს, თუმცა გასაკვირველია, მაგრამ ხშირად მშობლები ანდობენ უმეცარ ძიძებს, გამდელებს და არ აქცევენ მას არავითარ ყურადღებას.

რაც შეეხება სწავლის დაწყების დროს, ამის შესახებ პედაგოგები და ექიმები სხვა და სხვა აზრისანი არიან. ზოგი ამბობს, რომ შეუძლებელია დანამდეილებით განსაზღვრა რომელისამე საზოგადო ნორმისა, საჭიროა სწავლების დრო შეუფარდონ ბავშვის გონებისა და სხეულის განვითარებას, მისს ჯანსაღობას, მიდრეკილებას და სხ. სხვები კი პირდაპირ ამტკიცებენ—რაკი ბავშვი შეიღი

ვლისა გახდება, შეიძლება სწავლა დააწყებინოთ, ამ დრომდის კი ბავშვს სრული თავისუფლება უნდა მიენიჭოს და შეიღ წლამდის ასაკი-თამაშობის ასაკიანა. ამავე დროს ძლიერ გავრცელებულია ასეთი აზრიც, რომ ბავშვების სწავლებას უნდა შეუდგნენ იმ დღიდან, როცა ის ენას ამოიდგამს. ადრე სწავლების მომხრენი უთითებენ დიდებული კაცების მაგალითებს, რომელთაც წერა-კითხვა მეექვსე და მეხუთე წელს შეუსწავლიათ. ადრე სწავლების უფლებით მოსიღ მტრებს კი პედაგოგიურისა და ჰიგიენიურის საზრისით ასეთი ადრე სწავლება დანაშაულობათ მიაჩნიათ.

მაგრამ, გვგონია, რომ ყველაზე უფრო სწორი აზრი, ბავშვის სწავლების დაწყების დროს შესახებ, წარმოსთქვა პესტალოცციმ, რომელსაც ბავშვის ქვეყანაზედ გაჩენის საათი პირველ სწავლების საათად მიაჩნია, რადგანაც იმ წუთიდან, როცა ბავშვის გრძნობები იწყებენ შთაბეჭდილებათა მიღებას—ბუნება ასწავლის მას და დედის მოვალეობაა ხელი შეუწყოს ბუნებას, ეცადოს შეუმსუბუქოს ბავშვს მისი ბუნებრივი მისწრაფება განვითარებისადმი.

რასაკვირველია, ბავშვის პირველი გაკვეთილი წერა-კითხვის სწავლებას კი არ უნდა შეადგენდეს, არც მეტყველების განვითარებას, როგორც შეცდომით ჰგონიათ ზოგს მშობლებს, არამედ—**დაკვირვებას**.

ყველაფერი, რასაც აღამიანი სწავლობს თავდაპირველად—ეს არის ცნებები გარეგან კვყენიერებაზე, რასაც შეიძენს თვალითა და ყურით. თავდაპირველად საჭიროა ხედვისა და სმენის განვითარება, რომ იმათი ურთიერთ შორის დახმარებით, ბავშვმა მიიღოს ცნებები მის გარშემო არსებული საგნებისა, მათი ნამდვილ არსებობისა, მოქმედებისა და თვისებათა შესახებ.

რაკი ბავშვი იმდენად განვითარდება ფიზიკურად, რომ შეეძლება მოსმენა და დანახვა, დედა იმისი პირველი მასწავლებელია, მან უნდა მიიზიდოს ბავშვის მხედველობა და სმენა; თავდაპირველად სმენა, რადგანაც ის უფრო აფხიზლებს სულიერ სიცოცხლეს, ვიდრე მარტო მხედველობა. პირველი ექვსი თვის შემდეგ სალი ბავშვი უკვე მოითხოვს გართობას; როგორ მოხერხდება ეს თუ არ ელაპარაკეთ, არ უმღერეთ. დედის ლაპარაკს უკეთ მიხვდება მისი საყვარელი ბავშვი, მიტომ, რომ ის სახეზე ატყობს თუ რა უნდა უთხრას დედამ, რომლის ხმის კილო სასიამოვნოთ ხვდება ბავშვის სულსა და გულს. აქვე იწყება გადასვლა დაკვირვებითი გაკვეთილებიდან ცოცხალი სიტყვების პირველ გაკვეთილზე. რა უნდა უთხრას დედამ ბავშვს ისეთი, რომ მას შეეძლოს გამეორება? თითქმის ყველა დედები თავდაპირველად მახლობელ ნათესავების სახელებს ასწავლიან: **დედა, მამა**. ამ სიტყვებს ადვილად გამოთქვამს ბავშვი, უფრო მეორეს, რადგანაც იწყე-

ბა ბავშვის მიერი თანხმობით და მარტო-ლიც იმეორება. ასეთს ადვილ გამოსათქმელ სიტყვებს ეკუთვნიან აგრეთვე შინაური ცხოველების სახელებიც, რაც ბავშვის გბრშემაო. ბავშვი ადვილათ ეჩვევა ცნობილი ცხოველების ხმის მიბადვას—კატას ეძახის—**მიაუ**, ძალს—**ავ! ავ!**, ძროხას—**მუ** და სხ. ძალა არ უნდა დაატანონ ბავშვს ასეთის თუნდ მარტივი ხმების წარმოთქმაში, ვიდრე მისი ენის ორგანო ისეთს ძალას არ შეიძენს, რომ ადვილათ წარმოსთქვას ხმოვანი ასოები და მასთან შეერთებული თანხმობანი (რაც წინა კბილების ამოსვლის ადრე არ იქნება).

მეორე წლის განმავლობაში, როცა ბავშვი სიარულს დაიწყებს, იმის ჯერ კიდევ ერთმარცვლოვან ენაზე გადააქვთ საჭმელების, ტანსაცმლის და ცხოვრების უსაჭიროეს მოთხოვნილებათა სახელები, მაგალითად—**რძე — წყალი — პური — კვერცი — ხორცი**—ასე ასწავლიან მუნჯურ ლაპარაკსაც, რაც მისთვის უადვილესია: როცა ჭამა უნდა, ბუფეტს მიუთითებენ, როცა სმა—ჭიქას, როცა ძილი უნდა—თვალეებს დახუჭავენ, როცა გასეირნება—უჩვენებენ ხელით ფანჯარას. მაგრამ ეს პირველი გაკვეთილი დიდ ხანს გრძელდება, ყოველ დღე **ცოტ-ცოტა**, რომ მან უკეთ შეითვისოს ახალი.

ასეთია გამოცდილი დედებისა და აღმზრდელთა უმეტესობის აზრი, მაგრამ პედაგოგიურს წრეებში არიან მომხრენი იმ შეხედულობისა, რომ არ არის საჭირო შექმნან განსაკუთრებული „ბავშვის ენა“, გაამხნეონ ბავშვის ტიტინი. პირიქით საჭიროაო ამტკიცებენ ამ აზრას მომხრენი, რომ ბავშვის ცხოვრების პირველ თვიდანვე ელაპარაკონ მას **ნამდვილი სიტყვებით, ნამდვილის** ენით—ბავშვი ისე-

დაც გაიგებს რასაც ელაპარაკებიან. იქაც თურმე საჭიროა მიაქციონ ყურადღება, რომ ბავშვს ესმოდეს ნამდვილი, გარკვეული, ლამაზი ენა. „როგორც ბავშვი აცქერდება სურათებს, ნახატებს, პორტრეტებს, ქანდაკებას, როგორც პირველ წლიდანვე ყურს უგდებს დედის ნანას, — სწერს ცნობილი პედაგოგი ოსტროგორსკი, — აგრეთვე ის ყურს უგდებს უფროსების სიტყვებს და იმათგან თვითონაც სწავლობს ლაპარაკს. აკენიდანვე უნდა ესმოდეს ბავშვს დედისაგან, გამდელისაგან და ყველასაგან მკაფიო და კანონიერი სიტყვები, სწორი გამოთქმით, წმინდა ხალხური სიტყვები, არა ტლანქი გამოთქმით, საზოგადოთ ბავშვს უნდა ესმოდეს განათლებული კაცის ენა და მხოლოდ ის ამ ენაზე შეიმუშავებს საკუთარს ენას და გამოთქმასაც.“

ჩვენის აზრით კი დედა-ენის ნამდვილი გაკვეთილები შეიძლება მესამე წლიდან, მხოლოდ საჭიროა აქედანვე უნდა ეცადნენ რომ ბავშვის თავისებური ტიტინი შეიცვალოს ნამდვილ ენად.

ყველა ხმით მიმბაძველობითი სახელები, რომლითაც ბავშვი სამ წლამდე აღნიშნავს საგანს, უნდა შეიცვალოს ნამდვილი სახელებით. ამ სახით **მიაუ** — შეიქნება „კატად,“ ავ — „ძაღლად“ და სხვ. ამ დროს მეხსიერებაც ისე გაძლიერდება, რომ შეიძლება სახლის, ბაღის, ეზოს და მინდვრის საგნების სახელების შესწავლა, უმჯობესია ადამიანიდან დაიწყონ, მისი სხეულის ნაწილებიდან, რომ ბავშვმა გაარჩიოს ისინი. ბავშვს უჩვენებენ მისი სხეულის რომელსამე ნაწილს და წარმო-სთქვამენ იმის სახელს ხმა მალლა და მკაფიოდ, რომ ბავშვმა გაიგონოს ყველა ხმები. ამით დააჩვენენ ბავშვს სიტყვების სწორად გამოთქმას, რაც შემდეგში გაუადვილებს

მას სკოლაში კითხვისა და წერის გაკვეთილებს.

პირველად უჩვენებენ თავს, რომელზედაც თან-და-თან დაუსახელებენ თვალს, ყურს, ცხვირს, პირს და ნიკაპს; პირში უჩვენებენ ენას, კბილებს, სასას. შემდეგ ბავშვის ყურადღებას მიაპყრობენ რომელიმე ორგანოს მოქმედებას, ამასთანავე ეუბნებიან; თვალებით ვხედავთ, ყურებით ვისმენთ, ცხვირით ვცნოსავთ (ამავე დროს აძლევენ სასუნებლად სუნიან ყვავილს), პირით ელაპარაკობთ, ვჭამთ და ვიცინით. ეს ერთი დღის გაკვეთილია. დედა ეკითხება თავის პატარა შეგირდს, ეძახის მას სახელს (რადგანაც მან არ იცის და არც გაეგება, რა არის **შენ**) სად არის ვანოს თავი? (თუ ეს სახელი ჰქვიათ) თვალები? პირი? ყურები? რით ისმენს ვანო? ხედავს? სჭამს? ლაპარაკობს? რას შვრება ვანოს ყური? ვანოს თვალები? ცხვირი? მეორე დღეს გაიმეორებენ, რომ დარწმუნდნენ გაკვეთილი არ დაუვიწყნია და არ აურევია. თუ ეს გიკვეთილი კარგად აქვს შეთვისებული, მეორე დღეს განაგრძობენ ასევე ხელის დასახელებას თითებით, ფეხის, ზურგის, მკერდის. პატარა ბავშვისთვის ყველაზე უფრო სახალისოა ხელ-ფეხის სხვა-და-სხვა რიგად ხმარება.

გაუშლიან პაწაწა ხელებს, უჩვენებენ სიგრძე სიგანეს, თუ ის ამ მწყობრ მოძრაობაში კმაყოფილებასა ჰპოულობს. ასე იქცევიან ფეხებითაც: ჯერ თვითონ აღმზრდელი და შემდეგ ვანო, ხან დახტიან, ხან დადიან, ხან დარბიან, ნელა და ჩქარა. ეს მხიარული მოძრაობა ისე შეაქცევს ბავშვს, რომ შემდეგ თვითონ მოითხოვს მას და სხვა-და-სხვა გვარი მოძრაობით იკლავს თვისი მოქმედების წყურვილს.

თავის სხეულზე ერთ ვარჯიშობის შემ-

დეგ გადადიან შინაურ ცხოველებზე. ბავშვს გააშინჯვინებენ მათ, დაუსახელებენ სხეულის ნაწილებს, სიდიდეს, ფერს და სხვა თვისებებს. მიიყვანენ ბავშვს ცხოველებთან, ხელს მოაკიდებინებენ, ხელს გადაასმევიანებენ, რომ არ ეშინოდეს მისი. მალე ეს ცხოველები თამაშობაში ბავშვს მეგობრად გაუხდებიან, ბავშვს შეუძლიან მიეაღწეროს, ასვას, აჭამოს და თან იყოლიოს, წაიყვან-წამოიყვანოს სადაც უნდა; აქედან ბავშვი შეიძენს ცოდნასაც ცხოველების სარგებლობის შესახებ და დაეჩვევა ბუნების დაკვირვებასაც.

მეოთხე წლიდან შეიძლება შეასწავლონ პაწაწა ლექსებიც მეხსიერებისა და გონების სავარჯიშოდ. ამ წლოვანებისათვის შესაფერისი ლექსის არჩევა ადვილი არ არის. ერთის მხრით უნდა ეცადნენ, რომ ლექსი ლიტერატურული იყოს და შინაარსით ბავშვისთვის გასაგები, მეორეს მხრით, არ უნდა იყვეს მოსაწყენი. „უკითხეთ და ელაპარაკეთ ბავშვს მხოლოდ ის, რაც მას გაეგება, რაც მისაწვდენია მისი გონებისთვის, — სწერს ვლ. დალი, სხვანაირად თქვენ შექმნით მის თავში არეულობას და მიაჩვევთ ბავშვს ილაპარაკოს ყოველგვარი სისულელე, რომლის მნიშვნელობას ისევე ვერ გაიგებს, როგორც იმ ღრმა აზრების მნიშვნელობას, რომლითაც ვსურთ დარიგება მისცეთ.“ შესაძლებელია, რაკი ბავშვს დიდი მეხსიერება აქვს, ძლიერ მალე დაიხსოვნოს მან ლექსები, რომლის აზრიც მისთვის გაუგებარია, — მაგრამ განა აქედან გამოვა რამე სარგებლობა ბავშვის აზრიანი სიტყვა-პასუხის გასავითარებლად? მართალია ზოგ პედაგოგს, როგორც მაგალ. ვ. ოსტროვარსკის, ჰგონია, რომ ბავშვები, როცა სწავლობენ მათთვის გაუგებარს ლექსებს, მაინც ეჩვევიან რითმას, ცეზურას,

ენის მოქცევის სილამაზეს, სახეს და შეუმჩნევლად, პატარაობიდანვე იმდიდრებენ საკუთარს სიტყვას და ივითარებენ გემოვნებას და სიყვარულს პოეზიისადმი. — მაგრამ ეს საეჭვოა. ერთი უმთავრესი პირობა სიტყვის წესიერად განვითარებისათვის არის სრული შეგნება სიტყვისა, თავი პირობა ლექსების სწორად წარმოთქმისათვის არის — სრული შეგნება ლექსების აზრისა. როცა პატარა ბავშვებს ასწავლიან მათთვის გაუგებარს ლექსებს, ამით პედაგოგიურ ბარბაროსობას სჩადიან. ამაზე მიუთითა ჯერ კიდევ ბელინსკი-მაც. „პოეზიაშიო — ამბობს შესანიშნავი კრიტიკოსი, — ბავშვები უნდა ხედავდნენ თავიანთი სულის შინაგანი ბუნების სახეს, სხვა ნაირად ისინი გატაცებული შეიქმნებიან მათ წლოვანობაში საზიზღარი ყბედობით, ან თავისებურად ახსნიან მათთვის მიუწვდომელ გრძნობებს და გარდაქმნიან მას თავისთვის არა ბუნებრივ და ცრუ შთაბეჭდილებათ...“

როცა დედებს ურჩევენ აკითხონ ბავშვებს და ასწავლონ ზეპირად თუნდაც კლასიკური, მაგრამ გაუგებარი ლექსები, ამით პედაგოგები დიდს შეცდომას სჩადიან. ძნელია წარმოსადგენადაც, რომ ასეთმა ლექსებმა შეაჩვიოს ბავშვის ყური დედა-ენის ჰარმონიას, აღავსოს ბავშვის გული მშვენიერების გრძნობით, — ბავშვმა, როგორც მოზრდილმა, რომ შეიგნოს სიმშვენიერე, უნდა იცოდეს, ან ინსტიქტიურად მაინც გრძნობდეს რაშია ეს სიმშვენიერე. ბავშვი, რომელიც ყურს უგდებს მისთვის გაუგებარს სიტყვებს და იმეორებს იმათ, ასე ვსთქვათ, ავტომატიურად, ვერ შეიგნებს და ვერ იგრძნობს მათ. ამიტომ სრულიად სულ ერთი არ არის, რა ლექსები უნდა იკითხოს ბავშვმა და რა უნდა ისწავლოს ზეპირად.

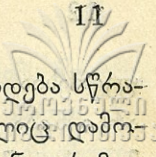
ომისგან, რომ ბავშვი დაიხსოვნებს ამა თუ იმ ლამაზ სიტყვას, მხატვრულ გამოთქმას, მცირე სარგებლობაა, მცირეა შეგნებული სიტყვის განვითარებისათვის მაინც. ლექსების სარგებლობა ბავშვებისათვის ყოველს ექვს გარეშეა. მაგრამ, ვიმეორებთ, ლექსები უნდა აარჩიონ არა მარტო ლამაზი, მხატვრული, არამედ ისეთები, რომელიც სრულიად შეეფერება ბავშვის შეგნებას წლოვანების მიხედვით.

მხოლოდ ამ პირობის დაცვით შეიძლება აღიარებული იქნას ლექსების სარგებლობა სიტყვის კანონიერად განვითარებისათვის.

აზრიანი სიტყვის განვითარებასთან ერთად ბავშვებს თვლასაც ასწავლიან. ბავშვის საკუთარი თითები დიდს დახმარებას გაუწევენ დედას ამ საქმეში. ჯერ ბავშვი თვლის თითებს ერთს ხელზე, ცერიდან ნეკამდის და პირაქეთ, შემდეგ გადადის მეორე ხელზე. რიცხვებს 1—10 აერთებენ და აკლებენ სხვა-და-სხვა მაგალითებზე. ერთის თვის შემდეგ გადადიან შემდეგს საფეხურზე 10—20-მდის. შეკრებისათვის ხმარობენ ჯერ მხედველობას; დათვლევინებენ ბავშვს ჩარჩოებს ორს ფანჯარაში.

„ბავშვთან მოპყრობა უნდა ეთანხმებოდეს მის პიროვნებას, ხასიათსა და ნიქს.“ ეს ძველი და ყველას მიერ ცნობილი კანონია, რომლის შესახებ სოლომონ ბრძენიც ამბობს (იგავი სოლომონისა, თავი 22, სტ. 6). მშობლებსა და აღმზრდელებს ეს ყოველთვის სახეში უნდა ჰქონდესთ, თუ უნდათ, რომ ბავშვის სულში ყველაფერი სრულს ჰარმონიაში მოიყვანონ. რომ სწორად ჰსჯიდნენ ბავშვის აზრის მსვლელობაზე, მის ჩვეულებების დასაქციელის შესახებ, მშობლები უნდა იდგნენ ბავშვის შეხედულობის გზაზე. იმათ არასო-

დეს არ უნდა დაივიწყონ, რომ მიუხედავად კაცთა საზოგადო დამოკიდებულები-სა, მისწრაფებათა და მიდრეკილებათა, თითოეულის ბავშვისაგან გამომუშავდება განსაკუთრებული ინდივიდუუმი, საკუთარის განსაკუთრებული ტემპერამენტი, ჭკუით და ხასიათით. ხშირად ამაზეა დამყარებული მოწაფის უპირატესობა და ზიზღი და, თუ ამით ვიხელმძღვანელებთ, შეიძლება მისი სწორ გზაზე წაყვანა. ასე, მაგალითად, შეიძლება ბავშვების გარჩევა არა მარტო ასაკითა და სქესით, არამედ, ასე თუ ისე უფრო ადვილი გზითაც—უნდა ვიცოდეთ რა ბუნებასთან გვაქვს საქმე: მშიშარასთან და გულადთან, ადვილ თუ ძნელ გასაღიზიანებელთან, ენერგიულთან თუ ფლეგმატიკოსთან. მშიშარა ბუნებიანები უნდა გამაგრდნენ და გამხნვედნენ, გულადებს უნდა უჩვენონ თუ რა სიძნელე და საშიშროება შეიძლება მოელოდესთ, ვინც ადვილად გაღიზიანდება, უნდა დაიფარონ აღელვებისაგან, სამხიარულო იქნება იგი, თუ სამწუხარო. მშვიდ ბავშვებთან უნდა გეჭიროს თავი, შეიძლებისა და გვარად, მისაწდომლად. სუსტი ხასიათის ბავშვები უნდა შეიკავონ სანტიმენტალობიდან. ფლეგმატიკოსებს არა თუ უნდა განუღვიძოთ ენერგია, არამედ მაგრად უნდა ჩასჭიდოთ ხელი. ნაზსა და გრძნობიერ სულს ბავშვისას, რომელიც მწუხარებისა და საჭიროების დროს, ხშირად სტირის, ადვილად მიაყენებ შეურაცხყოფას უმიზეზოდაც. ენერგიული ხასიათი, რომელიც ჩქარა და თამამად ჰკიდებს სამუშაოს ხელს, ხშირად, აღმზრდელის უფიცი მოპყრობით, გახდება მრისხანე და თავნება; ფლეგმატიკოსი, რომელიც ზღაპრით და უხალისოდ ჰკიდებს საქმეს ხელს, საჭიროებს ცოცხალ გამხნევებას.

პატარა, სუსტსა და გამოუცდელ ბავშვებს უნდა მოეპყრან განსაკუთრებული სიყვარულით და პატივებით. ყველა მათი ნაკლულევიანება, სისუსტე, შეცდომა და უხიაკობა, თუ ისინი არა გაუგონრობისა და ჯიუტობის გამო წარმოსდგებიან, არ შეიძლება ჩაითვალოს ისეთ დანაშაულოზად, რომელიც სასჯელის ღირსია.

ქალები, ნერვების სისუსტის გამო, უფრო შთაბეჭდილების მიმღებნი არიან, ადვილად აღიზიანდებიან, ლელავენ, ჩქარა ასრულებენ ყველა გეგმას; მათ ხშირად ეშინიათ მოჩვენებული დაბრკოლებების, გახარება ადვილია, მაგრამ არც სიმწუხარის მიყენებაა ძნელი. ეს ხშირი ცვლა სულიერი მდგომარეობისა, რომელიც ხშირად ჟინიანობად და უხიაკობად მიაჩნიათ, მოითხოვს მოპყრობაში და საქციელის გაკიცხვაში მტკიცეს, მაგრამ შეწყალების კილოს. ყველა ამ ინდივიდუალური სხვადასხვაობის სახეში მიღების შემდეგ შეიძლება დავაფასოთ ან გავკიცხოთ ბავშვების ნაკლულევიანება და სათნოება.

ფრიად საჭიროა ბავშვი პატარაობიდანვე მიეჩვიოს კითხვებზე ცხადი, მოკლე, მკაფიო და გასაგები პასუხის მიცემას. ასეთი პასუხები ხელს შეუწყობენ ბავშვის სწორს ენა-წყლიანობას. ბავშვებს ვერ მოვთხოვთ, რომ თითოეული მათგანის პასუხი ვრცელი და დაწვრილებითი იყოს. ლაპარაკის ნიჭი ყოველთვის არ შეეთანხმება აზროვნებას. ბევრს მალალ ნიჭიერადამიანს არ შეუძლია სწრაფად სინამდვილით და ცხადათ ლაპარაკი, იმავე დროს ყბედები სრულიად თავისუფლად და ადვილად ლაპარაკობენ, მაგრამ იმათი აზრი უზომოდ უსაფუძვლოა. თუმცა ბავშვების შედარება, მათი განვითარების მიხედვით, ღრმად მოაზრებთან არც-კი შეიძლება, მაგრამ მათ შორის მაინც არსებობს გან-

სხვაება; ბევრ ბავშვს გაუძნელობა სწრაფი და სწორი პასუხი, რომელიც დამოკიდებულია არა მეხსიერებისაგან, არამედ ჭკუა-გონებისაგან. ღრმად მოაზრებები ჩქარ პასუხს ვერ იძლევიან, მაგრამ მათი დინჯი პასუხი მარჯვეა. მორცხვი და თავმოყვარენი—მკრთალი და მშიშარებია, ფანტაზიორები ხშირად სრულიად თავნებები არიან, მაგრამ ზოგჯერ მორცხვებიც. ღრმად მოაზრე ბავშვს შესაფერისი დრო უნდა მიეცეს მოიფიქროს და დაწვრილებით გამოთქვას თავისი პასუხი. მორცხვს წახალისება სჭირია და დახმარება აზრის გამოთქმაში, თუ აზრი მას სწორედ შეუგნია; ბავშვს, რომელსაც უყვარს ვრცლად ლაპარაკი და სხვა მხრით მიდრეკილება, სჭირია ხელმძღვანელობა მოკლეთ აზრის გამოთქმაში და ჩვენებაში, რომ გზიდან გადახვევა სრულიად საქმეს არ ეხება. ამისთანა ბავშვები უფრო ყურისგდებას უნდა მიეჩვივნენ, ვიდრე ლაპარაკს.

უფრო მეტს ყურადღებას ითხოვენ სუსტი და საშუალო ნიჭის ბავშვები. დიდი სიფრთხილეა საჭირო, რომ ბავშვს უნიჭო არ უწოდონ, როცა ის ურიგო პასუხს იძლევა, ან არაფერს ამბობს. მალე შეიძლება მიხედნენ, რომ ბავშვის უნიჭობის მიზეზი არც უღურადღებლობაა და არც სუსტი მეხსიერება, არამედ სხვა ფაქტორები, რომელთა ნიადაგი ან ბავშვის ნერვების ავადმყოფობაშია, ან მემკვიდრეობაში. უკანასკნელ შემთხვევაში ყველას სჯობიან მიჰმართონ გამოცდილს ექიმს.

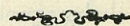
პირველ-დაწყებითი სწავლების დროს ბავშვი წესიერებასაც უნდა მიაჩვიონ, ამას ფრიად დიდი მნიშვნელობა აქვს. წესიერებისადმი მიდრეკილება—ერთი უსაჭიროესი მიზანია აღზრდისა და რამდენადაც ადრე იქნება ის განვითარებული, მით

უკეთესია. ამიტომ ღირსებას მოკლებული არ იქნება ისეთი გაკვეთილი, რომ ბავშვს მეოთხე წლიდან ასწავლონ პირისბანა, ტანისამოსის გახდა-ჩაცმა და მიაჩვიონ წესიერებას და სისუფთავეს. არაფერია თუ პირველი გაკვეთილი პირის ბანისა, ჩაცმა-გახდისა თავდაპირველად რიგიანი არ იქნება; რამდენადაც მეტს დამოუკიდებ-

ლობას შეიძენს ბავშვი, იმდენად უფრო გაუადვილდება მას დედის დანმარებით ზრუნვა თავის მორთულობაზე.

რამდენადაც ბავშვი წამოიზრდება, იმდენად უფრო მეტი ყურადღებაა საჭირო, რომ მან დაიცვას წესიერება და შეასრულოს თავისი მოვალეობა.

გ ლ ო ვ ა

სად არის კუბო თამარის, ქვეყნისგან ნაამბორისა? ვის ხელში არის საფლავი ნინო მოციქულთ სწორისა?

სადღაა ჯვარი ვაზისა, შეკრული წმინდის თმებითა? დასდუმდა მისი ტროპარიც, ქართულის კილო ხმებითა.

ქრისტესსახელით ქრისტეს სჯულს წვალება შემოგერია და ჩვენს ეროვნულ შტოებზე „ქართველი“ აღარ სწერია.

ვიტიროთ? არა! ვაჟაკსა არ შევენის ცრემლით გლოვანი — „სჯობს სიცოცხლესა ნაძრახსა სიკვდილი სახელოვანი.“

აკაკი.

ჩემი პირველი აღელვება

მარიამ ჩელივისა.

ყოველ პარასკეობით, ცოტა ხნით ბაღში გასეირნების შემდეგ, ჩემი აღმზრდელი შემეცვანდა საკლასო ოთახში და მიხსნიდა გაკვეთილებს საღმრთო სჯულიდან.

ეს გაკვეთილები სრულიად არ მიზიდავდნენ თავისკენ. **სიმვოლო სარწმუნოებისა და მცნებები** რაღაც მოსაწყინარს და თავ-მომამბეზრებელ საგანს წარმოადგენდნენ ბავშვის ნორჩის გონებისათვის. თუმცაღა განურჩევლად ყველა ერთსა და იმავეს ჩამძახოდა, რომ მე უკვე რვა წლისა ვარ და ამ ხანში სერიოზულად უნდა მოჰკიდო სწავლას ხელიო, მაგრამ მაინც არავითარი ხალისი არ მქონდა დიდხანს

ერთს ადგილას მდგარვიყავ და მემუშავნა. საღმრთო სჯულის გაკვეთილები მაინც სხვებს მერჩივნა, მაგალითად საზოგადო ისტორიის გაკვეთილებს, რადგანაც ეს უკანასკნელი სავსე იყო სხვა-და-სხვა ბარბაროსული სახელებით, დაუსრულებელი წელთა აღრიცხვით. ყველა ეს არტაქსერქსები, კვიროსები, ეპამინონდები, უსიცოცხლო ჩარჩოში მოქცეული არეულის წელთ-აღრიცხვით, ჩემთვის ცხოველ ინტერესს მოკლებულნი იყვნენ, მე არ მესმოდა, და მართალი რომ ვთქვათ, არც ეხლა მესმის თუ რად მაწვალებდნენ საბრალო ქალს და მაზებირებდნენ დაწვრი-

ლებით ამ გმირთა საარაკო და საშიშარ მოქმედებათა ამბებს.

ცოდვების მიტევებას, სარწმუნოების აღსარებას და სხვა ამ გვარ თხზულებებს, რასაკვირველია, არ შეეძლოთ გამოეწვიათ ბავშვში დამოუკიდებელი შეგულიანება, მაგრამ ჩემი ბავშვური ოცნება სასტიკ რელიგიოზურ დოღმატების ქსელიდან, გალიაში მომწყვდეულ ჩიტსავით ცოტად მაინც ხედავდა მტრედის ფრად მორთულს ცის კამარას: გაკვეთილების შემდეგ ჩემი აღმზრდელი მიაბობდა საკვირველს ამბებს სხივებით მოსილს ფრთოსან ანგელოზებზე, ქერაბიმებზე, რომელნიც უგალობდნენ მეუფეს ტკბილს საგალობლებს. ეს ჩემთვის უფრო სასურველი იყო, ვიდრე რომაელთა ომები და სხვ. მაგრამ ერთს გაკვეთილზე მეტის მეტი მწუხარება გამოვცადე. **M-11** ბერტამ მკითხა: „რა არის ნათქვამი კატეხიზმოში ადამიანის უკანასკნელ დასასრულზედ?“

სწრაფად მივუგე:

— ადამიანის უკანასკნელი სვე-ბედია — სიკვდილი, საშიშარი განსჯა, სამოთხე და ჯოჯოხეთი..,

— ვინ შევა სამოთხეში? — დამისვა კითხვა მასწავლებელმა კატეხიზმოდან:

ჩუმაღ ვარ.

— აბა, მიპასუხე, რაღა!

ხმას არ ვიღებ.

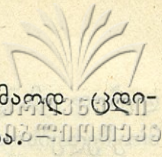
— აბა, ჩქარა!.. თავისი საზიზღარი ხმით ჩამაცივდა **M-11** ბერტა. აი როგორ მოგიმზადებია გაკვეთილი. პირველი სტრიქონიც კი არ დავისწავლია.

გაკვეთილი ჩინებულად ვიცოდი, რადგანაც მეხსიერება ძლიერ კარგი მქონდა: საკმარისი იყო დაწოლის წინ ორჯელ გადამეკითხა წიგნი, რომ მეორე დღეს შეუცდომლად მეძნა გაკვეთილი, მაგრამ ამ წუთში სულ სხვა ფიქრებმა შემიპყრეს;

ამისთანა შემთხვევაში, როცა ჩემს ნორჩს გონებაში აღიძვრებოდა რაიმე ახალი აზრი, იდეა, ყოველ ჩემ გარშემო არსებულთან სრულს უგრძობლობას ვიჩენდი.

ეს „იდეა“ მოსვენებას არ მაძლევდა ერთი სამწუხარო შემთხვევის შემდეგ, რომელმაც მწარე დაღი დაასო ჩემს ნორჩს გულს.

ჩვენი მეწისქვილის მშვენიერი ხუთი წლის პატარა ქალი მირკა უეცრივ გარდაიცვალა. მე კარგად ვიცნობდი ამ საყვარელ გოგონას, რადგანაც იმისი მამა მეტად ამაყობდა თავისი ქერა ქალით, რომელიც დედოფალასავით მორთული ჰყავდა და ხშირად მოჰყავდა ჩვენსას. მეც ხშირად ვთხოვდი მშობლებს ნება მოეცათ მასთან თამაშობისა, ისიც ხანდახან შემოჰყავდათ ჩემს ოთახში და მეც ვუჩვენებდი მას ყველა ჩემს სათამაშოებს. მისი მშვენიერი ცისფერი თვალები, მომხიზლავი ღიმილი საკვირველი სინაზის გამომხატველი იყო. მირკასათვის არ დავიშურებდი არაფერს, რაც კი გამაჩნდა, არც ჩემ დედოფლებს, არც სამხეცეს, არც საუკეთესო საცმელს, ოღონდ კი დამენახა მისი მშვენიერი ღიმილი; რაღაც ტანჯვას, წვალებას და შეურაცხყოფას ვგრძნობდი ყოველთვის, როცა ხელიდან მგლეჯდნენ ამ ჩემს საყვარელ პატარა მეგობარს და მეუბნებოდნენ: არ შეჭფერის კეთილშობილ ქალს ზბრალო გლეხის ქალთან ხევინა კოცნა და აღერსიო. საზოგადოთ ხშირად მისაყვედურებდნენ ზედმეტ გულწრფელობას. როგორც ერთად ერთი ქალი, უკანასკნელი შემკვიდრე ძველებური მდიდარი შთამომავლობისა, განსაკუთრებულ მზრუნველობაში ვყავდით და ცდილობდნენ გაევითარებიათ ჩემში თავის ღირსებისადმი პატივისცემა. მაგრამ ყველა ეს ზრუნვა მძიმე ლოდინით მაწვა კი-

სერზე; მე მერჩივნა თავისუფლება, თამაში, სირბილი, შექცევა, სადაც და როგორც მინდოდა.

როცა ეტლით მივსერიანობდი ჩემს განუშორებელ მასწავლებელ ქალთან ერთად, შურით შევყურებდი ქუჩაში მოთამაშე, ფეხშიშველა უყურადღებოდ დატოვებულს ბავშვებს, მეგონა, რომ ეს ფეხშიშველა, მონავარდე ბავშვები უბედნიერესნი იყვნენ მდიდრულად მორთულ პატარა მდიდარ ქალებზე, რომლებიც მუდამ უფროსების თვალყურის გდებაშია. რამდენიც არ მიქადაგეს, რომ მე უნდა ვამაყობდე ჩემის კეთილშობილურის მაღლის წოდებით და ზიზლით უნდა ვუყურებდე გლეხის შვილებს, მე მაინც განურჩევლად მიყვარდა ჩემი ხნის ყველა წოდების ბავშვები, მირკასთან კი განსაკუთრებული ნაზი გრძნობით ვიყავი განმსჭვალული. მირკაზე კი მეუბნებოდნენ, რომ ის გლეხის ქალზედაც უარესიაო, რადგანაც ის ებრაელიაო და ებრაელები კი ღვთისგან წყეული ხალხიაო, რომელიც ყველას ეზიზღებაო. ყველაფერი ამაო იყო! უფრო მეტად შემიყვარდა პატარა ქალი. ხშირად მთელი საათობით ვოცნებობდი, წარმოდგენილი მქონდა, გავიზრდებოდი თუ არა, შემეძლო რაც მინდოდა იმის გაკეთება; მაშინ წავიყვანდი თან მირკას, ის ჩემი და იქნებოდა და ჩვენ წავიდოდით შორს, შორს... თვითონაც არ ვიცოდი სად წავიდოდით, მაგრამ საკლასო ოთახსა და M lle ბერტას კი მოვშორდებოდი.

და აი ჩემი ასეთი მშვენიერი ოცნება ერთბაშად გაჰფანტა მწარე სინამდვილემ: მირკა გარდაიცვალა!.. ეხლა ვაკვეთილზე კატეხიზმოს სიტყვებმა „ადამიანის უკანასკნელ სვე-ბედზე“ უძლეველის ძალით მომაგონეს საშინელი, გაუგებარი საიდუმ-

ლოება, რომლის შეგნებას ამაოდ ცდილობდა ჩემი ბავშვური გონება.

— ვინ შევა სამოთხეშიო? — მკითხებოდა M lle ბერტა. გონება ამტანა; მტანჯავ ექვებმა ხელახლად შემიბყრეს.

— სამოთხეში შევლენ ისინი... — მიკარნახებდა მასწავლებელი ქალი, რომელიც, ჩემის სიჩუმით, მოთმინებიდან გამოვიდა, შევლენ ისინი, რომელ... აბა... სთქვი რაღა... ისინი, ვინც სიკვდილის წინ შეიქმნებიან ღირსნი ღვთის მადლისა. შემდეგ... აბა, სთქვი, რაღა!.. და რომელთაც სიცოცხლეში აღასრულეს ის, რასაც ითხოვს ღვთის მართლმსაჯულება. გაიმეორე ყველაფერი, რაცა ვსთქვი.

იმის მაგიერ, რომ გამემეორებინა მასწავლებლის სიტყვები, პირიქით შევეკითხე:

— რას ნიშნავს სიკვდილის წინ შეიქმნებიან ღირსნი ღვთის მადლისა?

— ეს ნიშნავს: ზიარების მიღებას, ცოდვების აღსარებას, ზეთის ცხებას.

— ცოდვებს აღიარებენ მხოლოდ მოზრდილები, ვუპასუხე მე, ბავშვები რაღას შერებია?

— ბავშვებიც, სიკვდილის შემდეგ, სამოთხეში წავლენ, თუ უფროსების მორჩილი და მონათლული იყვნენ.

ჩემი სულიერი მდგომარეობა აუტანელი შეიქმნა. მთელი სხეული ამიკანკალდა, სახელოებზე არშიები შემოვივლიჯე. ვერ ვბედავდი კიდევ მიმეცა კითხვა. ამავე დროს იმას ვფიქრობდი, რომ რამე უნდა გადამეწყვიტა.

— რა მოგივიდა დღესაო?.. მკითხავდა M lle ბერტა, როცა შემატყუა ბოლოს შეკრთომა.

— მე... მე მინდოდა გამეგო...

— რა?

— მინდოდა გამეგო... შევიდოდა მირკა სამოთხეში?

— მირკა!.. ეს ურჩის გოგო? ის რომ უნათლავი იყო!— წამოიძახა მასწავლებელმა ქალმა.

— მაშ, ებრაელები... ვერასოდეს ვერ შევლენ სამოთხეში?

— ვერა! თავის განძრევით, დაბეჯითებით წარმოსთქვა M-ის ბერტამ.

— მაშ რა მოუვათ იმათ?

— ისინი ჯოჯოხეთში წავლენ.

— ჯოჯოხეთში!..

მე მაშინვე მომაგონდა სიტყვა სიტყვით ყველა, რაც ნათქვამია კატეხიზმოში ჯოჯოხეთზე:

„ჯოჯოხეთი არის ტანჯვის ადგილი, სადაც ღმერთს სამუდამოდ დაშორებულნი ცოდვილნი ეშმაკებთან ერთად ითმენენ განუხომელს და დაუსრულებელს ტანჯვას.“

მაშ, მირკა, ჩემი საყვარელი მშვიდი და უწყინარი გოგონა სამუდამოდ უნდა იტანჯებოდეს, დუღდეს ჯოჯოხეთის აღში მწვანელებელ ეშმაკთა შორის, ეს, ის მშვენიერი ნაზი გოგონა, ანგელოზისებური ღიმილით... არა, არა!

ჩემი ბავშვური გული შიშისა და ტკივილისაგან საშინლად კანკალებდა.

— Mademoiselle!— წამოვიყვირე აღლევებულმა, — mademoiselle...

— რა გინდა?

— განა ის დამნაშავეა, რომ ურჩად მოკვდა?.. ღმერთს ყველა უყვარს. იმან ყველაფერი იცოდა... ის არ ინებებდა, რომ მირკა ჯოჯოხეთში ჩაეგდოთ.

— მხოლოდ კათოლიკები შევლენ სამოთხეში და იქ, ანგელოზებთან და წმინდანებთან ერთად დასტკებებიან ნეტარე-

ბით. წარმართები, ურწმუნონი, ერეტიკოსები, ებრაელები— მით უარენია მითვის!.. ყველა ამათ ჯოჯოხეთი მოეღისთ.

მრისხანეთ ხელის გაქნევით და ცივი ულმოზღლობით აყენებდა ვილასაც.

უცებ თვალ წინ წამომიდგა ჯოჯოხეთი და ჯოჯოხეთის აღში— ჩემი საყვარელი დაუვიწყარი გოგონა!

— არა, არა, არა!..— დაიყვირე და ხელები წინ გავიშვირე. ეს შეუძლებელია, არ შეიძლება... მირკა სამოთხეში შევა... თუ არა...— ხელები მუნჯური სასოწარკვეთილებით მეკრუნხებოდა, — თუ არა... ღმერთი კეთილი არ იქნება, მე ის არ მეყვარება.

— საბრალო ბავშვო! — დაიღრიალა m-ის ბერტამ და მტაცა ხელი. — დაიჩოქე! დაიჩოქე! სთხოვე შენდობა შენს შემოქმედს, რომელიც შეურაცხავ!.. შეხედე ის სჯავრობს, გსჯის, — მეუბნებოდა m-ის ბერტა, მითითებდა კედელზე მაცხოვრის ხატზე და ცდილობდა სინანული გამოეწვია ჩემში. ის მარწმუნებდა, ქრისტე ისე გაჯავრებულია ჩემი უგვანო საქციელით, რომ მას თვალებიდან ცრემლები გადმოდისო.

ჩემად გადავხედე მაცხოვრის ხატს და დავინახე, რომ იმისი თვალები ისეთივე მიმქრალი და მშრალია, როგორც იყო. მაშინ მივხვდი, რომ მასწავლებელი ქალი ბოროტებაში ხმარობს ჩემს ბავშვურ ნდობას. ღრმა შეურაცხყოფა ვიგრძენი, თვალები ცრემლებით ამევსო და ზიზლით მივაძახე:

თქვენ მატყლარა ხართ და სხვა არაფერი!...

სულა და ღმერთები

(სპარსული ლეგენდა)

როცა კეთილის გამეფებისთვის ფილოსოფოსნი სახსარს ეძებდნენ და კარ-დახშულნი, ფიქრით მოცულნი დღე-ღამეს სახლში განატარებდნენ!

მაშინ, როდესაც აღტაცებული მოლოქსე გულში იტკირებოდა და მუხლ-მოყრილი, გაოცებული ბუნებას შესხმას ეუბნებოდა;

როცა მოხუცი მოსავი ღვთისა დღე, ღამე ლოცვა-ღაღადებითა ამ წუთის სოფელს მოიძულვებად საიმქვეყნიო იმედებითა!

როცა უბადრუკს უმრავლესობას შრომაში ღამეც არა ჰსძინავდა და ამავე დროს უმცირესობა სიამოვნების ტბაში ჰკურავდა;

როცა აქ ტანჯვა-უსასოებამ, თუ სიტკბოება, ნეტარებამა, ან სამუდამო სიცოცხლისათვის მაინც სულ-გულის ტრფიალებამა ბოლოს სამოთხე გამოაჩინა,

სადაც სწორობის სუფევა არის და უძღომელი კაცის გულისთვის ნდობა, სურვილიც კი აღარ არის;

როცა სიცოცხლის სანუკვარადა ედემი ჰხადა წარმოდგენამა და ამ სურვილში ჩვენის ბუნების თავი იჩინა მკონარებამა,—

როგორც მოგვიტხრობს აღმოსავლეთი, იმ დროს ორმუზდი ხმელეთს ჰსწვეოდა, ამშასფანდები ფერვერებითურ და იზედები შემოჰხვეოდა*).

*), ზარატუშტრას სარწმუნოებით ორმუზდი ღმერთია კეთილისა, ამშასფანდები, ფერვერები და იზედები მისი მოსამსახურე კეთილი სულელები ანგელოზები.

როცა ქვეყანა შეძრწუნებული ორმუზდს აქებდა უქმნელობითა, მაშინ ღვეები არიმანიტურ ჯგუფად მოვიდნენ ბოლუქებითა *) დადგეს მსახურთა ორმუზდისათა საჯდომი მისი თვალ-აღმასისა და მის პირის პირ ღვეებმა ახლო სხვა ესეთივე არიმანისა. ორმუზდს არა ჰთნდა არიმანისგან და ჰრქვა: „ნუ მოხვალ ბიწიერებაგ! ნუ გინდა შენის საზიზღრობითა შეჰბღალო ჩემი სახიერება! გირჩევ წახვიდე ნება-მყოფლობით, ვიდრე ძალით არ წაუყვანიხარ!

არიმანი

ეგაც კარგია, ძმაო ორმუზდო, რომ ლაპარაკში მაინც ჰვარგიხარ. განა არ ვიცნობთ ჩვენ ერთმანეთსა, განა ერთად არ დავბადებულვართ? დასაბამიდან დღეს აქამომდის განა ჩვენ ერთხელ დავჯახებულვართ? განა აის ცა და ეს ქვეყანა მე და შენ ერთად არ შეგვიქმნია? შენ გეძახიან კეთილის ღმერთსა, ჩემთვის ბოროტის უწოდებით.

ორმუზდი.

უწოდებით!.. შენ თითქო იმად არ ჰყოფილიყო და ან არ იყო?

არიმანი

მე ამასა გთხოვ კეთილ-ბოროტი განაცალკევო შუა გამიყო..

*) არიმანი ღმერთია ბოროტებისა. ღვეები მისი მოსამსახურეები ავი სულელებია. ბოლუქები—თა—გუნდ-გუნდათ.

ო რ მ უ ზ დ ი

გსურს წამიცადო? მით ჩემ ბუნებას არ მოეცხობა მცირედი ჩირქი და შენ კი, გეტყვი, მუდამ გესხმევა აყროლებული საზიზღი ქურქი. მითომ შენ ამბობ, ადამიანსა რატომ არ მივეც ბუნება სრული, რომ შესძლებოდა დამარხვად მცნება წმინდა მოძღვრება ბრძენთაგან თქმული? აგრამ იქაც შენ, ბოროტო სულო, როგორც ყოველგან იყავ დარაჯი და, როცა ერთ გვერდს მე ვუკეთებდი, ახვას მეტაროცედ შენ ელფე ქაჯი *)

ა რ ი მ ა ნ ი

სწორედ აგრევე ყველა ტანისა ვენგან შექმნილის იოტისასა... ან რად აძლევდი, სულო, კეთილო, რძანებას ჩემი გაგდებისასა? ასურველია, ერთი ვიცოდე, რომელი ბრძენი მოგივლენია, რომ შინაგანი და გარეგანი კრივე მხარე წმინდა ჰქონია? მე მინდა ჩემსა სამფლობელოსა მდენი კიდე შეჰმატებოდეს, ამდენ ხსენებულ მქადაგებელსაც დაში სისხლი მოჰგუბებოდეს. ამდენისაც ძალა უნებურადა უნებას ენა არ ჰთანხმებია და ვნებიანი იმის არსება, დუმალ სენებს უჭრქოლებია.

ო რ მ უ ზ დ ი

ურქოლებია, მაგრამ საცდური ცდურად ისევ გულში მომკვდარა; როგორც მდინარე აღიდებული დღეებისთვის საშიშ გამხდარა,—

*) ქურღზედ იტყვიან: „კაცს მეტაროცედ უღო;“ მგელზედ: „ცხვარს მეტაროცედ უღგაო.“

ტალღა ნაპირებს შემოჰკლევია და წყნარებულა და ჩამომჯდარა... ვის რას დააკლებს ასპიტი გველი, რაცუნდ თვალითგან ცეცხლნავთი ჰყაროს, თუ ცოფსა და ბრაზს ვერვიზე გაჰხეთქს და თავის გესლი ვერსად ჩაღვაროს?.. მიწის გულში რომ გველ-ბაყაყები დასისინობენ და დარბ-მორბიან, — განა იმიტომ მის ზედა პირზედ ია და ვარდი ველარ მოდიან? რა ვქნათ, თუ ლეში ბევრს რასმე ითხოვს, ბევრს საფრხეს უგებს შეცოდებისთვის? ოლონდ ნუ იზამ მოქმედებითა საზნევსა თავის მოყვასისათვის...

ა რ ი მ ა ნ ი

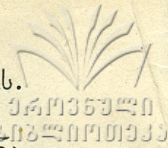
რამდენიც ძმა ძმას, შვილი მამასა წარამარაზედ შემოჰკვდომოდეს და თავის თავის მზრუნველობასა მოვალეობა დაჰვიწყებოდეს; რამდენიც კაცმა მომშიებულმა სათნოებისა ვერ რა გაივოს და მის ღარიბმა საბაღნარომა კეთილი ხილი ველარ მოიღოს; რამდენიც კაცმა გაანჩხლებულმა სატრფო გულისაც არ შეიწყალოს და წამიერსა ჟინსა, ნდომასა გაასრესინოს და ანაცვალოს, — იმდენი კიდევ ჩემ თავს ეშველოს, შენსას არ ვიტყვი იქნებ გეწყინოს.

ო რ მ უ ზ დ ი

მაგით თავს იქებ, თუ მე მაძაგებ? შენს ნათლით მოსილ, წმინდა სახელსა ერთილა აკლდა, რომ ისაც გეთქვა და ქვეყანაზედ ჩვენი სტუმრობა იმით სამუდამოდ სახსოვარ გექმნა.

ა რ ი მ ა ნ ი

ღიან, ეგეცა... არ კი გეწყინოს,

თავი მიეცი მოთმინებასა,
 მაგრამ ის შენი მქადაგებლები
 რომ გაიჩრიდნენ პირში ენასა
 და სახნებობა ეპისტოლეებით
 არც კი ჰტოვებდნენ ტყეში ტურასა —
 რატომ სახსარიც არ უანდერძეს,
 რომ აესრულა კიდევ იმასა?..
 დიახაც, მაგრამ იმის შემდეგ რა
 მოჰმართე შენი წყლის სამღვრეველები
 და ხელში ბადე, ხოლოხებითა
 დაჰგზავნე შენი ენა-გრძელები,
 იმათაც რაში ენანებოდათ?
 გაშალეს თავის მოსასმელები
 და გამორკეკეს ცოცხალ-ცოცხალი
 ტყუილის ლოქო ორაგულები!..
 მაგრამ იმათში ერთი ერთი
 მეტად დიდი და გასაოცარი, —
 ის იყო, როგორც მოგეხსენება,
 მკვდრის ზღვის თევზების მამათ-მთავარი.
 მერე დაჰკარგა იმ ზღვამ სიცოცხლე
 და ჩაეყარა თვალში ნაცარი.
 ხომ ამცნობინე, მითომ შენ იყო
 ჩემი და ქვეყნის დამბადებელი,
 მაგრამ მე გექმენ ურჩი და კერპი,
 უშვერის რისმე შემმართებელი; —
 მაშინ შენ მითომ ხომ გაგიგდივარ
 მითომ ეგ როგორ გამიბედეო;
 ეგ ერთი გითქვამს, ვაი შენ ტყავსა,
 თუ კვლავაც კიდე დაიყბედეო;
 ხომ ბევრი სხვაცა, სრულ უკეთესი
 შენ ელჩებს ჩემზედ ასწავებინე;
 და ჩემს სარიდად სამოთხის ბაღიც
 ჯილდოდ ხალოხისთვის დაადებინე, —
 მითხარ რა მოხდა? განა გონებას
 გული კლანჭებში დაუჭერია
 და ჩემი რამე კი აღარ არის,
 სრულ კეთილია, სადაც ერია?..
 მე, როგორ ვიცი, შენ სრულ ის გინდა
 გული გონების მორჩილი იყოს,
 რომ დაიხაროს შენკენ სასწორი

და ბოროტება მოსპობილიყოს.
 მოდი აღახვენ ბაგენი შენნი,
 კანონად ჩადვი მაგ აზრის მანა
 და მით აღნიშნე ისტორიაში
 ახალი დროის ახალი ხანა.
 მაგრამ განა რომ ბუნება საღსა
 არვის აკლია ეგ ხელოვნება
 და თუ ხანდახან დაავიწყდება,
 შენც მოითმინე ნუ გეწყინება.
 რაც უნდა ძლიერ იპოინბაზო
 დაპირებით, თუ დამუქრებითა —
 სადაც კეთილი გეგულეობდეს,
 იქ ბიწიც-არის თავის რქებითა...

ო რ მ უ ზ დ ი

თუ გაიძახი, რომ ბოროტი ხარ
 და ტყუილები შენც გეწყინება,
 მაშ რაღა გიშლის კეთილი გაჰხდე,
 კარგზედ გარდაჰქმნა შენი ბუნება?..

ა რ ი მ ა ნ ი

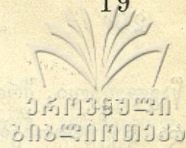
გარდავიცვალო რაღა ის გინდა,
 ბოლოს მოვიდე და გეთაყვანო?
 მე ყმა გამხალღა და ეგ ოხერი
 თავი ბატონი გამოიყვანო?
 არა... ჰჯობია ეს ამისთანა
 წარამარობა, ერთხელ მოისპოს:
 ეწავ გადაჰქრას შიშველმა ხმაღმა
 ჩვენში უფროსი, ვინც უნდა იყოს!..

ო რ მ უ ზ დ ი

ჰე, დაუშტვინე! ამხანაგებმა
 შემოგიკეთეს, ველარა ჰდგები?
 როგორ გიხდება ეგ გაჯავრება
 და მერე თავზედ მამაცი რქები!
 მაგრამ იფიქრე, თუ შენი თავი
 იმ უგნურ კატას არ ემსგავსება,
 რომელიც თავის აჩრდილს სარკეში
 გარედამ უშქენს ეჯავახება?!

(უფროსი დევი წინ წამოდგება, შორიღამ თა-
 ყვანსა სცემს არიმანს და პირქვე გღია).

(შემდეგი იქნება).

პედაგოგიის ისტორია *)

დ-რ ვანიმერისა

(თარგმანი გერმანულიდან)

§ 9 პროტესტანტთა ლათინური სკოლები მე-XVI საუკუნეში.

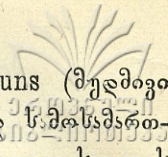
სწავლის საქმეში რაც რეფორმაციაში თვისი განვითარების პირველ წლებში ვერ მოასწრო, მას ლიუტერკან მხურვალე რჩევით და მოწოდებით დიდის თავგომოდებით მიჰყვანს ხელი პროტესტანტთა ქვეყნების თავადებმა და ქალაქების თვითმმართველობამ. ამას ამიტაცებენ, როგორც წინადა მოყვანილი სასკოლო გეგმები, აგრეთვე მრავალი ახალი სასწავლებლის დაარსებაც. ამ მოწოდებისა და დიდებული რეფორმატორის კარდაცვალების შესაგვიდა 22 წელი და ამ დროს განმავლობაში ევანგელურ გერმანიის ნაწილებში დაარსდა არა ნაკლებ 64 მღვდელი და დაბალი ლათინური სკოლისა და მე-XVI საუკუნის დამლევაშდე ამას კიდევ მოემატა 56 ახალი სასწავლებელი. ბოლოს ლათინურ სკოლებში, რომელთაც უფრო ხშირად საქალაქო ანუ პარტიკულარულ სკოლას ეძახდენ, მხოლოდ ორ სკანს ასწავლიდნენ—სადმროთა რჯულსა და ლათინურ ენას, როგორც ამას თხოვლობდა 1528 წლის სამოსწავლო წესდება. საშუალო სკოლებში კი აკადემიური გიმნაზიებში, საშეფო ანუ სამონასტრო სკოლებში, საერო სკოლებში ასწავლიდნენ კიდევ ბერძნულ ენასაც და ელემენტარულ ცნობებს ებრაული ენისა, მათემათიკისა და ფილოსოფიისა. საერთოდ ლათინურის ენას შესწავლაში დიდებული იყო საქონიის გოგმის თანდათანობა: თავდაპირველად მოწაფეებს აწვდიდნენ დასაწყისის ცნობებს, შემდეგ გრამატიკას ასწავლიდნენ და ბოლოს მტკიცებულებობას. განუყოფილებათა რიცხვი, რომელიც

უფელთვის ან შეიცავდა წლიურ კლასებს, იყო 5 ან 6; შელანსტონის მიერ მოწონებული მწერლების კითხვას აქცევდნენ უმთავრეს ყურადღებას. სწავლების მიზანს შეადგენდა ლათინურ პოეზიის შეთვისება წერილობით და სიტყვიერად.

ამიტომაც საერთოდ მოწაფეებს გაკეთების შემდეგაც იწვევდნენ ლათინურ ღამანაკში სავარჯიშოდ. აკადემიური გიმნაზიის უფროს კლასებში მასწავლებლები ცოდნის დაკავშირებულად გადაცემის უფრო უპირატესობას აძლევდნენ დიდგოიური მეთოდის წინაშე. ამავ დროს შელანსტონის მაკალითისაშებრ დიდ მნიშვნელობას აძლევდნენ მოწაფეთა ვარჯიშობას კამათში და თავისუფლად სიტყვების წარმოთქმაში (დეკლამაცია).

წესრიგის დაცვა, ერთობისა და სხვა შემსანიშნავ პირობას რჩევის წინააღმდეგ, ისევე ძველებურად მონასტრულ სასტავ ზომებზე იყო დამყარებული. ჯობის ბატონობა სკოლაში მთავრობასაც შესწევნარებულად მიახნდა და ახლად დანიშნულს მასწავლებელს დიდის ამბით, დიდებულად გადასცემდნენ წიკვლებს. ტერენციის, პლავტის და შემდეგ გერმანული დრამების წარმოდგენება და აგრეთვე სხუქრების დარკება სახალხეთ გამოდის დროს ფრიად სვეარელ სასკოლო დეკლამაციებს შეადგენდნენ. დასაწყისში პარტიკულარულ სკოლას ჭეუვადა სულ სამი მასწავლებელი (რექტორი, კანკექტორი, კანტორი); შემდეგ მოწაფეთა რიცხვის და სკანებთა გამრავლების მიხედვით მასწავლებელთა რიცხვსაც ემატებოდა მრავალრიცხოვან კლასებში მას-

*) იხ „განათლება“ № 3 - 4 1908 წ.

წავლბედი, შრომის შესამსუბუქებლად, ირჩევდა დეკურინებს (ათის-თავები). ჯილდო და მდგომარეობა მასწავლებლებისა სერთოდ მანტ უნუგეშოდ რჩებოდა, თუმცა ზოგიერთი წესდება ცდილობდა რაღაც გაუმჯობესებას. მასწავლებლები იძულებულნი იყვნენ „სასწავლო ფულით“ დაკმაყოფილებულიყვნენ; ფული კი ძლიერ ცოტა იყო და უწესრიგოდაც შემოქმენდათ. ეკლესიას უფლება ჰქონდა თავადური დაქვინა, როგორც მასწავლებლებზე, ისე სწავლების საქმეებზე; დაარსება და შენახვა სკოლებისა საქალაქო და სახელმწიფო მთავრობის ხელში იყო.

ხელმძღვანელობა ამა თუ იმ სასწავლებლის საქმეში სხვა-და-სხვანაირი იყო და ეს დამოკიდებული იყო მასწავლებელთა და უფროსების ნიჭზე. მელანხტონის მოწაფეთა შორის უგულაზე უფრო სახელი გაითქვეს, როგორც კარგი პედაგოგებისა, მიხეილ ნიანდერმა ილიფელში, დარცზე, ლიერონიფუს გელფმა აუგსბურგში და ვალენტიან ტროცენდორფმა გოლდენბერგში (შლეზია). ნიანდერმა (1525—1595) სხვა თანამედროვეებზე უფრო მეტი ყურადღება მიაქცია საღმრთო სჯულისა და ძველ ენებთან ერთად რეალურ საცნების სწავლებასაც: მან სამოსწავლო გეგმაში შეიტანა ისტორია, გეოგრაფია და ბუნების მეტეოლოგია. ვოლფი და ტროცენდორფი კი არ სტოვებდენ ჩვეულებრივს პრაქტიკულ სტანტას ჰუმანისტურ სწავლას, მაგრამ მიზანთან შეთანხმებული მეთოდით და მკაცრი აღზრდით ამ ფარგლებშიაც მოახერხეს საკვირვლად განვითარებისათ თავისი მოწაფენი. ტროცენდორფი (1490—1556, ანუ ფრიდლანდი ტროცენდორფიდან) თავისებურად შეეცადა მოწაფეთა რესპუბლიკის დაარსებით, რომლის სენატი, კონსული და ცენზორები ყოველთვიურად იცვლებოდნენ, შეეთვისებია მოწაფეებისთვის მთავრობისადმი მორჩილება და პატივისცემა, სენატს ირჩევდა თვითონ ტროცენდორფი,

როგორც dictator perpetuus (მუდმივი დიქტატორი); სენატს მხოლოდ სამასწავლებლო უფლება ჰქონდა მინისტრული; სკოლის წესდების წინაშე დამნაშავე მოწაფეებს თავი უნდა ემართლხათ ლათინურ ენაზე და სენატი, ენის სიმშვენის მხედვით, ან სრულიად ამართლებდა დამნაშავეს, ან და სჯიდა გაწიკვლით, კარცერში ჩასმით და სხვ. კონსულის მიერ გამოცხადებულ სენატის გადაწყვეტილებას დიქტატორი დაუფრებელივ მოიყვანდა სისრულეში; ეკონომები თვალ-ყურს ადევნებდნენ ოჯახის წესრიგს; სუფრაზე კი ზედამხედველებათ იყვნენ თვორები; მოწაფეთა გულმოდგინებას, ბეჯითობას თვალყურს ადევნებდნენ ქვესტორები. ტროცენდორფი სწავლების საქმეშიაც კი აღებინებდა მოწაფეებს მონაწილეობას: უფროს კლასის საუკეთესო მოწაფეებს მიანდობდა უმცროს კლასებში განკეთილების მიცემას... ასე იქცეოდნენ სხვა მრავალ-რიცხოვან სკოლებშიაც. აუგავეული სასწავლებელი 1554 წელს გადაიწვა ქალაქ გოლდენბერგთან ერთად. ტროცენდორფმა მხოლოდ ორი წელი იცოცხლა ამ უწყალო უბედურების შემდეგ.

უგულაზე უფრო თავისებური, შესანიშნავი და შედეგებით მდიდარი მე-XVI საუკუნეში იყო მოღვაწეობა იოლანნე შტურმისა (დაიბადა 1507 შლეიდეში, ეიფელში); იგი არ იყო პირდაპირი მოწაფე მელანხტონისა. ჰუმანისტური განვითარება მან მიიღო „ძმობის“ გიმნაზიაში, ლიუტინში (1521—1524), რომლის რამდენიმე მბაძვით მანვე დაარსა შტრასბურგში გიმნაზია. ლიუტინში და პარიზში იმდენად შეისწავლა მან ლათინური და ბერძნული ენები, რომ მალე შეეძლო ჰუმანისტური ლექციები წაკითხა პარიზის უნივერსიტეტში. რადგან კალონის რეფორმატორულ მისწავლებებს შტურმიც თანაუგრძობდა, ამიტომ, გარდა სწავლის საქმისა, ის გულმოდგინეთ შეუდგა პრაქტიკისთვის გავრცე-

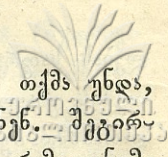
ლებას საფრანგეთში, მაგრამ ამ შრომამ თითქმის უნაყოფოთ ჩაურა. ამის გამო შტურმი დათანხმდა ბუნერის მიხატოქებაზე **შტრასბურგში**, სადაც 1538 წ. ქალაქის საბჭოს ხელის შეწყობით, დააარსა გიმნაზია ჯერ ფრანცისკანთა და მერმე დომინიკანელთა მონასტერში. ორმოცდასამი წელი ხელმძღვანელობდა შტურმი ამ გიმნაზიის, რომელიც შეიქმნა იმ დროის უმესანისწავეს ლათინურ სკოლად. სანამ კალვინიზმი შტრასბურგში შეიჭობდა, შტურმის შეურყეველად ეჭირა სპატიო ადგილი. მაგრამ, როცა შტურმი წინააღმდეგ კონკორდიის ფორმულის შემოღებას*), პროტესტანტ-ლიუტერანთა სამღვდელთაგან მას დევნა დაუწყო და 1581 წ. შტურმი ძველ იქმნა. 1589 წ. შტურმი გარდაიცვალა დიდს გაჭირვებაში. — საუკეთესოდ ასურათებს შტურმის სასწავლებლის წესრიგს, საგნებთა სივრცეს და მათ დაყოფას შტურმისვე გეგმა 1538 წლისა *de litera rum ludis recte aperiendis* და სამოსწავლო გეგმა 1566 წ. *Epistolae classicae* **). შტურმის აზრით სკოლაში სწავლამ უნდა შეაერთოს სიკეთის განვითარება მოწოდებებში, მეცნიერებათა შეთვისება და მჭერმეტყველება (ლათინურის ცოდნა). ათის წლის სწავლის განმავლობაში მის სასწავლებელს უნდა მიეღწია ამ მიზნამდის. კარგე წესრიგი გიმნაზიის (წლიური კლასები, ყოველს კლასში თითო მასწავლებელი, დაუფოა კლასების დეკორირებად (ათეულებად), სახალხო ეგზამენები და დაჯილდოვება ორი საუკეთესო მოწაფისა) შტურმმა გადმოიღო ლიუტიხის სკოლისგან; შესაძლოა, რომ ზოგიერთი მეთო-

დებიც მან ლიუტიხის სკოლიდან გადმოიღო და სხვ. თავი და თავი საგანი სწავლების ძველი ენები იყო. *Epistolae classicae*-ს მიხედვით მთელი სწავლა ორ ნაწილად იყოფოდა, რომლიდანაც პირველი განსაკუთრებით ლათინურისთვის იყო გადადებული, ხოლო მეექვსე კლასიდან იწყებოდა აგრეთვე ბერძნულიც. განსაცვიფრებელის მეთოდურის ხელახლებით ასწავლიდა შტურმი ორივე ენას: მესხიერებასა და გრეკულს შტურმი თანაბრად უვარჯიშებდა მოწაფეებს; რაც ნათლად არ იყო გაგებული, ზეპირად არ უნდა ესწავლათ; რამე ნახტომი სწავლაში უარყოფილი იყო და ყოველივე ახალი ცნება ძველთან უნდა შეეკავშირებინათ; კლასში მუდმივი მუშაობა და სახელმძღვანელოების (უფრო სწორად თვით შტურმის მიერ შედგენილის) ხმალება ადგილებდა შესწავლელის განმეორებას; განმეორებას კი მოითხოვდა ყოველ მასწავლებლისაგან სამოსწავლო გეგმა; ლექსიკონთა შემოღება, რომელიც თვით მოწაფეებს უნდა შეეძინათ, შესაძლოა ჰყო მოწაფეებს მეექვსე წლის დამლევის სტოდნოდან უკვე 21,000 სიტყვა, წინადადება და აფორიზმები. საშუაზროს მხოლოდ, რომ შტურმა მიზანი ლათინურის შესწავლის ძლიერ გააფართოვა; შტურმის უნდოდა შეგირდებს ისე კარგად სტოდნოდან ლათინური ენა მანიც, როგორც თვით რომაელებისთვის იყო შესაძლო. ამ გატაცების გამო მთელი სწავლა დამოკიდებული იყო რეტორულ თვალთახედვის ისარზე; ლათინთა და ბერძენთა ორატორებს (ეგვალსზე უწინარეს ციცერო) და დრამატიკოსებს პირველი ადგილი დაუთმეს, ისტორიკოსები თითქმის სრულიად გამოკრიცხეს სწავლის გეგმიდან, ეპიურ პოეტებს, თვით ჭომიკოსიც კი მხოლოდ მათი რეტორული მნიშვნელობისთვის კითხულობდნენ. იგივე გატაცება იყო მიზეზი, რომ ერთხელ ერასმის მიერ სასაცილოთ აღიარებულს მეთოდს იმიტაციას

*) კონკორდიის ფორმულები არის სიმბოლიური წიგნები პროტესტანტთა.

მთარგმ.

***) შინაარსი მოყვანილია პედაგოგიის ვრცელ ისტორიებში: მაგ., შმიდტი „ისტორია პედაგოგიისა“ ტ. III გვ. 164; ციგლერი: „ისტორია პედაგოგიისა“ გვ. 80 და შემდეგი.

(თაღლით მიბაძვას) მიჭყვეს ხელი—ცდილო-ბდნენ, რამდენადაც მოსახერხებელი იყო, ციცეროს წინადადებებით აქტრელებათ ნაწი-რი და ამით ვითომც და მიეცათ ნამდვილი კლასიკური სისათით ნიწარმებობისთვის. მო-ლოხს მჭკრმეტეველებისს შესწირა შტურმისა აგრეთვე ორი დანარჩენი მიზანი—სასკოლო შენეიერების შესწავლა და სიკეთის გადაცემა მოწაფეებში: ისტორიას, გეოგრაფიას, ბუნე-ბისმეტეველებას არასწავლიდნენ შტურმის სკო-ლასში; მათემატიკამ, რომლის ცოდნა სჭირო იყო საბაკალავრო გეზამენისთვის, მხოლოდ შესამოცდეთე წლებში მოიზფა ზაწია ადგი-ლი უკანასკნელ ორ კლასში. გერმანული ენა აღერძალული იყო, როგორც გავეთილების დროს, ისე გავეთილების გარეშე და დამნა-შავეს სასჯელს უქადდნენ. რაც თხზულებათა კითხვით ცოდნის შექენა შეიძლებოდა, ისიც თათქმის უმნიშვნელოთ რჩებოდა, რადგან შტურმის მოელი უურადღება უმცროს კლასებ-ში გრამატიკაზე იყო მიზერობილი, უფროს კლასებში კი რეტორიულ მხარეზე. თვით კა-ტეხიზმც მხოლოდ სათარგუმ წიგნად გადაქ-ცა და კვირა-შაბათობით ზავლე მცდიქულის ებისტოლებების ასსნა განმარტება ოდნავ თუ ასცილდებოდა გრამატიკულ და რეტორიულ გარჩევას.

შტურმის თანამედროვენი, რა თქმა უნდა, ვერაფერს წუნს ვერ ზოულობდნენ. შტურმ-ლების რიცხვი (1578 წელს რამოდენიმე ათასი იყო), მთავრობის წლიური ბევრი დახ-მაკება, სხვა-და სხვა გვარი დიზლომატიური თხონა-რჩევა მოგვეცო, განსაკუთრებით კი მიბაძვანი შტურმის სისტემისა სამსრეთ და დასავლეთ გერმანიის ქალაქებში (ლაუნგენი, ტრაზანი, დორნახი) აბტვიცებენ, თუ რა დრმა ზატივისცემით ეზერობდნენ მხნე ზედაგოგს და მის სისტემას. 1566 მაქსიმი-ლიან II-რემ დაავგირგვინა შტურმის საქმე: იმპერატორმა ნება დართო აკადემიის გაზ-სნისა, რომელიც შეკავშირებული იქნებოდა გიმნაზიასთან და რომელსაც უფლება ებოძა Baccalaureus და Magister artium-ის ხარის-ხი მიენიჭებინა. მაგრამ აკადემია პირველ ხა-ნებში ვერ განვითარდა, რადგან არ ჰქონდა უფლება თეოლოგიისთვის, მედიკებისთვის და იურისტებისთვის დოქტორობის ხარისხი მიეცა. ბოლოს 1621 წელს ამ აკადემიას მი-ეცა უფალა უფლება სხვა უმაღლეს სკოლებისა.

6. ლორთქიფანიძე.

სანიმუშო პროგრამები

საქართველოს სახალხო სკოლებისთვის
 მოკლე წინასიტყვაობა.

ყველასთვის ცხადია, რომ დღევანდელი ჩვენებური სახალხო სკოლები სრულიად ვერ აღწევენ თავიანთ დანიშნულებას. ამის მიზეზი ბევრია და ყველას ჩამოთვ-ლას აქ არ შევუდგებით.

ერთი მთავარი ნაკლოვანება ჩვენე-ბური სახალხო სკოლებისა, მასწავლებლე-ბის მოუმზადებლობის გარდა, იმაშიაც ვა-

მოიხატება, რომ სკოლებს არ აქვთ სა-თითაოდ ყველა სასწავლო საგნების გარ-კვეული და დროს შესაფერისი პროგრა-მები; რასაც კი ასწავლიან დღევანდელს ჩვენებურს სკოლებში უცხო ენით, ხან მოკლეა, უნაყოფო და ბავშვის გონების ნორმალურ განვითარებისათვისაც მეტად საზარელო.

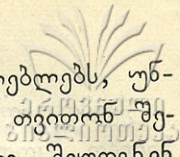
ქვემო აღნიშნული პროგრამებით სახალხო სკოლებში ყველა სასწავლო საგნები დედა ენის საშუალებით უნდა ისწავლებოდეს; რუსული ენის სწავლება, რომელიც იწყება მესამე წლიდან, უნდა სწარმოებდეს როგორც ცალკე საგნისა. მხოლოდ ამ პირობებში შეიძლება სკოლა მართლა სასარგებლო დაწესებულება შეიქმნეს და ხალხსაც მოუტანოს ის კეთილი ნაყოფი, რასაც იგი სამართლიანად გამოელის. ამის მიხედვით, ყველა შეგნებული პირი, ჩვენი ერის განათლების გულშემატკივარნი ზნეობრივად მოვალენი არიან მხარი დაუჭირონ საღს მიმართულებას და, შეძლებისა და გვარად, ხელი შეუწყონ ჩვენში სახალხო განათლების საქმის ნაყოფიერად მოწყობას და წარმართვას.

ამ ჟამად სახალხო სკოლა ჩვენში, ჩვენი აზრით, მოსახერხებელია ორნაირი ტიპისა—ოთხწლიანი და ექვსწლიანი—ე. ი. ოთხ განყოფილებიანი და ექვს განყოფილებიანი. რასაკვირველია ფრიად სასურველია, თუ ადგილობრივი პირობები და სხვა გარემოებანი ხელს შეუწყობენ, თითოეულს განყოფილებას თითო მასწავლებელი ჰყავდეს, მაგრამ, სადაც ეს შეუძლებელი გახდება, იქ შეიძლება ორ განყოფილებას ჰყავდეს თითო მასწავლებელი. ისეთს ღარიბს სოფლებში, საცა სკოლის გახსნა აუცილებელ საჭიროებას მოითხოვს, მაგრამ მკვიდრთა სიღარიბე ხელს უშლის და სხვა წყაროც სკოლის შესანახად საკმარისი არ იქნება, იძულებული გავხდებით, დროებით მაინც, ერთს მასწავლებელს დავჯერდეთ, რომელსაც ოთხი განყოფილება ეყოლება. თუ როგორ უნდა გაუძღვეს ერთი მასწავლებელი ოთხს განყოფილებას, ამის შესახებ პედაგოგიურს მწერლობაში სხვა და სხვა აზრია გამოთ-

ქმული, ამათში ყველაზე უფრო ნაყოფიერად, შედარებით რასაკვირველია, ჩვენ მიგვაჩნია ის საშუალება, როცა მასწავლებელი დილით ასწავლის ორ განყოფილებას ერთად, აძლევს სამს გაკვეთილს და, ცოტა ხნით დასვენების შემდეგ, ასწავლის დანარჩენ ორს განყოფილებას და იქაც სამს გაკვეთილს აძლევს. თუ რომელი და რომელი განყოფილება უნდა შეაერთოს მასწავლებელმა, ეს დამოკიდებულია მის პედაგოგიურს მოსახრებაზე და ადგილობრივს პირობებზე; ამ შემთხვევაში მასწავლებელი ისე მოიქცევა, როგორც საქმისთვის სასარგებლოდ დაინახავს.

იმედია მომავალში, ცოტად თუ ბევრად თუ რიგიანი ეროსა გვეღირსა, ეს დაწესებულება ჩვენში იმდენს ღონისძიებას და სახსარს გამოძებნის, რომ ერთ მასწავლებლიანი ოთხ წლიანი სკოლა, რაც ღიდს უკიდურესობას შეადგენს, იშვიათი მოვლენა იქნება. ქვემოთ მოყვანილი პროგრამები, როგორც საქმეში ჩახედული მკითხველი დაინახავს, მოთხოვნილების მაქსიმუმს შეიცავს. რასაკვირველია ოთხს წლიანს სკოლაში ერთი მასწავლებელი, რაც უნდა დახელოვნებული იყოს იგი, ვერ გაივლის ყველა მასალას იმ ფარგალში, რაც ნაჩვენებია, მაგრამ იგი ვალდებული შეიქმნება პროგრამის უმთავრესი, არსებითი მხარე მაინც შეასრულოს.

საჭიროდ მიგვაჩნია აღვნიშნოთ, რომ სამოსწავლო წლის დასაწყისში, აქ მოყვანილი გეგმის მიხედვით, მასწავლებელმა თვითონვე უნდა შეადგინონ დაწვრილებითი პროგრამები, საკითხავი და საწერი მასალები სახელმძღვანელოებისა და სწავლაში ხელსაწყო ნივთების მიხედვით, დროსთან და ადგილობრივ პირობებთან შეთანხმებით, წინადავე გაითვალისწინონ, მოისაზრონ ყველაფერი და ისე შეუდგენ საქმს.

აქვე აღნიშნულს, თითოეული საგნის პროგრამას ბოლოში აქვს განმარტება და დასახელებულია სწავლებაში ხელსაწყო ნივთებიც; ყველა ეს რასაკვირველია, სა-

ხეში უნდა ჰქონდეს მასწავლებლებს, უნდა შეიძინონ ეს ნივთები, თვითონ შესწავლონ კარგად და შემდეგ შეუდგნენ საქმით განხორციელებას.

აქვე მოგვყავს გაკვეთილების ცხრილი თითოეულის საგნისა კვირის განმავლობაში.

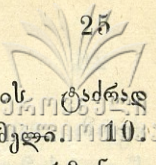
	I გან.	II გან.	III გან.	IV გან.	V გან.	VI გან.
1 საღმრთო სჯული	2 —	2 —	2 —	2 —	2 —	2 —
2 ქართული ენა (წერით).	10 —	10 —	6 —	6 —	3 —	3 —
3 არითმეტიკა და პრაქტ. გეომეტრია.	6 —	6 —	5 —	5 —	4 —	4 —
4 რუსული ენა (წერით).	—	—	6 —	6 —	6 —	6 —
5 საუბარო რეალურ საგნებზე.	2 —	2 —	2 —	2 —	—	—
6 გალობა და სამღერა.	2 —	2 —	2 —	2 —	2 —	2 —
7 ხატვა-ხაზვა	2 —	2 —	2 —	2 —	2 —	2 —
8 ბუნების მეტყველება (ელემენტარული ფიზიკა, ქიმია, ბოტანიკა, ზოოლოგია და ჰიგიენა)..	—	—	—	—	5 —	5 —
9 სამშობლოს შესწავლა (გეოგრაფია და ისტორია).	—	—	—	2 —	—	—
10 საზოგადო გეოგრაფია (საქართველოს გეოგრაფიასთან დაკავშირებით)	—	—	—	—	2 —	2 —
11 საზოგადო ისტორია (საქართველოს ისტორიასთან დაკავშირებით)	—	—	—	—	2 —	2 —
12 კანონები და საუბარო ეკონომიურს კითხვებზე	—	—	—	—	2 —	2 —
	24	24	27	27	30	30

სადაც სკოლას ბალი და ბოსტანი ექნება, მოწაფეები მუშაობით ფიზიკურადაც უნდა ვარჯიშობდნენ, ამას გარდა მოწაფეები სხვა და სხვა გვარ სათამაშოების მოწყობითაც და სადაც შესაძლებელი იქნება ხელით შრომაშიაც უნდა ავარჯიშებდნენ სხეულის ნაწილებს.

სახალხო სკოლებში ქალები და ვაჟები ერთად უნდა სწავლობდნენ. მხოლოდ ასეთ შერეულს სკოლებში სასურველია, საცა ორი მასწავლებელია, ერთი მათგან-

ნი მაინც ქალი იყოს, რადგანაც მოსალოდნელია, რომ ის მოწაფე ქალებს, სხვათა შორის, კრა-კერვას და სხვა ხელსაქმესაც შეასწავლის.—

მკითხველი, უეჭველია, მიხვდება, რომ დაბალს პირველ დასაწყის სახალხო სკოლებში ჩვენ უპირატესობას საზოგადო განვითარებას ვაძლევთ, რადგანაც დარწმუნებული ვართ, რომ ვერც ერთი დაბალი სახალხო სკოლა ვერ მისცემს მოწაფეს ამა თუ იმ სამეურნეო დარგისათვის საკ-

მარის სპეციალურ ცოდნას, თუ მას საზოგადო განვითარება და მომზადება აკლია, ამიტომაც დასაწყისი სკოლების უბირველესს მიზანს მოწაფის საზოგადო განათლება, გონების განვითარება და ზნეობრივად ამაღლება უნდა შეადგენდეს, რასაც თან მოჰყვება სპეციალურად შესწავლა რომელიმე მეცნიერებისა, ან მეურნეობის რომელიმე დარგისა სპეციალური სკოლების საშუალებით. ვიტყვით მეტსაც— თუ მოწაფეს რიგიანი საზოგადო განვითარება, საგნის ხალისი და სიყვარული ექნება, მას არ გაუძნელდება თვით განვითარების წყალობით თვითონვე გაიკვლიოს გზა და შეუდგეს ამა თუ იმ სახალისო საგნის სპეციალურად შესწავლას, თუ, რასაკვირველია, საჭირო საკითხავი წიგნები და ხელსაწყო ნივთები ექნება. ჩვენ წინააღმდეგნი არა ვართ, რომ სახალხო სკოლებში პრაქტიკულად ავარჯიშებდნენ მოწაფეებს მეურნეობის რომელიმე დარგში იმდენად, რამდენადაც შესაძლებელი ექნება ეს ავარჯიშობა პედაგოგიურის მოსაზრებით, ამას თვით ბუნების მეტყველების შესწავლაც ითხოვს, რასაც საკმარისი ადგილი აქვს დათმობილი ჩვენ მიერ შემუშავებულს პროგრამებში.

საღმრთო სჯული.

I განყოფილება (პირველი წელიწადი)

1. ზნეობრივი შინაარსის მოთხრობები ბავშვების და მათთან დაახლოებული ცხოვრებიდან.
2. წინასწარი ცნებები ქრისტეს სარწმუნოებაზე, რაც ხელს შეუწყობს ბავშვების მიერ საღმრთო ისტორიიდან მოთხრობათა შეგნებაში.
3. ქვეყნისა და პირველ ადამიანის შექმნა.
4. სამოთხე.
5. ნეტარებითი ცხოვრება ადამ და ევასი სამოთხეში.
6. შეცდება და მაცხოვრის მოღვაწეობა.
7. ღვთისმშობლის დაბადება.

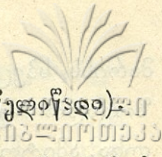
8. ღვთისმშობლის ტაძრად მიევანება.
9. იოანე ნათლისმცემლის დაბადება.
10. მაცხოვრის დაბადება.
11. მაცხოვრის დაბადება.
12. ნათლისდება.
13. ქადაგება იესო ქრისტესი.
14. ჯვარცმა იესო ქრისტესი.
15. ადგომა იესო ქრისტესი.
16. ამაღლება.
17. სულიწმინდის მოფენა.
18. ჯვართ ამაღლება.
19. ადგილობრივი ტაძრის დღესასწაული.

- ლოცვები:**
1. სსხელითა მამისათა...
 2. ღოცვა იესო ქრისტესი.
 3. სამების ღოცვა.
 4. ღოცვა სწავლის დაწეების წინ.
 5. ღოცვა სწავლის გათავების შემდეგ.
 6. ღოცვა უფლისა.

II განყოფილება (მეორე წელიწადი)

კურსი იგივეა, რაც პირველ განყოფილებაში, მხოლოდ უფრო გავრცელებით და შევსებით:

1. ქვეყნის შექმნა.
2. სამოთხე და ცხოვრება პირველ ადამიანებისა.
3. მცნება უფლისა ხე ცნობათისა კეთილისა და ბოროტის შესახებ.
4. ეშმაკის შური.
5. შეცდება ადამისა და ევასი.
6. დასჯა ცოდვისათვის და მაცხოვრის მოღვაწეობა.
7. ადამის შვილები და ძმის მოკვლა.
8. ნოე და წარღვნა.
9. ბაბილონის კოლონის შენება.
10. აბრამი და ისაკი.
11. იოსები და იმისი ძმები.
12. მოსე წინასწარმეტყველი.
13. სამოსანი.
14. დავითი და კოლიათი.
15. დავითის გამოეუბა.
16. ილია წინასწარმეტყველი.
17. დანიელი და მისი ამხანაგები.
18. მაცხოვრის მოღვაწეობა და ღვთისმშობლის დაბადება.
19. ტაძრად მიევანება ქალწულ მარიამისა.
20. დაბადება.
21. იოანე ნათლისმცემლის დაბადება.
22. შობა ქრისტესი.
23. შიკამა.
24. ერმა იესო ტაძარში.
25. ნათლისდება და პირველი სსწაული იესო ქრისტესი.
26. ბზობა და განკურნება დაჯდომილისა ცხოვართა საბანელოში.
27. ნაინელი ქვრივის შვილის ადგენა.
28. ხუთი პურით ხალხის გა-

ძღვა. 29. ფერისცვალება. 30. იგავი მოწყალე სამართლებზე. 31. იგავი მეზვერე და ფარისევებზე. 32. ბავშვების კურთხევა. 33. ღაზარეს აღდგენა. 34. ვნება ქრისტესი. 35. აღდგომა და ამაღლება ქრისტესი. 36. სული წმინდის მოფენა. 37. წმინდა ნინო ქართველთა განმანათლებელი.

ლოცვები: 1. სული წმინდის ღოცვა. 2. მთავრულ ანკელის ღოცვა. 3. ღვთისმშობლის ღოცვა.

III განყოფილება (მესამე წელიწადი).

მოკლე სისტემური კურსი საღმრთო ისტორიიდან ძველი და ახალი აღთქმიდან. გაცნობა ქანანის ქვეყნისა გეოგრაფიისა და ტაზოგრაფიის მხრივ.

ლოცვები: 1. ათი მცნება, 2) დიდის ღოცვა. 3. ღოცვა ძილად მისულისა. 4. სიმოწვევა სარწმუნოებისა.

IV განყოფილება (მეოთხე წელიწადი).

1. ცნება საღმრთო წერილის შესახებ. 2. საღმრთო წერილის წიგნები. 3. მსოფლიო კრებები. 4. ახსნა მართლმადიდებელი ეკლესიის შვიდი საიდუმლოსა. 5. მარხვა და უქმეები. 6. საქართველოს წმინდანების ცხოვრება და მათი უქმეები. 7. ღვთის მსახურება: ცისკარი, წირვა, მწიხრი, ჰარაკლისი და ზანაშვიდი. 8. მოკლე საეკლესიო ისტორია: ცნება ეკლესიაზე, როგორც ქრისტიანთა კრებულზე, სული წმინდის მოფენა და ეკლესიის დაარსება. მოციქულთა მოღვაწეობა და ქრისტიანობის გავრცელება. კონსტანტინე დიდი და ქრისტიანობის გავრცელება. წმინდა ნინო და ქართველთა მოქცევა ქრისტეს სჯულზედ. სომხების მოქცევა ქრისტიანობაზე, რუსეთის მოქცევა ქრისტიანობაზე; გაყოფა ეკლესიისა აღმოსავლეთ დასავლეთად. სომხების ჩამოშორება სარწმუნოებით ქართველებისაგან. ცნობები კათოლიკეებზე და პროტესტანტებზე.

V განყოფილება (მეხუთე წელიწადი).

კითხვა და განმარტება მათე და მარკოზის სხარებისა, მოკლე ცნობები სხვა და სარწმუნოებათა შესახებ.

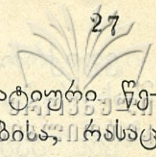
VI განყოფილება (მეექვსე წელიწადი).

კითხვა და განმარტება ლუკა და იოანეს სხარებისა. სხვა და სარწმუნოებათა მოკლე ისტორია. წიგნი კანონებისა და ფსალმუნები. მოციქულთა ისტორია.

შენიშვნა: საღმრთო სჯულში მესამე განყოფილებაში უნდა იხმარებოდეს სახელმძღვანელოდ „საღმრთო ისტორია ძველი და ახალი აღთქმისა, შედგენილი გ. იოსელიანის მიერ, მეოთხეში მისივე „ქართველი წმინდანების ცხოვრება“. საღმრთო სჯულის სწავლებაში საჭიროა შემდეგი ხელსაწყო ნივთები: 1 პალესტინის ქარტა— 50 კაპ. 2. ქარტა ქანანის ქვეყნისა იერუსალიმის გეგმით ფ. 50 კაპ. 3. ხუთი სურათი ღვთისმსახურების შესასწავლად სიტინის გამოცემა ფ. 1 მ 50 კაპ. 4. სურათები საღმრთო ისტორიიდან შრებიერისა 14 ძველი აღთქმისა და 16. ახალი აღთქმისა ფ. 4 მ. 80 კაპ. 5. კულტურულ-ისტორიული ქარტები ლემანისა: 1 ევგვიპტის ტაძრები და იერუსალიმი ქრისტეს დროს ფასი ორივესი 2 მ. 55 კაპ. **მასწავლებლისათვის** საჭიროა: 1 საეკლესიო ისტორია მოსე ჯანაშვილისა, 2. ისტორიკ მართლ-მადიდებელი ეკლესიისა ეკლესიათა გაყოფამდე თარგმანი ჯავაშვილის მიერ ფ. 60 კ. 3. *Исторія Религій Прайса* ფ. 50 კაპ. 4. *Вильгельмъ Фельше „Новая Книга Бытія“* თარგმანი გერმანულიდან გრიგორიევისა, ბიტნერის რედაქციით, სურათებიანი გამოცემა ყურნალ, „*Вѣстн Знаніе*“—სი.

მოკლე განმარტება.

საღმრთო სჯულის სწავლების მთავარს მიზანს სახალხო სკოლებში უნდა შეადგენდეს ქრისტეს ზნეობრივი მოძღვრების ჩანერგვა ბავშვის სულში. სწავლების ხერხიც უნდა შეუთანხმონ ბავშვის სულის

მოთხვენილებას, ისარგებლონ იმ მასალით, რასაც ბავშვი იძლევა და რასაც ის თავის თავად განიცდის სარწმუნოების მხრივ. ამის მიხედვით სასწავლო მასალის შემუშავებისა და გადაცემის დროს საღმრთო სჯულის მასწავლებელს სახეში უნდა ჰქონდეს პედაგოგიური საფუძველი და ბავშვის პსიხოლოგიური მხარე. ამავე დროს რელიგიის სწავლება დაკავშირებული და შეთანხმებული უნდა იქმნას აწინდელი მეცნიერთა გამოკვლევის ნამდვილ შედეგებთან და ჩვენი დროის ზნეობრივ შემეცნებასთან. საღმრთო სჯულიდან ისეთი მასალა უნდა ისწავლებოდეს, რასაც ასეთუ ისე ცხადი და გამასპეტაკებელი გავლენა ექნება ბავშვის რელიგიოზურ და ზნეობრივ გრძნობათა განვითარებაზე. ძვე-

ლი სისტემატიური და დოქტრინული წესი საღმრთო სჯულის სწავლებისას, რასაც დღესაც ადგილი აქვს სკოლებში, დაგმობილი უნდა იქმნას კატეხიზმოსთან ერთად, რადგანაც არც ერთი მათგანი არ შეიძლება საფუძვლიანად ჩაითვალოს ბავშვის ზნეობრივად აღზრდაში. სასურველია, რომ ყველა მასალა, რასაც საღმრთო სჯულის მასწავლებელი გადასცემს მოწაფეებს, სრულის შეგნებით და მკვიდრად იქმნას შეთვისებული მოწაფეების მიერ, ამის მიხედვით უფრო სასურველია მოწაფეებმა იცოდნენ საღმრთო სჯულიდან თუნდ ცოტა, მაგრამ შეგნებით, საფუძვლიანად და კარგად, ვიდრე ბევრი და შეუგნებლად.

(შემდეგი იქნება)

რელიგიოზური აღზრდის გამო

წერილი ამერიკელთან

მივიღე თქვენი წერილი და მესიამოვნა მისი წაკითხვა, რადგან შიგვბოვე ისეთი აზრები, რომელიც სრულიად უდგება ჩემს შეხედულებასა, — ბავშვობის ასაკში, გარდა მშობლებისა და ბავშვის გარშემო მყოფთა პირადის მაგალითებით მოქმედებისა და გავლენისა, საჭიროა მიეცეს ბავშვს პირდაპირი რელიგიოზური აღზრდაც.

ჩემი რელიგიოზური შეგნება ცხოვრებისა, რომლიდანაც გამომდინარეობს ჩემი აზრიც იმის შესახებ, თუ როგორი უნდა იყოს რელიგიოზური აღზრდა, ასეთია:

ღმერთს, სიცოცხლის სულიერ დასაწყისს, ჩვენ ვიცნობთ მხოლოდ იქიდან, რომ ვიცით ის არის ჩვენში და სხვა ადამიანში. ამიტომ ნამდვილი ღვთის მსახურება და პატი-

ვისცემა მხოლოდ მაშინ არის შესაძლებელი, როცა ღმერთს ემსახურები და სცემ პატივს თავის თავში და სხვა ადამიანებში. თავის თავში ღვთის მსახურება იმაში გამოიხატება, რომ წარმოდგენილი გქონდეს, მუდამ თვალ. წინ გესვენოს ხატი უზენაესის უაღრესობისა, სახიერებისა და სიცოცხლეშივე მისწრაფოდე ამ უაღრესობა - სისრულისკენ მისაახლოვებლად.

ღვთის მსახურება და პატივისცემა სხვა ადამიანებში იმაში მდგომარეობს, რომ აღიარო თითოეულს ადამიანში იგივე ღმერთი, რომელსაც ჩვენში ვაღიარებთ და თითოეულ ადამიანთან შეერთების, გაერთიანების მისწრაფებაში; ეს შეერთება კი შესაძლებელია მხოლოდ სიყვარულით.

ვფიქრობ, რომ ამნაირ ღვთის-მსახურება პატივ-ცემამაშია მთავარი აზრი ყველა სარწმუნოებისა და, მგონია, რომ ამნაირი ღვთის-მსახურება შეიძლება და კიდევ უნდა ჩავაგონოთ ბავშვებსაც. მგონია და გამოცდილებითაც ვიცი, რომ ამნაირი სწავლა ბავშვისათვის ადვილი გასაგებია და სახალისოც, განსაკუთრებით თუ მარტო ამაშია მთელი სწავლა ღვთის-მსახურებისა.

ბავშვებისათვის ღვთის მსახურება-პატივისცემის შთაგონება, ჩემის აზრით, ასე შეიძლება:

— ყველამ ვიცით—ვეტყოდი ბავშვებს,—რომ არავის უნდა ვაწყენიოთ, არ გავლანძლოთ, არ გავკიცხოთვინმე, ყველასთან კეთილად უნდა ვიყვეთ, ყველასათვის სიკეთე უნდა გვინდოდეს, ყველა უნდა გვიყვარდეს, და ასე რომ ვიცხოვროთ, სხვისთვისაც კარგი იქნება და ჩვენთვისაც, მაგრამ ჩვენ კი ხშირად გავკიცხავთ სხვებს, ვლანძღავთ და შეურაცხყოფას ვაყენებთ, მხოლოდ ჩვენთვის გვინდა სიკეთე და მხოლოდ ჩვენი თავი გვიყვარს, ან ისინი, ვისაც ჩვენ ვუყვარვართ; როცა ასე ვცხოვრობთ ცუდია სხვებისთვის და ჩვენთვისაც.

— რატომა ასე?

— ეს იმიტომ ხდება, რომ თითოეული ჩვენთაგანი ცხოვრობს სულითა და ხორციით. სულს მარტო თავისთვის არაფერი უნდა, არამედ ყველასთვის, ქვეყანაზე ყველასთვის სიკეთე სწადიან, ყველა უყვარს, სხეულს კი ყველაფერი კარგი მარტო თავისთვის უნდა, მხოლოდ თავის თავი უყვარს, ამიტომაც რამდე-

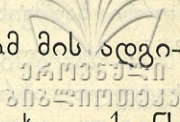
ნადაც უფრო მეტს სულისათვის ცხოვრობ, და ნაკლებს სხეულისათვის, იმდენად ცხოვრება უკეთესია სხვა ადამიანებისთვისაც და შენთვისაც.

რა უნდა ვქნათ, რომ მეტი სულისთვის ვიცხოვროთ და ნაკლები სხეულისთვის? იმისთვის, რომ მეტი სულისთვის ვიცხოვროთ და ნაკლები სხეულისთვის, უნდა პირველი ისე გვესმოდეს, რომ სული—ეს არის სული ღვთისა ადამიანში, ერთი და იგივეა ყველა ადამიანში, და მეორე უნდა დავეჩვიოთ და ვაკეთოთ ის, რაც სულსა სწადიან და არა ის, რაც მარტო ხორცს უნდა.

რომ ცხადად გვესმოდეს ის, რომ ჩვენი სული—ეს ღვთის სულია ადამიანში, კარგია ვისმენდეთ, ვიმეორებდეთ, ან ვკითხოლობდეთ ბრძენთა და წმიდანების მოძღვრებას იმის შესახებ, თუ რა არის ღმერთი და როგორ ცხოვრობს ის ადამიანებში. რომ მივეჩვიოთ იმის კეთებას, რაც სულსა სწადიან და არა რაც ხორცს უნდა, კარგი იქნება ყოველ დღის ბოლოში მოვიგონოთ ყველა ის, რაშიაც მოვიქეციით არა ისე, რასაც სული ითხოვდა, არამედ ისე, როგორც ხორცს უნდოდა; მეორე დღის დასაწყისში უნდა ვეცადნეთ, რომ არ გავიმეოროთ იგივე შეცდომები.

ასე ვეტყოდი ბავშვებს თავის-თავში ღვთის-მსახურების შესახებ. ღვთის-მსახურებაზე სხვა ადამიანებში ვეტყოდი ასე:

— გახსოვდეთ ყოველთვის, რომ თითოეულს ადამიანში ცხოვრობს იგივე ღმერთი, რაც თქვენშია, ამიტომაც, როცა კაცს დაუახლოვდე-

ბით, ნუ დაივიწყებთ, რომ იმაზე უაღრესი და უსაჭიროესი, რაც იმ ადამიანშია, არაფერია ქვეყანაზე. ამის გამო, რაც უნდა ცუდი იყვნენ საქმენი ადამიანისა, თვითონ ადამიანს, ვინც უნდა იყოს იგი, პატივი უნდა სცე, როგორც ღმერთს და გიყვარდეს, როგორც შენი თავი, უნდა მოექცე ისე, როგორც შენ-

თვის მოისურვებდი, რომ მის ადგილას ყოფილიყავი.
 აი მოკლეთ ჩემი პასუხი თქვენს შეკითხვაზე — თუ როგორი უნდა იყვეს რელიგიოზური აღზრდა ბავშვისა. მოხარული ვიქნები თუ ამ ამ ჩემს აზრებს გამოიყენებთ.

ლ. ტოლსტოი

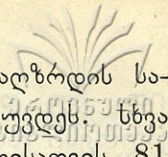
შინაური მიმოხილვა

(მასწავლებელთა ბანაკიდან).

ხალხის სიბნელე და უფიცობა არის ერთი უმთავრესი მიზეზი მისი სიბეჩავისა, ქონებრივი და ზნეობრივი სილატაკისა. ეს დღეს არავისთვის არ არის საიდუმლო. ყველა ფხიზელი ერი ყოველგან დიდს ყურადღებას აქცევს სასკოლო სასკიტხებს. თვით ევროპაშიაც, საცა კი ჩვენსავით დამონაგებულია ერია, ყველგან გამწვავებული ბრძოლაა ნაციონალური სკოლისა და სწავლა აღზრდის საუკეთესო იდეალისათვის, რადგანაც ყველას კარგად ესმის, რომ სკოლა მძლავრი ფაქტორია ერის საკუთარი სახის, ინდუვიდუალობის შესანარჩუნებლად. ჩვენში კი, ჩვენ და სამწუხაროდ მაღალ ფარდოვან და ლამაზ სიტყვებს თუ გაიგანებ, თორემ საქმით შეუდარებელ გულგრილობას ვიჩენთ საკუთარის ინტერესების დაცვაში.

დღეს ყველა ჰკუთამყოფელ ადამიანისათვის ანბანურ ჰუმბარიტებად არის გადაქცეული ის გაცვეთილი აზრი, რომ რუსეთის სახალხო სკოლებს ხალხში სწავლა-განათლების ნაცვლად მიზნად გაუხდია მასში ცხოველყოფელი სხივის ჩაქრობა, მაცოცხლებელი სულის ჩაკვლა და მქეფარე სისხლის ამოშრობა. ეს სულთა-

მხუთავი სასკოლო რეჟიმი ყველაზედ სასტიკსა და გამანადგურებელ ძალას იჩენს არა რუსთა სკოლებში. ჩვენი სკოლები ბასრი იარაღია ჩვენივე გაჩანაგებისა და ძალად ასიმილიაციის მოსახდენად მომარჯვებული. მერე რა საშვალე-ბას ვლონობთ ამ უბედურების თავიდან ასაცდენად? თითქმის არაფერს... ზიზილ-პიპილებით აჯილდოვებენ და მაღალ საფეხურებზე მიაცოცებენ იმ ხალხის გამყიდველთ და ერის მოლალატე მასწავლებელთ, რომელნიც დიდ მხნეობასა და ერთგულებას იჩენენ დედა-ენის სკოლებიდან განდევნის საქმეში. ეს ვაჟბატონები ისე გაკადნიერდნენ, რომ ასეთი უკუღმართობის გამართლებასაც კი ლამობენ, უყურადღებოდ სტოვებენ დიდაქტიკის ელემენტარულ კანონებს, რომ ყრმათა სწავლება იწყებოდეს ადვილად გასაგებიდან და თან-და-თან გადადიოდეს უფრო რთულ და ძნელზე; ეწინააღმდეგებიან პედაგოგის ძირითად დებულებას, რომელიც ითხოვს სწავლების დაწყებას ბავშვის გასაგებ დედა-ენით. მათი ცდა ამოა! ვერც ერთი საღი მოსაზრებით, ვერ გამართლებენ პირველ წლიდანვე

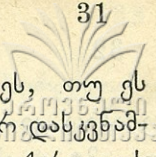

ნორჩი ბავშვის უცხო ენაზე სწავლების წესს. პედაგოგის მამამთავართა ავტორიტეტული აზრით და თვით ცხოვრების ყოველდღიური დაკვირვებით ნათლად ვხედავთ, რომ თვინიერ დედა-ენისა შეუძლებელია ნორმალური განვითარება, როგორც კერძო პიროვნებისა, მით უმეტეს მთელი ერისა. პროფ. სიკორსკი ამბობს: „ბავშვებმა სწავლა უნდა დაიწყონ უწინაქნის ყაფისა მშობლიურის ენით. დედა ენა ყუფასზედ უფრო ბუნებრივია არა მარტო ზნეობრივი მოტივებით, არამედ შემკვიდრებით, წინადა-განწყობილების ძალიდან, რომელიც გადადის შთამავლობიდან შთამავლობაზე და დედა ენას ქქმნის ფიზიოლოგიურად მახლობლად და ამისათვის უფრო ადვილ შესათვისებლად“.

განმათავისუფლებელ მოძრაობის შემდეგ ჩვენს სკოლებში 81 წლის სასწავლო გეგმა შემოიღეს, რომლის წყალობითაც სამშობლო ენას ცოტათ არის მაინც კარები გაეღო. ამ პროგრამით ნაციონალურ სკოლის იდეალს ერთის ნაბიჯით ვუახლოვდებით, რაც ჩვენ, რასაკვირველია, დაშორებით ვერ გვაკმაყოფილებს. და აი იმის მაგივრად, რომ ერთხელ უკვე მოპოვებული უფლება განვიმტკიცოთ და სკოლის განახლებისათვის ახალი მოთხოვნა წამოვაყენოთ, გამომდგარან და ყველასაგან დაგმობილ 92 წლის სასწავლო პროგრამას უბრუნდებიან და ლევიცკის მეთოდს ავარჯიშებენ. ასეთი „ბეჯითობას“ ბევრი სახალხო მასწავლებელი იჩენს, რისთვისაც ალბათ ჯეროვან ჯილდოსა და დაწინაურებას მოელოს. სხვათა შორის ქ, ქუთაისში არსებობს უფასო საქალგობო სასწავლებელი, რომელიც თვისი გარეგნული კეთილ-შეხედულებით და მოწყობილებით ადამიანის თვალს იტაცებს, მაგრამ საკმარისია გაეცნოთ სკოლის შინა-

ურ მდგომარეობას—სწავლა-აღზრდის საქმეს, რომ იმედები გავიტრუვდეს. სხვა რომ არა იყოს რა ამ სკოლისათვის 81 წლის სასწავლო გეგმა არ არსებობს: პირველ წლიდანვე დედა-ენაზე ძლივს მოტივინე ბავშვებს უცხო ენით უმასპინძლდებიან და ამნაირად გონებას უზნობენ და სწავლის სურვილს უკლავენ. ამ სასწავლებლის ბრჭყვიანებით მოტყუებულთა ქუთაისის ხმონებმა გასულ სასწავლო წელს მადლობაც კი გამოუტყუადეს დასახელებულ სკოლის უფროსს. თუ მარტო „დაუღალავი ენერჯისა და შრომის“ მიხედვით მადლობის ღირსნი არიან ამ სკოლის უფროსები, მაშინ იანოვსკიმ, ლევიცკიმ და სხვებმა რაღა დააშავს?! განა ამათ ცოტა შრომა და ენერჯია დახარჯვდასახულ მიზნის მისაღწევად?., იმავე ქუთაისის თვითმმართველობამ, ადგილობრივ მასწავლებელთა კორპორაციის სურვილის წინააღმდეგ და დირექციის წინადადების თანახმად, საუკეთესო თბილ ადგილზე წამოასკუბა საექვო ზნეობის ადამიანი, რომელსაც კავშირი აქვს ჩვენი ქვეყნის მოკეთებთან და დეზორგანიზაცია და დემორალიზაცია შეიტანა მასწავლებელთა წრეში...

მხოლოდ ჩვენისთანა ფუქსავატ და დაუდევარი ხალხის ცხოვრებაში ექმნება ადგილი ასეთს მოვლენას, რომ თბილ ადგილებზე წამოსკუბებულნი დიდებული გვამნი სათანადო მთავრობის წინაშე შუამდგომლობენ მათი შეილების სამშობლო ენის სწავლებისაგან განთავისუფლებას და ამავე დროს კი ეს ვაჟბატონები ჩვენს საზოგადოებაში დიდს პატივსა და მოწონებაში არიან! რაღა საკვირველია ამის შემდეგ თუ ასეთს მაგალითს იძლევა ქუთაისის წმინდო ქალთა-გიმნაზიის ერთი გავლენიანი ქართველთაგანი, რომ ამავე გიმნაზიაში,

სადაც ქართველი მასწავლებელი საკმარისათ არიან და მოსწავლენი თითქმის ყველა ქართველებია, და ქართულის სწავლება კი აბუჩად არის აგდებული. აქ სწავლა დასრულებულ ქალებს კითხვაში ენაც არ აქვთ გატეხილი და ერთად ორი სიტყვის დაწერა არ შეუძლიათ ქართულათ.

ამ სასწავლებელს ადგილობრივი საზოგადოება საადგილ-მამულო ბანკის სახით მატერიალურ დახმარებასაც უწყევს იმ მიზნით, რომ სამშობლო ენას შესაფერი ადგილი ექმნეს დათმობილი, მაგრამ ფული ტყუილად იკარგება, რადგან არავინ კითხულობს ასწავლიან რასმე თუ არა.

როგორც მოგეხსენებათ ჩვენი საზოგადოების მაღალ და ცოტათ არის მაინც შეძლებულ ელემენტების უმრავლესობას ქართული ენა და განახლებული ეროვნული სკოლა ჩირადაც არ უღირთ და სრულიადაც არ აფასებენ: მიბრძანდით ჩვენებურს კრებებზე და ბევრიც რომ ეცადოთ ქართულად დაძრულ სიტყვას ვერ გაიგონებთ; ფეხი შეადვით მათ ოჯახებში და ზავშვების უცხო ენაზე ტიტინით დასტკბით. აქ პატარაობადანვე უნერგავენ მშობლიურ ენის უპატივცემულობას და აძულებენ კიდევ. ამ ოჯახებში ღრმად აქვს გადგმული ფესვები დასახელებულ საზიზღარ ანომალიას და მისი აღმოფხვრა ფრიად ძნელია. ხოლო თუ ვინაა დროზე ყურადღება არ მიექცა, ეს სენი ჩვენი ხალხის ფართე წრეებსაც მოედება და შემდეგ გვიანდა იქნება სინანული და თითთა კბენანი. ჩვენი ამგვარად თავის თავზე ხელის აღებისა და საკუთარი ინტერესების თვით ჩვენივე ფეხებით გათელვის პირდაპირი შედეგია მთავრობის საარაკო განკარგულება, რომლითაც ქარველ 5-6 წლის ბავშვებს საბავშვო ბაღში დედა-ენაზე ტიტინს უკრძალავენ. ამის

შემდეგ არ უნდა გაგვიკვირდეს, თუ ეს განკარგულება თავის ლოგიკურ დასკვნადი მივა და ჩვენს ოჯახებშიც ქართულს ენაზე ლაპარაკის აკრძალვას მოვესწარით. განა ამის საუკეთესო მაგალითს ჩვენვე არ ვიძლევი?! ჩვენ სისკოლო საკითხში ყურადღება უნდა მივაქციოთ და იმედის თვალები მივაპყრათ გადაგვარების გზაზე მდგომ საზოგადოების ნაწილს კი არა, არამედ იმას, რომელზედაც საზოგადოთ დამოკიდებულია ჩვენი ერის ალორძინებისა და წინმსვლელობის საქმე.

სასკოლო მთავრობა და მისი გათახსირებული აგენტები, ზოგნი ჩვენი მასწავლებელი ცდილობენ სკოლებში კვლავინდებურად გაამეფონ ტვინის გამალაყებელი ძველი პროგრამები და სკოლის განახლებისათვის თავდადებულნი მასწავლებელი განდევნონ, თავიდან მოიცილონ.

განა ამის ნაყოფს დღესაც თვალსაჩინოდ არ ვხედავთ?! რომელი მასწავლებელია მომხრე ბავშვის ტვინის გამალაყებელი პროგრამებისა დღესაც ეს ცხადად სჩანს ქუთაისის ქალაქის დასაწყისის ზოგს სასწავლებლებში, სადაც საბრალო ბავშვებს უზომოთ ამახინჯებენ თავიდანვე უცხო ენაზე სწავლებით. ცხადად სჩანს იგივე მოვლენა ჩვენს დედა ქალაქ ტფილისშიაც, სადაც შემოიღეს ახალი უკუღმართე უუკუღმართესი პროგრამები, რომლის შედგენაში, ჩვენდა სავალალოდ, თვითონ მასწავლებლებივე დებულობდნენ მონაწილეობას. ამისთანა მასწავლებლების გაიძვერული მოქმედება საიდუმლოდ არ დარჩება და, როცა იქნება, ფარდა აეხლება მათს საზიზღარ საქციელს და თითოეულის მოქმედება თავის დროზე გამოქვეყნებული იქნება.

ეს მასწავლებლები, როგორც აგენტები, მოხერხებულად ყოვლად უგვანო ავითა-

ციასაც კი ეწვეიან თავიანთ ამხანაგებში და ამტკიცებენ: „საჭიროა პირველ დაწყებით სკოლების პროგრამების სხვა საშვალთა და სამოქალაქო სასწავლებელთან შეფარდება, სადაც ყველა საგნებს რუსულს ენაზე თხოულობენ. თვით ცხოვრებაშიც ყოველს ნაბიჯზე მხოლოდ რუსულის მოთხოვნილებასა ვგრძნობთ. ამნაირად, როგორც ხედავთ, გარეშე პირობები თავისთავად ითხოვენ ახალი სასწავლო გეგმის უარის ყოფას და ჩვენც მეტი რაღა დავგრძენია—ცხოვრების მოთხოვნილებას უნდა მივეგებოთ“. ამ რიგად ეს გათანხმებული აგენტები სახელს უტეხენ ახალ წესს და ახალ კურს ქვეყანას აძულებენ.

ამ ვაჟბატონებს ავიწყდებათ ის ჭეშმარიტება, რომ სკოლა უნდა ემსახურებოდეს ჭეშმარიტს განათლებას, უნდა ჰგმობდეს იმას, რაც ცხოვრების უკულმართობის ნაყოფია და არა განამტკიცოს ის, რასაც უკულმართობა მოითხოვს. ამ სახით სკოლას, თავისი განმანათლებელი მოქმედებით, მალღა უნდა ეჭიროს განათლების დროში და არ ჩამოკვეითდეს ისე, როგორც დღეს ვხედავთ დაცემულს და გახრწნილს ცხოვრების უკულმართი პირობათა გამო. სახალხო მასწავლებელთა უმრავლესობა მოკლებულია ფართო საზოგადოების თანაგრძნობას და დახმარებას, აგრეთვე საკმაო განვითარებასა და ვრცელ მსოფლმხედველობას, ბოლოს და ბოლოს ვერ უძლებს მთავრობისა და გარყვნილ ამხანაგების იერიშებს და მათი იარაღად ხდება. ასეთ დროს ჩვენი პრესასა და მოწინავე საზოგადოებას სახალხო სკოლები და მისი მასწავლებელნი, რომლებზედაც თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ერთის მხრით დამოკიდებულია ჩვენი ქვეყნის ბედ-იღბალი, თითქმის სრულიადაც არ ახსოვს

რაც შეუწყნარებელია დღეს მაინც, როდესაც საყოველთაო სწავლების შამოღებაზე ასე დაჟინებით ლაპარაკობენ.

საზოგადოებრივ და ეროვნულ პროგრესს მაშინ დაეტყობა სწრაფი მსვლელობა, როცა მცხოვრებთა დიდი ნაწილი შეგნებულად მოეკიდება თავის ინტერესებს, მხნედ და ერთსულოვნად დაიწყებს ბრძოლას მისს განსახორციელებლად, აი სწორედ მასსაში ამ შეგნების შეტანა შეუძლიან რიგიანად დაყენებულ საყოველთაო სწავლებას; ახლანდელ სასკოლო პირობებში კი, რომლის კიდევ უფრო გაუკულმართებას ცდილობენ, ეს სკოლები ეროვნული გადაგვარებისა და ჩვენი თვითმკვლელობის მომასწავებელი იქნება, რადგან მთავრობა თავის მიდრეკილების თანახმად მოაწყობს სწავლებას და ჩვენი კეთილშობილურ ყოველგვარ მისწრაფებას გზას შეუკრავს. მაშ რაშია ხსნა? ერთად ერთი ხსნა საზოგადოების თვითმოქმედებაშია. საზოგადოებაში უნდა აღმოცენდეს განახლებულ სკოლისადმი ცხოველი ინტერესი, ამ საკითხის გარშემო უნდა შამოკრებენ და საუკეთესო ნაციონალურ აღზრდისათვის თავდადებულად იშრომოს ყველამ, ვისაც ჩვენი ქვეყნის ავკარგი მართლაც გულწრფელად აინტერესებთ. უპირველესად თავი ყურადღება უნდა მიექცეს გონების გამავითარებელ საშუალებებს მოკლებულ, ყოველთვის მწვავე გონებრივ განსაცდელში მყოფ და ყველასაგან ათვალწუნებულ და დევნილ სახალხო მასწავლებელთ. უნდა გვახსოვდეს, რომ ის საზოგადოება, რომელიც მასწავლებელთა გონებრივსა და ზნეობრივს ამადღებაზე ირ ზრუნავს, თავის-თავის მტერია; ის ქვეყანა, სადაც მასწავლებელნი აბუჩად არიან აგდებული, ვერ იხეირებს.

მიუხედავად მძიმე პასუხ საგებ პროფესიისა და ფართო გონებრივი ჰორიზონტის უცილებელ საჭიროებისა, ჩვენი პედაგოგების უმრავლესობის ცოდნა თვისი სიღრმითა და ყოველ მხრივობით ბევრი თვალსაჩინო დეფექტითაა სავეს. სანამ მასწავლებელი, ეს სკოლის ბურჯი, არ იქნება ჩაყენებული დაახლოვებით სასურველ პირობებში, მანამ საქმის რიგიანად გაუმჯობესობა წარმოუდგენელია. მასწავლებელთა მდგომარეობის გაუმჯობესობას და მათი გათვითცნობიერებას, რასაკვირველია, ხელს არ შეუწყობს ის მთავრობა, რომელიც ფელდფებლებით სკოლების გავსებას ლამობს. ჩვენთვის სასურველ ნიადაგზე დაფუძნებული სახალხო სკოლა განხორციელდება მხოლოდ, როგორც შეგნებული მისწრაფების საგანი და არა თავის თავად. ამისთვის ჩვენში ყველაზედ უფრო საჭიროა კერძო თაოსნობის, ინიციატივის განვითარება. კერძო და საზოგადო ინიციატივა და მხნეობა, ეჭვი არ უნდა, თან და თან სძლევეს ყოველგვარ დაბრკოლებათ. ამისთვის ფრიად სასიამოვნო და დიდათ სასარგებლო იქნებოდა რომ წ. კ. საზოგადოების გამგეობას წარსულ ზაფხულში თბილისში მასწავლებელთა კურსების გამართვის განზრახვა სისრულეში მოეყვანა. კაცს მწარედ გული გიკვნესის და უიმედობა გიპყრობს, როდესაც ჰკითხულობ რუსეთის ვრცელ ტერიტორიაზე მასწავლებელთა კურსების ამბებს; ყოველგვან გაცხარებული მუშაობაა. თვით ჩვენ სამშობლოში სომხები აგერ მგონი მესამე წელიწადია მართავენ ასეთს კურსებს და ჩვენ კი გულხელ-დაკრფილნი ვსხედვართ და ერთმანეთის კინკლაობაში ვკლავთ ძვირფასს დროს. სასურველია მომავლისათვის მაინც მოვახერხებდეთ დასახელებულ კურსების

მოწყობას. წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების ფილიალურ განყოფილებათა თაოსნობით მასწავლებელთათვის ლექციები უნდა იკითხებოდეს ჩვენი ქვეყნის ყველა კუთხეებში, საიდანაც ისინი ამოკრეფენ გონებრივსა და ზნეობრივ ძალას და გამხნეებულნი მეტის ხალისით განაგრძობენ თავიანთ მძიმე და ნაყოფიერი უღლის ზიდვას. აქ მასწავლებელნი ერთმანეთს დაუახლოვდებიან და საერთო ინტერესებით და სოლიდარობით გაიმსქვალებიან.

უნდა დაარსდეს მოძრავი სამკითხველოები, საიდანაც მასწავლებელნი და მათი ხელმძღვანელობით ხალხიც წიგნებით ისარგებლებენ; გაჩნდეს თვითგანვითარების წრეები და სხვა. მაგრამ ყველაზედ უფრო საჭიროა თვით ჩვენ სახალხო მასწავლებელნი გონს მოვიდეთ და გამოვფხიზლდეთ. კმარა უნაყოფო კინკლაობა და „ემმაკის“ თაყვანის ცემა. დროა ქვეყანას ვამხილოთ იმ მოღალატეთა „საგმირო საქმეები“, რომელნიც ბიუროკრატის სულსა და გულს შეადგენენ და საზოგადოების ნდობასაც იმსახურებენ. დროა ჩვენგან დამოკიდებული ყოველივე ღონე ვიღონოთ ოჯახში და სკოლაში რაციონალურ პედაგოგიის თანახმად მოწყობილ სწავლა-აღზრდისათვის და კრიკაში ჩავუდგეთ მთავრობის აგიტატორებს, რითაც ჩვენი მოზარდი ახალგაზდობა, მომავალი თაობა ბევრს მოიგებს ყოველ მხრივ და ჩვენც შეგვეძლება გულდამშვიდებით თვალი გავუხსწოროთ მომავალს. გარწმუნებთ ჩვენ ყველანი სათითაოდ საერთო ინტერესებით და სოლიდარობით რომ გავიმსქვალბოდეთ და გახრწნილ ადამიანების გავლენას არ დავემორჩილებოდეთ, მაშინ ნაყოფი ერთობ თვალსაჩინო იქნება.

ცნობები საყოველთაო სწავლების შესახებ

ტფილისის გუბერნიაში.

შარშანწინ სახელმწიფო სათათბიროში გამოთქვა სურვილი საზოგადო დასაწყისი სწავლების შემოღების შესახებ. ამ სურვილის მიხედვით სახალხო განათლების სამინისტრომ მოწადინა გამრავლება საქალაქო სკოლების რიცხვისა, გაფართოება პროფესიონალურ და სახელოსნო სკოლების ცნობისა და გაბეჭობა საშუალო სასწავლებლებისა.

სამინისტრო ვაკასიის სწავლა განათლების მზრუნველსაც შეეკითხა სასკოლო ასაკის ბავშვთა რიცხვის და სასწავლებელთა რაოდენობის შესახებ თფილისის გუბერნიაში.

ტფილისის ზოლიცმეისტერის და მზრის უფროსების მიერ შეკრებილი იქმნა შემდეგი ცნობები:

ტფილისში სასკოლო ასაკის ბავშვებია 24,416; საშუალო სასწავლებელია 23; პროფესიონალური 1. და სხვა დაბალი სკოლები 83. ზოლიცმეისტერის აზრით საჭიროა გაიხსნას I ნაწილში ორი ექვს კლასიანი საქალაქო სასწავლებელი; მე II ნაწილში სამი დასაწყისი სკოლა. მე III ნაწილში ერთი საქალაქო დასაწყისი სკოლა; მე V^{II} ნაწილში — ოთხი დასაწყისი სკოლა; მე VIII ნაწილში ერთი სახალხო სკოლა და ერთი საქალაქო სასწავლებელი; მე IX ნაწილში ხუთი საქალაქო სასწავლებელი და მე X ნაწილში — ერთი საქალაქო სასწავლებელი.

ტფილისის მაზრაში სასკოლო ასაკის ბავშვია 4204, საქალაქო სასწავლებლები და დასაწყისი სამინისტრო სკოლა არის 16. სამრევლო სკოლა — 20. ტფილისის მაზრის უფროსის აზრით საჭიროა გადაკეთება სოფ. ენაკეთში არსებული სკოლის სასოფლო საშუალო განყოფილების დამატებით, დურნუგის სკოლის — ერთკლასიან სამინისტრო სკო-

ლა; ერევანის ზოლიცმეისტერის ბინასთან არსებული სამინისტრო სკოლის ოთხკლასიანად გადაკეთება; საჭიროა ხელახლად გაიხსნას ერთკლასიანი სამინისტრო სკოლები: კოდინის, ვაშლიკანის, დუმანისის, ხატის თელეთის, კაღმახესკის, ეტაკლინსკის, მანავსკის და მთავისის საზოგადოებაში და სოფლებში კოდის წყაროში და ახალსოფელში: ორკლასიანი სამინისტრო სკოლები საჭიროა დიდ თონეთში, დიდძოში და ნორიში; სახელოსნო სასწავლებელი ელისავეტაის კოდინაში. სასოფლო საშუალო სკოლები: მარტოეთში, ხაშში და სავარეჯოში; ამ სკოლებთან ბავშვებს თავშესაფარიც უნდა ჰქონდეთ. ამასთან სოფლებსა, სადაც კი სასოფლო საშუალო სკოლა გაიხსნება, აქვთ შესაფერისი შენობა და სოფლის ახლო სკოლას საკმაო მიწასაც უთმობენ.

ბორჩალოს მაზრაში: სასკოლო ასაკის ბავშვი ყოფილა 6161, საქალაქო და სამინისტრო დასაწყისი სკოლა 20, სამრევლო სკოლა 31. ბევრ სოფელში მცხოვრებთა სიმცირის გამო სკოლის გახსნა მოუხერხებელია, ამიტომ, მაზრის უფროსის აზრით, საჭიროა: ნორმალური სკოლების გადაკეთება სოფ. სადახლოში, შულავერში, სარვანში, კიზილაჯილში, ალავერდის ქარხანაში, შაგალში, ჯუღალ ოღლში, უზუნღიარში, ვორცხცოვკაში, მრეფლანაში, ბაშტაშენში, არეხლოში და გომარეთში, ოთხკლასიან სამაზრო სკოლებად, მოძრავი სკოლების განყოფილებით, რომელიც უნდა ემსახურებოდეს ახლო მახლო მდებარე მცირე რიცხოვან სოფლებს; ეპატრიონოვოდში სკოლა უნდა გადაკეთდეს ოთხკლასიანად, მაგრამ იქ კი არ იქნება მოძრავი სკოლების განყოფილება-

გორის მაზრაში: სასკოლო ასაკის ბავშვი—20,000. ქ. გორში საშუალო სკოლა—2, საქალაქო და სამინისტრო დასაწყისი სკოლა—2; სამრევლო—3; დასაწყისი სკოლა—2, მაზრაში: პროფესიონალური 1. საქალაქო და სამინისტრო დასაწყისი სკოლა—20; საეკლესიო-სამრევლო—25 და სხვა 7. მაზრის უფროსის აზრით საჭიროა გაიხსნას სასწავლებლები: მიხაილოვში, ახალქალაქში, ბორჯომში, მეჯვრისხევში და ცხინვალში ოთხკლასიანი საქალაქო სკოლები სასკოლო და სამეურნეო განყოფილებით. სოფელ ჯავაში საჭიროა ორკლასიანი სამინისტრო სკოლის ოთხკლასიანად გადაკეთება. გორის მაზრის უკელა სოფლის საზოგადოებაში, რიცხვით 44 ში, საჭიროა გაიხსნას შირველ დასაწყისი დაბალი სასწავლებელი.

ახალქალაქის მაზრა; ახალქალაქში სკოლის ასაკის ბავშვები 778. ერთი საქალაქო სასწავლებელია დამატებითი კლასებით, სადაც სწავლიან: ზაინკლობას, ღურგლობას, აკრეთვე მეფუტკრეობას და უკელის კეთებას, არის სამეურნეო ფერმა, ბოსტანი და საცდელი მიწოდრი. მაზრაში 8388 ბავშვია სკოლის ასაკის; საქალაქო და სამეურნეო დასაწყისი სკოლები 17; სამრევლო სკოლა ერთი და ერთი სხვა. მაზრის უფროსის აზრით საჭიროა ბარაღეთის ორკლასიან სასწავლებელთან და გორელავის ერთკლასიან სკოლასთან დაასრდეს თითო სასკოლო სამშენებლო და საღურგლო განყოფილება.

თელავის მაზრა; თელავში 2168 ბავშვია სასკოლო ასაკის. საქალაქო და სამინისტრო სასწავლებელი—2, სამრევლო—3, დასაწყისი სკოლა—3. მაზრაში 10301 ბავშვია სასკოლო ასაკის, საქალაქო და სამინისტრო სკოლა—11. საეკლესიო—8. მაზრის უფროსის აზრით თელავში საჭიროა გაიხსნას ისეთი პროფესიონალი, როგორც გორშია. ამის მოთხოვნა შეგნებული აქვთ მცხოვრებ-

ლებს და ქალაქის თვით მმართველობამ დაადგინა მიეტყოს მომავალ პროფესიონალურ სკოლად 2000 მანეთი და ნატკერი მიწა შენობის ასაგებად. მაზრაში უნდა გაიხსნას მეღვინეობის სკოლა უფრო შუა ადგილას, სასკოლო სოფ. ნაფარულში ან წინანდალში.

თიონეთის მაზრა: სასკოლო ასაკის 3537 ბავშვია. საქალაქო სასწავლებელი ერთია. სამრევლო—6 და სხვა დასაწყისი სკოლა—5. მაზრის უფროსის აზრით უნდა გაიხსნას ერთი ოთხკლასიანი სასწავლებელი სოფ. თიონეთში ზანსიონით 25 ბავშვისათვის, ექვსი ორკლასიანი სასწავლებელი სხვადასხვა ადგილებში და 22 დასაწყისი სკოლა მაზრაში.

ღუშეთის მაზრა: ღუშეთში სასკოლო ასაკის ბავშვი—224. ქალაქის სკოლა ერთია, საეკლესიო—2. მაზრაში; სასკოლო ასაკის ბავშვებია 1377. სამეურნეო სკოლა ერთია; საქალაქო და სამინისტრო—3, საეკლესიო—3 და სხვა 2. საჭიროა გაიხსნას ღუშეთში საქალაქო სასწავლებელი სამეურნეო განყოფილებით; სოფლებში ახალგორში, მანასტერში და ზაქარაში თითო დასაწყისი სამინისტრო სკოლა; საჭიროა გაიხსნას ორკლასიანი სასწავლებელი სოფ. მურტში, წილკანში და მუხრანში, ამ უკანასკნელში უნდა ასწავლიდნენ მეღვინეობასაც, მჭადისჯვრის სამინისტრო სკოლაში, რომელიც დაკეტილი იქნა მოძრაობის დროს, უნდა განახლდეს სწავლება; დასაწყისი სკოლები უნდა გაიხსნას სოფლებში—გრემის ხევში, ანანურში და აჩანისში; არსებული ბაზაღეთის სკოლა უნდა გადაკეთდეს ორკლასიანად სამეურნეო განყოფილებით.

სოფელ ყაზბეგში, სნოში, სიონში და ფანანურში არსებული სამრევლო სკოლები საზოგადოებრივად უნდა გადაკეთდეს, დანარჩენები ქვემოთის ნაწილში—ნორმალურ სკოლებად.

ახალციხის მაზრა: ქ. ახალციხეში სა-

სკოლა ასაკის 2600 ბავშვია. არის ერთი საქალაქო სასწავლებელი, სამი საეკლესიო და და ოთხი სხვა და სხვა დასაწეისი სკოლა. მაზრაში—1673. საქალაქო და სამინისტრო სკოლა—8. საეკლესიო—5 და სხვა დასაწეისი—3. მაზრის უფროსის აზრით საჭიროა გაიხსნას ახალციხეში საქალაქო სასწავლებლის ტიპის დაბალი სახელოსნო სკოლა ორის კანფორტილებით: საღურჯლოთ და სამჭედლოთ, მთავრობის საქალაქო სკოლა, პროგიმნაზიის ტიპისა და საჯარო გიმნაზია. მაზრაში: სოფელ ბონატურში—სამეურნეო სკოლა, სოფლებში—მლაშხევში, ორბელაში და აკრასში ერთკლასიანი სკოლები, სოფლებში—ლეონისში, ურაველაში და წყალთეილაში—ორკლასიანი სკოლები.

სიღნაღის მაზრა: სიღნაღში სასკოლო ასაკის 2439 ბავშვია, ორი საქალაქო სამინისტრო სკოლა, სამი სამრევლო სკოლა. მაზრაში - 15651. საშუალო სასწავლებე-

ლი 1. საქალაქო და სამინისტრო—17, საეკლესიო-სამრევლო —18. მაზრის უფროსის აზრით საჭიროა სიღნაღში გაიხსნას ვაჟთა პროგიმნაზია იმ მიზნით, რომ მოთხოვნილების მიხედვის თანახმად იმაში და მარამის ქალთა სასწავლებელში გურსი აფხანელი იქმნას გიმნაზიებმდის. სიღნაღის ახლო მაზრა ადგილებში—ნუკრისში, ჭოტორში და მადაროში, საჭიროა ერთი ორკლასიანი სასწავლებელი. სოფელ გურჯაანში—ბაღოსნობის და მეღვინეობის სკოლა. გურჯაანში და კარდანახში—ორკლასიანი სკოლა. ბოდბეში, ჯიშითში და კაკაბეთში—ორკლასიანი სკოლები და ჭინუღში, კატრეთში, კოლაკში, მელაანში და იორ-მუღანლოში—ერთკლასიანი სკოლები. სოფელ ქვემო მახსანში, ქიზიყის შუა გულში, საჭიროა სამეურნეო სკოლა. დედოფლის წყაროშიც—ორკლასიანი სკოლა.

რუსეთის ცხოვრებიდან

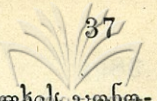
ეროზის მოღვაწეობა რუსეთში.

(მოკლე ისტორიული მიმოხილვა).

პირველ წლებში, როცა ეროზი შემოიღეს რუსეთის ზოგაერთს გუბერნიებში, ცდილობდნენ ახალ სკოლების გახსნას და არსებული სკოლების გადაკეთებას; ამავე დროს განსაკუთრებულს ურადღებს აქცევდნენ სასწავლებლების მომზადებასაც. უკანასკნელი მიზნისაღმა მისაღწევად ჰმართავდნენ ჰედაგოგოურს კურსებს და სასწავლებელთა კრებებს. ზოგან, ამას კარდა, ხსნიდნენ საინტელექტუალური სემინარიებს, როგორც მაგალ. ჩერნიგოვის, ნოვგოროდის, მოსკოვის და სხვა ერობები. სამოცდა ათს წლებში სასწავლებელთა კრებები ძლიერ გახშირდა და ამან საკმარისად შეუწყო ხელი სკოლის საქმის წესიერად დაუქნებას.

სკოლის ცხოვრების შესახებ სხვა და სხვა საკითხების განმარტებამ, ადმინისტრაციული მზრუნველობის ბრტყალებს მოკლებულმა დრომ, როცა სასწავლებელთა კრებებს იდეურად არჩეული ხელმძღვანელები ჰქვავდათ, მშვენიერი მასალა მისცა ერობებს სკოლის საქმეების მოსაწყისრიგებლად და ამასთანავე, ცოტად თუ ბევრად, საკმაო შეგნებაც შეიტანა კრებებზე დასწრე სასწავლებლებში.

სამწუხაროდ ეს თავისუფალი კოლექტიური მუშაობა სახალხო განათლების მოღვაწეების, მმართველობის სფერაში დაწეებული რეაქციის გამო, თან და თან შესწყდა; კრებებს იშვიათად ჰმართავდნენ და ბოლოს შეეთხმოც.

წლის ზირველ ნახევარში სრულიად აღკრძა-
ლული იქმნა.

შემდეგ ერობა განაგრძობდა ზრუნვას მას-
წავლებულთა ღირსების შესახებ და ზემოთ
ნახევანებ საშუალებებთან ერთად ზრუნავდა მას-
თი ცხოვრების ნივთიერად გაუმჯობესების
შესახებაც. ზოგიერთი საგუბერნიო ერობა თავის
მხრით უმატებდა მასწავლებლებს ჯამა-
გის იმავს, რაც დანიშნული ჰქონდათ სამაზ-
რო ერობისაგან. ამავე დროს ეკუთვნის საგუ-
ბერნიო ერობის მიერ ზომების მიღება სსს-
კოლო საქმეებში, ეს ზომები გამოიხატებო-
და დაუბრუნებელ დახმარებაში, სარგებლიანში
ან უსარგებლო სესხში, რომელსაც აქლუვდა
არა მარტო მაზრის ერობას, არამედ სოფლის
საზოგადოებასაც. არ შეიძლება არ აღვნიშნოთ
აგრეთვე ისიც, რომ ამ ხანებში ერობის
მომქმედებაში ბევრი რამ შემთხვევითი და უსის-
ტემო იყო, რაც, რასაკვირველია, აინსნება
საქმის სიახლით და გამოუცდლობით. ეს
შერეობა ერობას განსაკუთრებით გაძლიერე-
ბული რეაქციის დროს დაეტყო, რომელმაც
თავისი ტლანჩი ხელი მტკიცედ ჩასჭიდა სა-
ხალხო განათლების განვითარების საქმეს.
სოფლის საქმეებს არა თუ ეტყობოდა წარმა-
ტება გაუმჯობესობის მხრივ, ზირიქით ბევრ-
გან ჩაჭკვდა კიდევ; სოფლის საქმეები თითქ-
მის უველგან შეჩერდა. ვიტყვით მეტსაც. აღ-
მოჩნდნენ ისეთი უბადრუკი ერობებიც, რომ-
ელთაც თავიანთი სოფლები სასულიერო უწყე-
ბას გადასცეს.

ეს მუდრეობა დიდ ხანს არ გაგრძელებუ-
და. ხალხის უღმობელმა მტერმა მრისხანედ
დაიქუხა. ეს იყო სიმშობი, რომელიც ეწვია
რუსეთს 1901 წელს და რომელმაც დრმად
ჩააფიქრა ბევრი, რომ გამოეძებნათ მიზეზი
ამ მოვლენისა.

უველას უურადდება სახალხო განათლებისკენ
იქმნა მიქცეული. უკანასკნელში სედავდნენ სა-
უკეთესო საშუალებას ამ უბედურების თავიდან

ასაცილებლად საზოგადოთ და ხალხის ეკონო-
მიური მდგომარეობის განსუმჯობესებლად უკრ-
ძოთ. იმისი შეგნება, რომ მხოლოდ სული-
ერად განვითარებულს ერს შეუძლიან შეიძი-
ნოს უველა სამეცნიერო ცოდნა მეურნეობის
სხვა და სხვა დარგიდან, გონივრულად აწარმო-
ვოს თავისი მეურნეობა, გაამდიდროს ნაყო-
ფი თავისი შრომისა და შეიქმნეს მოცილებელ
მსოფლიო ბაზარზე, ხდება საფუძვლად მომა-
ვალი გამანათლებელ მოქმედებისათვის ერისა
და ქვეყნის სასარგებლოდ. ამ დროდან იწყება
რუსეთში მეორე ხანა ერობათა მოქმედებისა
ხალხის განათლების საქმეში, დრო ინტენსი-
ური და ფართო ზომებისა. დიდი უმრავლე-
სობა სამაზრო ერობისა არ ერიდება ხარჯს
სახალხო სოფლების საჭიროებისათვის. იმით
დამხმარედ ერთი მეორეზე მოჭყვებიან საგუ-
ბერნიო ერობები. წამოყენებული იქნება სა-
კითხი საზოგადო ხელმისაწვდენ დასაწ-
უისი სწავლების შესახებ. ბევრს გუბერნიებში
დაწვრილებით გამოიკვეთენ ხალხის სწავლა
განათლების მდგომარეობის საქმეს. საგუბერ-
ნიო და სამაზრო ერობები შეერთებულად მო-
ქმედებენ, შეიმუშავენ სასოფლო ცხრილს და
გაითვალისწინებენ გეგმას ამ ცხრილის თან
და თან შესავსებლად. ზოგიერთს უფრო მო-
წინავე ერობებში არსდება განსაკუთრებული
სასოფლო კომისიები, რომელშიაც, გარდა ერე-
ბის მიერ არჩეული ხმონებისა, შედიან სამაზ-
რო სამმართველოს უველა თავმჯდომარეები;
ამას გარდა ქალაქებში, ქალაქის თვითმმართვე-
ლობაში, არსდება გამოსაკვლევა-შედაცოცოე-
რი ბიურო (საგუბერნიო) და მაზრებში ცალ-
კე განყოფილება სახალხო განათლების შეს-
ახებ ცნობების შესაკრებად; ამ საქმეში მთავარ
მოხაწილეობას იღებს შესამე ელემენტი, გა-
მოცდილი ყოფილი სახალხო სოფლების მ-
სწავლებლები. ერობები ცდილობენ სოფლების
რიცხვის გამრავლებას და ამავე დროს უურად-
ლებას აქცევენ სოფლის საქმეების გაუმჯობე-

სობსაც. სასკოლო შენობებს აგებენ შეძლებიან დაგვარად სასკოლო ჰიგიენის და სანიტარის მოთხოვნილებების თანახმად. საგუბერნიოებში დახმარებისა და უსარგებლო სესხის მიცემის დროს სკოლის შენობების ასაგებად ზირობას თხოულობენ, რომ შესრულებული იქნას ჰიგიენური და სანიტარული მოთხოვნილებანი. ზოგან დაწესებულებები — სანიტარულ მეთვადეურებასაც. იმართება სასკოლო სანიტარული სემინარელები; სწავლებებს გამოკვლევა თუ რა გავლენას ახდენს სკოლა მოწაფეთა ჯანმრთელობაზე და ბოლოს იღებენ ზომებს, რომ შეასუსტონ სკოლის მოწაფეობების ცუდი გავლენა მოწაფეთა ფიზიკურად განვითარებაზე; შეაქვთ სკოლებში რაციონალური ავეჯები, ესრედ წოდებული ერისმინის სისტემის ჰარტები, შემოიღებენ ცხელ-ცხელ საუზმეებს, მართავენ დამით თავშესაფარს და სანიტარული საბჭოში წევრებად შეჭვავთ მასწავლებლებიც. ეს არის გარეგანი მხარე სკოლისა. მაგრამ ეს არ კმარა. სკოლის საქმეების წარმატება მომეტებულად მასწავლებლის პიროვნებაზეა დამოკიდებული, მის საზოგადო და სპეციალურ ზედგოგოურს განათლებაზე, მის ნივთიერ და სულიერ უზრუნველყოფაზე, რაც შეიძლება აძლევს მასწავლებელს სკოლის საქმესაც სიყვარულით მოეპყრას და თვითონაც ადგია მუდმივ სულიერად განვითარების გზას; ერობები ამ მხრით მიმართავენ სხვა და სხვა დონისძიებას: მასწავლებლებს ჯამაგიკად თავდაპირველად უნიშნავენ 300 მანეთს წლიურად და დრო გამოშვებით თან და თან უმატებენ, გონებრივი მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად ერობები მასწავლებელთათვის ხსნიან ქალაქის სამმართველოსთან სამასწავლებლო ბიბლიოტეკებს, სხვაც მოიხვევებოდა, როგორც ზედგოგოურის, ისე საზოგადო ხასიათის საუკეთესო თხულებები, რამდენადაც კი ეს შესაძლებელი იყო, რადგანაც, განსაზღვრული კატა-

ლოგიით, მაშინ ბევრი კარგი წიგნი აძლევდა ლუღად იყო აღიარებული მთავრობისაგან. ბიბლიოტეკების მოწყობის კარდა ზოგიერთი ერობები (მაგ. სარატოვის, იაროსლავის, კურსკის და სხ.) უგზავნიან მასწავლებლებს ურნულ გაზეთებს, ამისათვის საკმარის თანხას აძლევდნენ მასწავლებლებს თავიანთ სრულს განკარგულებაში. დასსრულ საზოგადო განათლების კურსებით, განათლების მიზნით ექსკურსიების მოწყობით, შედგათიანი პირობებით წიგნების დათმობით საწყობიდან, ერობები ცდილობდნენ მასწავლებლების კულტურულად ამაღლებას.

ერობას რუსეთში მცირე ღვაწლი არ მიუძღვის მასწავლებელთა საურთიერთო დახმარებულ საზოგადოების საქმეში თანაგრძობის და დახმარების აღმოჩენით.

ერობების სხვა ზომებთა შორის, რომელთაც მიზნად სკოლის საქმეების გაუმჯობესებას ჰქონდა დასახული, უნდა აღვნიშნოთ: სამასწავლებლო ბიბლიოტეკების მოწყობა სკოლებთან, მიწოდება სკოლებისათვის სასწავლო და თვალსაჩინო სწავლებისათვის ხელსაწყო ნივთებისა. სკოლების გამოავლებასთან, რასაკვირველია, წერაკითხვის მცოდნეთა რიცხვიც მრავლდებოდა, ცხოვრებამ ერობათათვის წამოაყენა ახალი, უფრო რთული საკითხი — მკვიდრთა სულიერი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება. საჭირო იყო არა მარტო ხელის შეწყობა წერაკითხვის გასავრცელებლად ხალხში, არამედ ზუსტინიც იმ კითხვებზე, რაც ხალხს აელევებდა და რომელიც ცხოვრებამ წამოაყენა. ერობები შეუდგებიან ზრუნვას ხალხის სკოლის გარეთ განათლების შესახებ, ჰმართავენ სახალხო კითხვებს, სადამოცხობით და კვირა-უქმე დღეებში შეცადინებლას მოზრდილებთან, გამოერებით კლასებს, სახალხო ბიბლიოთეკებს. უფრო საყურადღებოა ამ მხრივ კურსკისა და სამარის ერობათა მოღვაწეობა მოზრდილებთან შეცადინებლის მოწყობის საქ-

მეში განსაკუთრებულ სპეციალურად მოწვეული მასწავლებლების საშუალებით. ზოგ ერობათა ცდამ ცხდად დამტკიცა, რომ სადამოებით განმეორებითი მეცადინეობა სკოლის მასწავლებლების მიერ თავის მიზანს ვერ აღწევს. დღისით მოქანტულს მასწავლებელს არ შეუძლია სასურველად აწარმოოს სწავლების საქმე სადამოებითაც, მით უმეტეს, რომ მოზრდილი მსმენელნი ხშირად ხელმძღვანელთ ძლიერ სერიოზულს მოთხოვნილებას უეხებენ.

სხვა და სხვა ფორმებში გამოისახა ბიბლიოტეკის საქმეც. ერობებმა მოაწვეეს ესრედ წოდებული მოძრავი ბიბლიოტეკები, ე. ი. დაჭუპვეს ცენტრალური ბიბლიოტეკები განსაკუთრებულ კომპლექტებად, რასაც აღნიშნულს დროს გზავნიდნენ მახლობელ სოფლებში.

სოფლებთან წიგნების მისაწვდენათ ხელსაყრელ პირობებში საუურადლებთა ერობათა მოქმედება წიგნების საწიგნობის დაარსებით საგუბერნიო სამმართველოსთან და ფელიალური განყოფილებათა განხრით მზარებში, წიგნების გაყიდვით საწიგნობებიდან დაკლებულს ფასებში და აგრეთვე გაგრძელება წიგნების სოფლად და დაბად მოსიარულე გამოიდგელების საშუალებით. ერობებმა თავი იჩინეს აგრეთვე იაფ წიგნების გამოცემითაც; მათი გამოცემები რამდენიმე ასი ათასი ცალი ვრცელდებოდა ხალხში. მარტო ვიატსკის ერობამ გამოუშვა სამეურნეო და სახელოსნო შინაარსის წიგნების აუარებელი სერიები. კარგი წიგნების იაფად გამოცემით ერობამ თანდათან განდევნა ცუდი შინაარსის ლიტერატურა.

დიდი კულტურული გავლენა მოახდინეს მცხოვრებლებზე ერობის გაზეთებმაც, როგორცა მაგ. „ვიატსკის“, „ნიუგეროდის“ და სხვა ერობათა გამოცემული გაზეთები.

დასასრულ უნდა აღვნიშნოთ ერობათა ზრუნვა სახალხო სკოლების ნიჭიერ მოწაფეთა შესახებაც. მათდა დასახმარებლად განათლების განსჯრძობლად ზოგი ერობა იძლევა ფულს,

ზოგიც აარსებს სტიპენდიების საშუალებლად მაღალ სასწავლებლებში, როგორც საზოგადო განათლების, ისე პრფესიონალურშიც.

1868 წელს ერობის ხარჯს სახალხო სწავლა-განათლების საქმეში შეადგენდა მხოლოდ 738,000 მან. ე. ი. 5% მთელი ერობების შემოსავლისა. 1883 წ. ამ ხარჯმა თვალსაჩინოთ იმატა, ავიდა 6,354,459 მანეთად და ბოლოს 1903 წელს მარტო სამაზრო ერობები ხარჯავდა 15,594,225 მან. თუ ამას დაუმატებთ კიდევ საგუბერნიო ერობების მიერ ხარჯთ-აღრიცხვაში შეტანილს 3.777.118 მ., მაშინ საერთო ხარჯი სწავლა-განათლების საქმეში 34 საერობო გუბერნიებში გამოისატება 19.371.370 მანეთი.

სამაზრო ერობებმა საერთო სასოფლო სკოლების შესახად 1903 წელში დახარჯეს 10.816.876 მანეთი. ამას გარდა ამავე სტინისათვის საგუბერნიო ერობებმა გადასდეს 1.186.724 მან. ამ სახით მთელი საერთო ხარჯი საერთო სკოლების შესახად განისაზღვრებოდა 11.953.700 მანეთით.

1903 წლის საგუბერნიო ერობათა 34 გუბერნიის მიერ შედგენილს ხარჯთ-აღრიცხვაში სახალხო განათლების საქმისათვის დანიშნული იყო 4.063.738 მან. აქედან 1.136.727 მანეთი ანუ 28,0% დანიშნული იყო სახალი სასკოლო შენობების ასაგებად და არსებული სკოლების შესახად, 632,815 მან., ანუ 15,6% — საზოგადო განათლების სხვა და სხვა უწყებათა დაბად და საშუალო სკოლების დასახმარებლად; 824,974 მანეთი ანუ 20,3% — პრფესიონალურ განათლებისათვის; 556,468 მ., ანუ 13,7% — მასწავლებლთა ცხოვრების გასაუმჯობესებლად, თვით-განვითარებისათვის საშუალების მისაწოდებლად; 314,147 მან. ანუ 7,7% — სკოლის გარეთ განათლების საქმისათვის და, დასასრულ 598,610 მანეთი ანუ 14,7% — სხვა და სხვა მოულოდნელ ხარჯად ხალხის განათლების საქმეში. საზოგადო ხარჯთ-

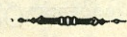

ადრინცხვასთან შეფარდებით (35,880,166 მ.) მთელი ხარჯი, საგუბერნიო ერობების მიერ გაწეული სახალხო განათლების საქმეში, მცირეა, სახელდობრ 11,3⁰/₀, ამასთან ეს პროცენტი გუბერნიების მიხედვით უფრო მეტია ვიატსკის საგუბერნიო ერობაში (23,5), ნაკლებია ორლდოვის (3,4⁰/₀) და კოდუესკისაში (2,7).

1903 წლის დასაწყისში ეგელა 34 გუბერნიის ერობებში 18.871 სოფლის საერობო-საზოგადო სკოლა აჩვენებდა, სადაც 1.324.608 მოწაფე ქალი და ვაჟი სწავლობდა, რომელთაგან ვაჟები იყვნენ 1.014.367 (76,6⁰/₀) და ქალები 310.241 (23,4⁰/₀). ამ სკოლებში მასწავლებლობდა 26.948 მას-

წავლებელი ქალი და კაცი, რომელთაგან ქალები შეადგენდნენ 17.446 და კაცი 9.502.

ასეთია მოკლე ცნობები ერობათა მოქმედების შესახებ სახალხო განათლების საქმეში წარსული ორმოცი წლის განმავლობაში. უკანასკნელმა წლებმა რუსეთშია ცხადად დაანახვა ეგელას, რომ მხოლოდ დემოკრატიულ დასაწყისზე მოწეობილს სკოლებს შეუძლიან ცხოვრებისა და ხალხის მოთხოვნილებათა სკამარისად დაკმაყოფილება, როცა ერის ცხოვრების სინამდვილე დამყარება ახლს კულტურულს და სამართლიანს საფუძველზე.

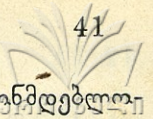
სახალხო განათლების მოწყობა და მართვა-გამგეობა უცხოეთში.

(საყოველთაო სწავლების შემოღების საკითხის გამო).

უმთავრესი მართვა-გამგეობა დასაწყისი სახალხო განათლებისა დასავლეთ ევროპის ყველა სახელმწიფოებში დღეს მთავრობის ხელშია; თითქმის ყველგან ხალხის განათლება პირველ ხარისხიდან უსაჭიროებს სახელმწიფო საგანს შეადგენს. საფრანგეთში, იტალიაში, უნგრეთში ვხედავთ ცალკე სახალხო განათლების სამინისტროებს; პრუსიაში, ბავარიაში, საქსონიაში, ავსტრიაში, რუმინიაში და სკანდინავიაში არ არსებობს განცალკევებული ორგანო, რომელიც განკერძოებით უნდა ედგას სათავეში განათლების საქმეს: სკოლები აღსარებათა და განათლებათა სამინისტროს უწყებაშია; პოლანდიაში, ბელგიაში, პორტუგალიაში მთავარი გამგებლობა ხალხის განათლებისა შინაურ საქმეთა მინისტრის უწყებაშია, რომელთანაც სახალხო განათლების ცალკე სათათბირო არსებობს; ინგლისში, შოტლანდიაში, ირლანდიაში დასაწყისი სკოლები

1898 წლ. კანონმდებლობამდის არ იყო დამოკიდებული სამინისტროსაგან, მაგრამ განსაკუთრებულ განათლების სათათბიროს უწყებაში იყო. დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოებში სკოლების მართვა-გამგეობის საქმეში გამოჩნდა შეადგენს შვეიცარია: იქ არ არსებობს ცენტრალური ორგანო, რომელიც მართავდეს მთელი ქვეყნის სკოლების საქმეს, მაგრამ თითოეულს კანტონს თავისი საკუთარი სასკოლო ორგანიზაცია აქვს.

ბევრგან პროგრამებს განსაზღვრავენ ცენტრალური ორგანოები, ისინი მიმართულებას აძლევენ სკოლის ცხოვრებას და სხვა და სხვა დახმარებაზე სასკოლო არჩეულის თუ დანიშნულის ადმინისტრაციის ორგანოების საშუალებით თვალყურს ადევნებენ კანონს. მთავრობა ნიშნავს ადგილობრივსაც და ცენტრალურ ინსპექტორებს, მაგრამ მათ გარდა თითოეულს ოლქში, თითოეულს საზოგადოე-

ბაში უსათუოთ არის რომელიმე სასკოლო ორგანო, რომელიც შესდგება ადგილობრივ არჩეულ პირთაგან; უკანასკნელს ეკუთვნის დაახლოებით და უფრო დაწვრილებითი თვალ-უყურის გდება სკოლის ცხოვრების ყველა მხარეზე, მაგრამ უფლება ადგილობრივ არჩეულ ორგანოებისა ყველა სახელმწიფოში ერთნაირი არ არის: მაგალითად ინგლისში ის უფრო ფართოა, საფრანგეთში კი ადგილობრივ არჩეულ სასკოლო ორგანოს მოქმედება უმთავრესათ შეადგენს სამეურნეო მხარეს.

როცა დასაწყისი სახალხო განათლების შესახებ გვაქვს ლაპარაკი არ შეიძლება არ შევეხოთ სახალხო სკოლების სასულიერო მთავრობას. საშუალო საუკუნოებში ყველა ქრისტიან სახელმწიფოებში სკოლა აღორძინდა კათოლიკე სამღვდლოების თაოსნობით, და ახალ საუკუნოებშიაც პროტესტანტთა სამღვდლოებასაც ცოტა არ უმუშავნია ამ ასპარეზზედ. ამიტომ საკვირველი არ არის, რომ მე-XVIII საუკუნემდის სამღვდლოებას დიდი და ძლიერი გავლენა ჰქონდა სკოლებზე. მე-XVIII საუკუნის ბოლოს პირველად პესტალოციმ წამოაყენა პრინციპი სახალხო სკოლების სასულიერო მთავრობისაგან დამოუკიდებლობისა, ის დაბეჯითებით თხოულობდა, რომ რელიგიოზური განათლება სკოლის გარედ უნდა მიეცათ მოწაფეთათვის. ამ პრინციპმა მზა ნიადაგი იპოვა და ევროპის სხვა და სხვა სახელმწიფოებში, რადგანაც სამღვდლოება არ უთმობდა, გაიმართა ძლიერი ბრძოლა. ამ ჟამად შეგვიძლიან თამამად ვსთქვათ ბევრს კულტურულ სახელმწიფოებში სკოლის საერო დასაწყისის იდეამ უკვე გაიმარჯვა.

სახალხო განათლების უმაღლესი მართვა-გამგეობა სახელმწიფომ თავის ხელში ჩაიგდო; ბევრი დასავლეთ ევროპის სა-

ხელმწიფოს მმართველობა კანონმდებლობითი წესით ძალას ატანს თემს ადგილობრივ იზრუნონ სკოლის საქმეებზედ.

სავალდებულო სწავლება კანონით შემოღებულია დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოებში გარდა ირლანდიისა, პორტუგალიისა, ჰოლანდიისა და ბელგიისა. აზრს იმის შესახებ, რომ ბავშვების სწავლება ისეთსავე საჭიროებას შეადგენს, როგორც მათი საზრდოობა, მტკიცედ აქვს ფესვები გადგმული ყველა კულტურულ ხალხთა შეგნებაში. რომ სავალდებულო სწავლება, სკოლაში სიარული შეთანხმებულია თავისუფლებასთან ამის საბუთად საკმარისია ის, რომ მან მკვიდრად მოიკიდა ფეხი ისეთს უფრო თავისუფალს ქვეყნებში, როგორც არიან შვეცია, შვეიცარია, შვედთებული შტატები და სხ. დრო სავალდებულო სწავლებისა სხვა და სხვა სახელმწიფოებში სხვა და სხვაა. მაგალითად შოტლანდიაში სავალდებულოდ ხდიან დასაწყის სკოლაში ბავშვების ტარებას 5—13 წლამდის; საფრანგეთში, ბავარიაში, ვიურტენბერგში, უნგრეთში 6—15 წლამდის; საქსონიაში—7—15 წლამდის; შვეიცარიაში—6—15 ან 16 წლამდის კანტონის მიხედვით; ესპანიაში—6—9 წლამდის; რუმინიაში და შვეციაში—7—14 წლამდის; ნორვეგიაში—7—13 წლამდის; ინგლისში დასაწყისი სკოლის კურსი დაახლოებით 7 წელს შეიცავს; ამასთან სავალდებულოა მხოლოდ 4 წელიწადი—6 ან 7—11 წლამდის, შემდეგ კი სკოლას უფლება არ აქვს ძალად დააკავოს ბავშვი.

შემდეგ უნდა აღვნიშნოთ, რომ თითქმის ყველგან სავალდებულო სწავლება იმავე დროს უფასოც არის. საფრანგეთში, პორტუგალიაში, იტალიაში, რუმინიაში, საქსონიაში, შოტლანდიაში, სერბიაში და

ნორვეგიაში უფასო სწავლება ყველა ბავშვებისათვის დაკანონებულია. ინგლისში, მაგალითად, არ არსებობს კანონი უფასო სწავლების შესახებ, მაგრამ სახელმწიფო არა თუ ნებას აძლევს სკოლის სათათბიროებს შემოიღონ თავიანთ ოლქებში უფასო სწავლება, არამედ 1891 წლიდან განსაკუთრებული კანონით თავის მხრივ დახმარებას უწევს უფასო სკოლებს. ამგვარადვე ჰოლანდიაში და პრუსიაში საზოგადოებას ნება ეძლევა შემოიღოს უფასო სწავლება, მხოლოდ იშვიათ შემთხვევაში ახდენინებენ სწავლის ფასს და იმასაც მკირეს. ეხლა გადავიდეთ სხვა საკითხზე, რომელიც მჭიდროდ არის დაკავშირებული სკოლის საქმესთან სახელმძღვანელო სახალხო სკოლების მასწავლებელთა შესახებ.

სახალხო სკოლების მასწავლებლების დანიშვნა ზოგჯერ ადგილობრივი სასკოლო სათათბიროს, ადგილობრივი ადმინისტრაციის საქმეა, ზოგჯერ კი—ცენტრალური ორგანოებისა. საფრანგეთში მასწავლებლების თანაშემწეებს სახალხო სკოლების ინსპექტორი ნიშნავს, მასწავლებლებს პრეფექტი ამტკიცებს, მაღალ სახალხო სკოლების მასწავლებლებს კი—მინისტრი. ჰოლანდიაში მასწავლებლები იმ სკოლებისა, რომელიც სახელმწიფო ხარჯით ინახება, ინიშნებიან შინაურ საქმეთა მინისტრის მიერ; თუ სკოლებს საზოგადოება ინახავს თავისი ხარჯით, მასწავლებლების დანიშვნა ადგილობრივი თვითმართველობის საქმეა. ორივე შემთხვევაში მასწავლებელთა დანიშვნა კონკურსით არის. ინგლისში, ბელგიაში, იტალიაში, ავსტრიაში, ფინლიანდიაში მასწავლებლებს, როგორც ვაჟებს ისე ქალებსაც ადგილობრივი სასკოლო სათათბირო და ადგილობრივი ადმინისტრაცია ამტკიცებენ. შვეიცარიის

კანტონებში მასწავლებელს ან ადგილობრივი მცხოვრებლები ირჩევენ, ან სკოლის სათათბირო ნიშნავს. შვეიცარიის ზოგიერთ კანტონებში და აგრეთვე პრუსიაშიაც მასწავლებელს თანამდებობიდან არ გადაყენებენ, ე. ი. მათი დათხოვნა სამსახურიდან მხოლოდ სამართლის წესით შეიძლება. ბელგიაში მასწავლებლის დანიშვნელს სასკოლო სათათბიროს შეუძლიან მასწავლებლის თანამდებობის დაცვა მხოლოდ მმართველ სასკოლო ორგანოს თანხმობით, ამას გარდა გადაყენებულს მასწავლებელს უფლება აქვს გაასაჩივროს საქმე. იტალიაში მასწავლებელი, ექვსი წლის საკმარისი სამსახურის შემდეგ, გადაუყენებელი რჩება.

ეხლა მივაქციოთ ყურადღება აწინდელს სასკოლო მართვა-გამგეობის საქმეს ევროპის გარე ქვეყნებში. შევჩერდეთ ჩრდილო ამერიკის შეერთებულს შტატებზე. აქ სახალხო განათლების ცენტრალურ ორგანოს 1897 წელს დაარსებული „სახალხო განათლების ბიურო“ წარმოადგენს, კომისარის მეთაურობით, რომელსაც ბინა ვაშინგტონში აქვს. ამ ცენტრალური დაწესებულების როლი ბევრში განსხვავდება ევროპის ამგვარივე დაწესებულებათაგან. ვაშინგტონის ბიურო ყოველგვარ ადმინისტრაციული მოქმედების გარეშე, სკოლებს არ ათვალისწინებს, მთელი მისი დანიშნულება ხალხთა განათლების საქმის ყოველის მხრივ გაცნობიერებაში და თვალყურის გდებაში გამოიხატება. ამ მიზნის მიხედვით „ბიურო“ შეკითხვას აძლევს ყველა ზოგად განათლების დაწესებულებას, ჯერ თავის ქვეყნისას, შემდეგ შეძლებისა დაგვარად სხვა ქვეყნებშიაც, და მიღებული ცნობების მიხედვით ჰბეჭდავს ყოველწლიურ დაწვრილებითს ანგარიშს სახალხო განათლების მდგომარეობის შესახებ.

მთავარი ადგილი ანგარიშში, რასაკვირველია, ჩრდილო ამერიკის შეერთებულ შტატებს უჭირავს, მაგრამ იქვეა მოყვანილი მრავალი ცნობები სხვა კულტურულ ქვეყნების შესახებაც. ეს ბიურო ერთადერთი საზოგადო დაწესებულებაა მთელის რესპუბლიკისათვის. ყველა დანარჩენებში თითოეული შტატი თავიანთ საქმეებს თავის შეხედულობის კვალობაზე განაგებს. საზოგადოთ სახალხო განათლების საქმე თუმცაღა თითოეულს შტატში, კერძოთ სხვადასხვა გვარია, მაგრამ საერთოდ გამოიხატება შემდეგში:

სათავეში სდგას კერძო „განათლების სათათბირო“, რომელიც შესდგება შტატის მმართველის, იმისი თანაშემწის და ცალკე სათათბიროს მდივნისაგან, ხანდახან ამ სათათბიროში მონაწილეობას იღე-

ბენ არჩეული წევრებიც. სათათბიროს უფლებაა სკოლების უმთავრესი მართვა-გამგეობა, სკოლების ტიპის განსაზღვრა, რომლის დაარსება და შენახვა სავადლებულ ყველა საზოგადოებისათვის, განსაზღვრა სასკოლო ასაკისა, საზოგადო პროგრამების გეგმის შემუშავება და საზოგადო-სახელმწიფო დახმარების განაწილება. დანარჩენი სასკოლო საკითხები სკოლის ცხოვრებიდან ირჩევა ადგილობრივ, ადგილობრივის სსსკოლა სსათბიროს მიერ, რომელიც შესდგება უფროსისა და ახლოს რეპრეზენტანტისაგან, რომელთა შორის ბევრ შტატებში დედა-კაცებიც არიან. მასწავლებლებს ქალებსა და კაცებს ზოგ შტატებში სსსკოლა სსათბირო ნიშნავს, ზოგში კი — ადგილობრივი მცხოვრებლები ირჩევენ. —

უცხოეთის ცხოვრებიდან.

ბავშვების საზოგადოება ამერიკაში.

ტბა მიჩიგანის ნაპირას, რომელსაც გარს არტყია უტეხი ტყე, დაბინავებულია პაწაწინი სახელმწიფო. ამ სახელმწიფოს ჰმართავენ მოქალაქენი 8—16 წლამდის. ქალაქ მიჩიგანის და ილინოისის ქუჩის პატარა მაწანწალებს, აქ, ამ პატარა ახალშენში, რომელიც სარგებლობს ფართო თვითმმართველობით, უპოვიათ თავშესაფარი ბინა.

ამერიკაში ბევრი ყოველგვარი ბავშვების გამასწორებელი დაწესებულება, მაგრამ მიჩიგანის საზოგადოება ერთადერთია თავისებური მოწყობილობით და არაფერი საერთო არ აქვს იმ საზოგადო ახალშენებთან პაწაწა დამნაშავეთათვის, რომელთაც განაგებენ მთავრობის მოხელეები ან ქველმოქმედნი.

ეს ბავშვების სახელმწიფოა, რომელსაც თვითონ ბავშვებივე ჰმართავენ და განაგებენ. თითოეული ყმაწვილი ამ ახალშენისა — თავისუფალი მოქალაქეა, უფლება აქვს დასტოვოს ის ადგილი, როცა მოისურვებს, ამისთვის არავისგან ნებართვა საჭირო არ არის.

მიწის პატარა მუშაკთა ახალშენს აქვს საკმაოდ ტყე და დამუშავებული მიწა; ის თითქოს ცალკე ერს წარმოადგენს, რომელსაც საკუთარი პრეზიდენტი, ვიცეპრეზიდენტი და პარლამენტი ჰყავს. არჩევანის დღეც რაღაც ასიოდე მოქალაქისათვის უფრო საყურადღებოა, ვიდრე პრეზიდენტის არჩევა ჩრდილო ამერიკის 80 მილიონ მცხოვრებთათვის.

ამ სახელმწიფოს საფუძველი ჩაუდგა

რამდენმამე პირმა, რომელთაც უნდოდათ მიშველებოდნენ უსახლკარო პატარა მაწანწალებს. იმათ ხელის მოწერით შეაგროვეს მცირეოდენი ფული და იმით იყიდეს მიწა მიჩიგანის შტატის ჩრდილო ნაწილში, აქვე ააგეს შენობა, რომელშიაც 200 კაცი თავისუფლად მოთავსდება.

მცირე გამოჩაქლისის გარდა ყმაწვილები, რომლებიც იქ მიდიან, რომ შეიქმნენ ახალშენის სრულ უფლებიან მოქალაქეებად, ერთი მეორეზე უარესები არიან. ეს არიან გარყვნილ გათახსირებულ დედ-მამის შვილები, ეს ის ყმაწვილებია, რომელთაც ბავშვობიდანვე გაუცვნიათ სხვა და სხვა დანაშაულობა, ეს პაწაწა მაწანწალებია, რომელთაც ცხოვრება ქალაქის ბნელსა და მიყრუებულს ქუჩებში გაუტარებიათ.

ისინი გამოცხადდნენ აქ ტიტულიკანები, მწვირიანები, ნახევრად მშვივრები და გაბოროტებულნი მათ გარშემო ხალხთან ბრძოლაში.

მაგრამ, რაკი ფეხი შედგეს ახალშენში, მაშინვე მათთვის დაიწყო ახალი ცხოვრება, რომელსაც წარსულთან არაფერი საერთო არ აქვს. იმათ ჩააგონეს, რომ 300 აკრი ტყისა, და შემუშავებული მიწა, ტბის საუცხოვო ნაპირები, დაუსრულებელი ტყე, ბორცვი, ნაკადულები, ვეებერთელა შენობა სკოლით, გიმნასტიური დარბაზით და ასი ოთახი, მათ კუთვნილებას შეადგენენ. თითოეულ მათგანს მიუზომიან თავის საკუთრებად თითო აკრს (888³/₄ საყ.) მიწას, ჩააცმენ ახალს, სუფთა საცვლებს და ტანისამოსს.

ახალშენში შემსვლელთათვის მხოლოდ ერთი პირობაა საჭირო. არ უნდა იყვნენ უხნესი 16 წლისა და ნაკლები 8 წლისა. რაკი ახალს წვევს უჩვენებენ ოთახს და მიუზომიან აკრ მიწას—ის ხდება მოქა-

ლაქედ, რომელსაც ყოველს თანმდებობაზე ახალშენში აქვს ხმისა და არჩევის უფლება. არჩევანი ხდება ყოველ წელს შემოდგომაზე საზოგადო, თანასწორი, პირდაპირი, საიდუმლო ხმის მიცემით.

თითოეული ახალი წესი, რასაც ახალშენის გამგე დაინახავს საჭიროდ, განხორციელდება მხოლოდ „რესპუბლიკის“ მცირე წლოვან მოქალაქეთა თანხმობის შემდეგ.

საჭირო იქნება ქოხის აგება ტყეში, ან ნავთ-საყუდელის გაკეთება ტბის ნაპირას, ან ღობის გაკეთება, ცხენის ან ძთოხის გაყიდვა,—ყველა კითხვებს მოქალაქენი გადასწყვეტდნენ უბრალო ხმის უმეტესობით.

საკოდავი, მიგდებული ბავშვები, რომელთაც ბინა იზოვებს თავშესაფარში, ძლიერ მალე იგნებდნენ, რომ თითო მათგანი ძალას წარმოადგენს ამ პაწაწა სახელმწიფოში, ისინი არ არიან შევიწროებულნი, როგორც გამასწორებლის ან საქველმოქმედო დაწესებულებაშია, არამედ არიან თავისუფალნი, მიწის მფლობელნი მოქალაქენი, ცხოვრებაც მათ ეხლა სულ სხვა სინათლით ეფინება წინ, ვიდრე წინედ.

მათ მიერ გამოცემული კანონის მიხედვით დანიშნულს დროს სწარმოებს მეცადინეობა სკოლაში სამუშაოდ და გასართობად.

მუშაობის დროს მიწას ამუშავებენ და სთესვენ სხვა და სხვა ბოსტნეულს, აგრეთვე მოიწვევენ ჭინახულს და უვლიან საქონელს. ბოსტანში მოწეული მწვანილეულება მიაქვთ საერთო სუფრაზე და ზედ მეტს კი ჰყიდნიან. ზამთრობით ხეებს სჭრიან, სთლიან და ამზადებენ ხე-ტყის მასალას.

ფულს თვითონვე ღებულობენ იმის მი-

ხედვით, თუ რამდენი საათი უმუშავნია თითოეულს მათგანს.

თითოეული ყმაწვილის მუშაობა იწყება დაწვრილებით და ყოველწლივ დანიშნულია დღე, როცა გამოიანგარიშებენ ვის რამდენი საათი უმუშავნია, და აგრეთვე რამდენი ფული ერგება და ყველა ყმაწვილი მიიღებს თავის წილს.

ყოველწლიური სამუშაო ხელფასი 40—200 მანეთს უდრის თითოეულს ყმაწვილზე, რადგანაც ბევრი მოქალაქე ძლივსღა იქნებიან 9—10 წლისანი,

თავისუფალ დროს „კომმუნის“ ყველა წევრები ისეთი მკვირცხლი და მხიარული ყმაწვილები არიან, როგორც იმ ასაკის ბავშვები. იმათ ყველაფერი აქვთ, რაც ბავშვებს ასიაშობენ: რამდენიმე საყენზე მთავარ სადგომიდან გაჭიმულია ვეებერთელა ტბა თავისი საბანებლით და ნავით საცურაოებით. უკან ვეებერთელა უტეხი ტყეა თავის მცხოვრებლებით—პეპელეებიდან დაწყებული დათვებამდის. ზამთარ ზაფხულში ბავშვები მომეტებულ დროს ტყეში ატარებენ. ზოგი მათგანი ბუნებრივი ნატურალისტები არიან და ვეებერთელა შენობა „რესპუბლიკისა“ ხანდახან სამხეცედ იქცევა ხოლმე. ახალგაზდები არ ხოცვენ ცხოველებს, მაგრამ დღე არ გავა, რომ რომელიმე მათგანმა არ მიუთრიონ გამგეს რომელიმე პატარა მხეცი. რამდენიმე ხნის წინათ ყმაწვილებს დიდათ უხაროდათ გველების ჭერა. გამგემ დაათვალიერა შენობა და დაინახა ვეებერთელა გველი, რომელიც ყუთში ჩავსვათ; მან გადასწყვიტა ბოლო მოეღო ამ გვარი გართობისათვის. საკითხი წამოყენებული იქნა „ახალშენის პარლამენტში“ განსახილველად და უმეტესობამ გადასწყვიტა გველების ჭერაზედ ხელი აეღოთ.

საზოგადოთ საუკეთესოდ ცვლილება

ეტყობად ყოველად ცუდ ბავშვებსაც. თითოეული მათგანი გრძობს, რომ ახალშენის აყვავება მასზეა დამოკიდებული და ეს ახალშენი აძლევს მას არა მარტო განათლებას, არამედ შეძლებასაც მოიპოვოს ცოტადენი ფული, რომლითაც გამოადის ცხოვრების სარბიელზე.

ერთ გაფუჭებულ მოქალაქედ „რესპუბლიკაში“ ითვლებოდა ფრანკი. დედა მას მკვდარი ჰყავდა, მამა ლოთი იყო. მთელი განათლება ფრანკისა მარტო სალანძღავ სიტყვებში გამოიხატებოდა, იგი თამბაქოსაც ეწეოდა, ქურდობდა კიდევ და მაგარ სასმელებსაც ეტანებოდა.

ეხლა ფრანკი სრულიად გამოცვლილია, მხოლოდ ხან და ხან შემთხვევით წამოცდება ხოლმე სალანძღავი სიტყვები. იმას პრეზიდენტობის იმედიც აქვს, წელს კი გამოადის კანდიდატად ახალშენის ხაზინადრის ადგილზე.

ახალშენის პირველ პრეზიდენტს, ოსკარ ვიბერს, არ ახსოვს თავისი მშობლები, ის ძლიერ პატარა ყოფილა, როცა მშობლები დახოცია. ახალშენში შესვლამდის ის მიჩიგანის ქუჩებში ცხოვრობდა, იკვებებოდა ნასუფრალით, მათხოვრობდა და ქურდობდა კიდევ. „ახალშენის“ ყველა მოქალაქენი ჰგვანან ამ ორ დასახელებულ პირს და ისინი რომ საპრობილემში გაეგზავნათ, ან გამასწორებელ დაწესებულებაში, ეჭვი არ არის, რომ ნამდვილ დანაშავე—რეციდივისტებად გადიქცეოდნენ.

ახალსა და ნორჩს ნაძენარში, კარგი საზრდოობით, სუფთა ტანსაცმლით, ალერსით და მზრუნველობით გარს შემორტყმული, თვით მოქმედებას და თავის პატივისცემას დაჩვეული ქუჩის ბავშვები თითქოს ხელახლად იბადებიან სხვა გულითა და სხვა სულით.

სკოლის გამოცდილებიდან

მოწათეთა ნაწერების გასწორება და საშინაო სამუშაოები.

ეს ორივე საკითხი გარჩეული იქმნა მასწავლებელთა ერთს საზოგადოებაში მიუხეხნაში, ჩვენი მიზანია რამდენიმე სიტუაციით გავაცნოთ ჩვენი შეთხვევები იმ დასკვნას, სადამდინაც მივიდა ამ კრებაზე მოხსენების ავტორი.

თავის მოხსენებას ავტორი ათუხებდა 1.200 მოწათეთა ნაწერების გაშინჯვაზე და მივიდა იმ დასკვნამდის, რომ მასწავლებლის მიერ მოწათეების ნაწერების გასწორება, ართმევს ამ უკანასკნელს აუარებელს დროს და მასთან ძლიერ მტირე სარგებლობა მოაქვს მოწათეთათვის. ამ სახით მოწათეთა ნაწერების გასწორების შემდეგ, მოწათეები, იმავე სწერის გამოკრების დროს, იშეორებდნენ ერთს შესამედს იმავე შეცდომებისას და მასთან რამდენსამე ახლს შეცდომასაც აკეთებდნენ. აუარებელი შრომა, რაც მასწავლებელმა გასწია მოწათეთა რვეულების სწორების დროს და დიდი დრო, რაც მან მოახდომა ამ ნაწერების სწორებას, ძლიერ სამწუხარო შედეგებს იძლევიან. გაცილებით უფრო ნაყოფიერია მოწათეების მიერ მართლწერის შესათვისებლად ის ხერხი, როცა მასწავლებელი თავის თანა დასწრებით და ურადლებით თვითონ მოწათეებსვე ასწორებინებს თავიანთ შეცდომებს. ასეთი საერთო მუშაობა მასწავლებლისა და მოწათეებისს მეტს გულის-

უერს იწვევდა მოწათეებში, ახვევდა მათ შეცნებით მუშაობას და მასწავლებელსაც აძლედა თავისუფალ დროს კითხვისა და თვით-განვითარებისათვის, რაც წინაღ უნაყოფოდ იხარჯებოდა მოწათეთა რვეულების კითხვაზე და შეცდომების სწორებაზე.

რაც შეეხება სახლში მისაცემ სწერებს, ესრედ წოდებულს „საშინაო სამუშაოებს“, ეს უარყოფილი და დამომბილი იქმნა იმავე მოხსენების ავტორის მიერ.

იმავე დაკვირვების და შეკრებილი მასალების მიხედვით აღმოჩნდა, რომ საშინაო ნაწერებს უმრავლესობა ასრულებს ცალკე მასწავლებლის, მშობლების, უფროსი და-ძმების ან ამხანაგების დახმარებით; მოხსენების ავტორს ასეთი ნაწერები, სინდისიერად, დამოუკიდებლად მომუშავე მოწათეთა ნაწერებთან შედარებით, მასწავლებლისა და სკოლისათვის უდირსად მიანია.

ამ სახით მოხსენების ავტორის აზრით მასწავლებლებისა და მოწათეების საერთო სარგებლობა მოითხოვს, რომ მოწათეთა ნაწერებს მართლ მასწავლებლები არ უნდა ასწორებდნენ და საშინაო ნაწერებიც გაუქმებული იქმნას; კრებაზე ერთხმად სრულიად სამართლიანად აღიარა მოხსენების ავტორის დასკვნა.—

მეცნიერება და აღზრდა

პირველი წერილი.

სწავლა-განათლების საქმე ეყოფილი დაწინაურებული ერისათვის ერთ უუდიდეს და უუსაჭიროეს საქმედ იყო დასახული. როგორც კი მოადგამდა ფუნს ცოტად თუ ბევრად განვითარებული ცხოვრება რამეღიმე საზოგადოებაში, მაშინვე შეუდგებოდნენ ხალხე სწავლა-

განათლების საქმეს და, რაც უფრო გამჭრიახი და ჭკვიანი იყო ერი, მით უფრო დაწინაურებული იყო მისი სწავლა-განათლება. უხსოვარის დროიდან ასე მომდინარეობდა კაცობრიობა და მრავალმა ერმა, რომელთა ცხოვრებაც ეკეთუნის მეტად შორეულს წარსულს, უკვე

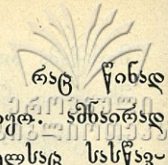
მოსკვამ თავისი დღე და მსოფლიოს დაუტოვა მხოლოდ ნაშთი თავისი დიდებული ცოდნისა და განვითარებისა. ერთი ერის ცოდნისა და გამოცდილებას შემდეგ სუკუნეთა ნამუშევარი ემატებოდა და ამასობაში კაცობრიობამ მოატანა ისეთ დაწინაურებულ ხანას, როგორც იყო მეთვრამეტე და მეტადრე მეცხრამეტე სუკუნე, როდესაც მეცნიერების ყოველმხრივმა განვითარებამ თითქმის უზენაესს წერტილს მიაღწია. მეცხრამეტე სუკუნე წინანდელ დროსთან შედარებით გაცილებით უფრო ნაყოფიერი გამოდგა, და აღმართის ცოდნის ყოველმა დარგმა ამ სუკუნის განმავლობაში მეტად დიდი ნაბიჯი წარსდგა.

მაგრამ რამდენადაც სხვა დარგებში შეიტანა ცვლილება ამ სუკუნის შენახვამ და აღმოჩენვამ, იმდენად მცირე და შეუმჩნეველი განსხვავება მიეცა სწავლა-განათლების საქმეს ამ ხნის განმავლობაში. როგორც მომდინარეობდა ეს დარგი საშუალო სუკუნეებიდგან, უმთავრესად თითქმის იმხარადვე დარჩა და თუ რამე ცვლილება მოხდა, მხოლოდ დიდის ღოდინისა და ბრძოლის შემდეგ, ისიც მეტად შეუმჩნეველი და უმნიშვნელო. თითქმის ყველას გაუჭირდა ძველი გზის შეცვლა და მისი გავლენის თავიდან აშორება...

სხვა მრავალ ნაკლებეფანებას არ შეგვხვბით—ეს ამ წერილის საგნად არცა გვაქვს აღებული—ჩვენ შეგვხვბით მხოლოდ ერთ-ერთ უმთავრესს ნაკლს სწავლა-განათლების საქმისას, რომელიც მხოლოდ განივრულ განვითარებას ისახავდა მიზნად და სხეულის ფიზიკურ მდგომარეობას სრულებით ანგარიშს არ უწევდა.

მართალია, ჯერ კიდევ ძველი ბერძნები დიდ ურადლებას აქცევდნენ სხეულის ძალას და მხსეობას და მრავალ საშუალებას ხმარობდნენ ჯან-ღონის განსავითარებლად; რომაელებიც მათ შემდეგ გაიძახოდნენ: „ჯანმრთელი სული, ჯანმრთელ სხეულშია“—მაგრამ მათ შემდეგ ყოველივე ეს დაფიქრებას მიეცა და ყველამ მეტ

ბარგად დაისახა ამხედ მზრუნველობა. საშუალო სუკუნეებში ყველანი გატაცებულნი იყვნენ მხოლოდ განების განვითარებით, მრავალნი მნიშვნელო საგანს ითვლიდნენ უუსჭირაკს დარგად, სხეულის ფიზიკური განვითარება კი სულ აბუნად ატლებული იყო. სრულებით დაფიქრებას მიეცა ის ჭეშმარიტება, რომ სხეულის განვითარება განებრივია და ფიზიკურიც ერთი-მეორის შენახვებით უნდა სწარმოებდეს. ამგვარი არა-ბუნებრივი მოვლენა, რასაკვირველია, თავის შედეგსაც იჩენდა. ამას მოჰყვა ახალგაზრდობის ფიზიკური დაძაბუნება და დაქვეითება. ბუნების განხების კარდასვლამ თავისი შწავლე და შეუბრალელებელი კვალი დაახინა ყველას და მძლავრად შეარყია სხეულის კეთილდღეობა. დიდმა ხანმა განვლო, სანამ კაცობრიობა გამოერკვეოდა და ამ მრუდე გზით სიარულს უარჰყოფდა. მაშინ მეცნიერებამ აღიშალა ხმა, აღმოჩინა სხეულის დაძაბუნების ნამდვილი მიზეზები, მიუგნო მათ სათავე და მძლავრად მიიტანა იერიში ყველაფერზე, რაც კი ხელს უშლიდა სხეულის კეთილდღეობას. მაგრამ ერთხელვე დამკვიდრებულ მიზართულებასთან ბრძოლა, რასაკვირველია, ასე სააღვილო არ იყო და ბევრი საფუძვლიანი მოსახრება უარყოფილი იყო, სანამ მეცნიერების წინსვლელობამ ფარდა არ ახადა მრავალ საიდუმლოებას და აშკარა დამატკიცებელი საბუთებით არ დაადარტურა ყოველი თავისი დასკვნა. ეს მოხდა მხოლოდ მეცხრამეტე სუკუნის მეორე ნახევარში, რადგანაც სამკურნალო მეცნიერების ერთ-ერთმა დარგმა, ეგრედ წოდებული ფიზიოლოგიამ, რომელსაც მიზნად აქვს დასახული სხეულის ყოველგვარი მოქმედების შესწავლა, ბევრი ახალი რამ აღმოჩინა უტყუარისა და დამატკიცებელის საბუთებით. რაც წინად ვარაუდით იყო ნაკულისსმევი, ყოველივე უარყოფილი იყო, მხოლოდ ის იყო შეწინარებული, რასაც ადასტურებდა ცდა და გამოკვლევა. ამ ახალი დარგით მაშინვე ისარ-

გებლა ფსინოლოგიამ, — ეს ის დარგია ფი-
ლოსოფიისა, რომელიც იკვლევს სულიერ მოფ-
ლენათა და მათ კანონებს, — და მრავალი დას-
კვნა, წინადასაიდუმლოებით მოცული ან სათუფ-
ნიადაგზედ ნაკულისსმევი, ახალ უტყუარ სა-
ფუძველს დაამყარა. ამის შემდეგ მთელი დარ-
გი შეემატა ფსინოლოგიას, ეგრედ წოდებული
ფიზიოლოგიური ფსინოლოგია. ამას გვერდს
ვერ აუხვევდა ის დარგიც მეცნიერებისა, რომ-
ელიც საგნად აქვს ადამიანი ადამიანის საქ-
მე, ეგრედ წოდებული პედაგოგია, და ამინა-
რად ამასაც ანგარიში უნდა გაეწია. ამ ახალი
მიმართულებისათვის, ერთის მხრით ფიზიო-
ლოგიისათვის და მეორეს მხრით ფიზიოლო-
გიური ფსინოლოგიისათვის. სწორედ ამ ნი-
ადაგზედ აღმოჩნდა პედაგოგიის ახალი დარ-
გი ფიზიოლოგიურ პედაგოგიად წოდებული.
წინადასა თუ პედაგოგია ბევრ სათუფ-
სხლოდ მიანდობებით და ვარაუდით არკვევ-
და, ესაა იგი მკვიდრ და შეურყეველ საბუ-
თებზედ ამყარებს ბევრს თავის კანონებს. ამ-
ინარად თუმცა ორივე დარგს — ფსინოლოგიას
და პედაგოგიას შორეულ წარსულში ჰქონდათ
სათავი, მაგრამ ორივეს სუსტი ჰქონდათ მეც-
ნიერული საფუძველი, სანამ ახლამა მეცნიერ-
ებამ არ შეიგნა ადამიანის სხეულის მრავალ-
ფეროვანი მუშაობა და კარგად არ შეისწავლა
მისი რთული და საიდუმლო კანონები.

აი ამ დროიდან ბევრი საიდუმლოებით მო-
ცული აზრი შეიქმნა უტყუარ და დასაბუთებულ
ჰემოკრიტიკად. ამას ვერაფერს გაუწევდა ძველ-
ბურ სიჯიუტეს და უფიქროს წინადასაიდუმლოებს
თავი უნდა მოეხარა ამ ახალი დარგის საფუძ-
ვლიან მოთხოვნილების წინაშე.

ამავე დროს დაწინაურდა შესამჩნევად სამ-
კურნალო მეცნიერების ის დარგიც, რომელს-
აც მიზნად აქვს დასახული ჯანმრთელობის
დაცვა, ეგრედ წოდებული ჰიგიენა. დიდი უუ-
რადღობა მიაქცია ნორჩი აგებულების განსა-
კუთრებულ მოთხოვნილებას და საფუძვლიანად

გამოიკვლიეს უფიქროს ვითარება, რაც წინადა-
საიდუმლოებით და შეურყეველი იყო. ამინარად
განვითარდა ახალი დარგი, რომელსაც სასწავ-
ლებლის ჰიგიენა უწოდეს.

როდესაც უფიქროსი ეს შეემატა თანამედ-
როვე კაცობრიობას, მაშინ, რასაკვირველია,
ადამიანის საქმეც განახლების გზას დაადგა.
მაგრამ სამწუხაროდ, რაც უნდა განვითარებული
იყოს საღი, იგი ერთხელვე ძვალ-რბილში
გამჯდარ ჩვეულებას ისე ადვილად ვეღარ სტო-
ვებს და დიდი ბრძოლა და დრო არის საჭი-
რო, რომ ახლამა მიმდინარეობამ ფეხი მოიდ-
გას, დიდათ სასარგებლოდ რომ იყოს იგი.
მაგრამ რაც უნდა იყოს, რამდენადაც დაწინა-
რებულია რომელიმე ქვეყანა, მით უფრო ჩქა-
რის ნაბიჯით მიდის ეს განახლების საქმე, და
რაც უფრო ბუნავი და სწავლია რომელიმე
კუთხე თანამედროვე კაცობრიობისა, მით უფრო
ხელის გზით იღვავს ფეხს უფიქროსი ნაყო-
ფიერი მუშაობა.

სამწუხაროდ, ჩვენ, ქართველები ამ შედა-
რებაშიან ვერ მივიღებთ მონაწილეობას, რად-
განაც ამასთან ისე გამოწირულად უნდა დავი-
სახეთ ჩვენი თავი, როგორც ბევრ სხვა სავა-
ლადლო საქმეში... დიდი ხანია, რაც ჩვენი
თვითარსებობის ორთაფერი ჩვენ ხელთ აღარ
არის და მისი მიმდინარეობაც ჩვენ სურვილს
აღარ ემორჩილება... ბევრ სხვა რამესთან ერ-
თად სწავლა-განათლების დიადი საქმის სათა-
ვეტ ჩვენს ხელთ არ არის და მისი ასე თუ
ისე შეცვლა, თანამედროვე მეცნიერების შე-
ფარდებით, ჩვენგან იმდენადვე ხელშეუვალია,
რამდენადაც ჩვენი მნათობის მცხოვრებთათვის
მარინის მცხოვრებლების საქმეში ჩარევა... ეს
უფიქროსი შეგნებულმა ქართველმა ძალიან კარ-
გად უნდა იცოდეს, მაგრამ მაინც საკულის-
ხმობა ცნობის-მოყვარე ადამიანისათვის ამ საგ-
ნის შესწავლა, იმის-და მოუნდავად, მალე მო-
ვესწრებით თუ არა ამის განხორციელებას.
რაც უნდა დაშორებული ვიყოთ სასარგებლოდ

მიმდინარეობას და ხელდაცარული ახალი მოთხოვნების განხორციელებაში, მაინც არასოდეს არ გვაწყენს იმის ცოდნა, თუ რა არის კარგი და რა არის მავნებელი.

აი სწორედ ამ მიზნით ხანდახან გამოვესუბრებით შკითხვებებს ზოგიერთ უუსუსტიროეს

კითხვების შესახებ, რომეზნიც ახალმა მეცნიერებამ საფუძვლიანად შეიმუშავა და ქვაკუთხედად დაუღო ახალგაზრდა თაობის შეგნებულ აღზრას.

ქ. ვ. ლ—ძე.

წერილები დაბა-სოფლებიდან

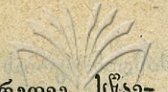
ახალციხე, რომორც ძველი სამესხეთოს დედა ქალაქი, ოდესმე ჭეუჭოდა სწავლა-განათლებითა და ვაჭრობა—მრეწველობითა. ის იყო გზა და ხიდი ევროპიდან შირველად შემოშუქებული ჩვენში ცივილიზაციისა, რომელიც კულტურულად აწვითარებდა ქართველ ხალხს; ამიტომ სამესხეთო ახალციხე ძველად ითვლებოდა საქართველოს განმანათლებელად.

დროთა ვითარებაში ისე შესცვალა გარემოება ამ ქვეყნისა და ისე მოაწყო საქმე, რომ განვითარების შირველობა არგუნა იმ დროიდან ჩამორჩენილ საქართველოს კუთხეებს და სამესხეთო კი დასტა, დაუძღურა და ერთ უკანასკნელ კუთხედ დასტოვას; ამ ნაირად ახალციხე თავის მიდამოიანად წარმოგვიდგენს დღეს ბნელეთს. დღეს საქართველოს ყოველ კუთხეში სიცოცხლე სდუნს, ხალხი განვითარების გზას დაადგა, სამესხეთოში კი სდუმს... იქ განახლებულმა თავისი შრომგრილი კვალი დააჩნია, აქ კი თავისი სანაქებო თავისუფალ დაჭკრვა, დაიქვითა, ერთი სიტყვიით დაჭკრვა სამესხეთომ თავისი ისტორიული მნიშვნელობა შირველობისა. რომორც აღმოსავლეთის საქართველო, ისე დასავლეთის დღითი დღე წინ მიდის ეკონომიურად და სწავლა-განათლებით, თვით მთიულთა შორისაც იხსნება შირველ დაწვებითი სასწავლებლები, სადც იყო თითო ორთლას, იქ ხომ აორკლასიანებენ და მით განვითარების გზას დაადგენენ, რასაც კარგად მოწმობს ამ უკანასკნელ

დროს შირველ დაწვებითი სასწავლებლების გამრავლება, სამკითხველოების გახსნა, დამატორული დასების შედგენა და წარმოდგენების განშირება, კომპერტიული ამხანაგობების შედგენა, სასოფლო ბანკების დაარსება და სხვ. სამესხეთოში კი საამიეროს ვერაჩას შეხვდებით. უკანასკნელ მაზრაში 30—40 შირველ დაწვებითი სკოლებია საქართველოში, ზოჯან ხომ ორი და სამი ამდენიც არის, მაგ. გურიაში და სამეგრელოში ასს სკოლებსაც აღემატება, ახალციხის მაზრაში კი 8-ოდე საეკ. სამრეწლო და 10—12 სამინისტრო შირველ-დაწვებითი სასწავლებელიც ძლივას არის და ისიც უვარგისად მოწუბილი. უვარგისობას დაწვებოთ თავი, რაც გვაქს იმისი რიცხვიც არ მტირდებოდას!... აი მაგალითი! სოფ. ადიგვენში (ახალციხიდან 20 ვერსია) მშვენიერი ორ კლასიანი ნორმალური სასწავლებელი იყო გამართული ზანსიონით და სამეურნეო განყოფილებით. არას დროს ამ სასწავლებელში რვა ბავშვზე მეტი არ უოფილას: მეტი მსურველი რე ვეღარ მიიზიდა ამ სასწავლებელმა, სახალხე ინსპექტორმა ბოჯანოვმა ეს სასწავლებელი ადიგვნიდან ს. ბარალეთში—ჭავჭავთოში გადაიტანა.

დანარჩენი სკოლებიც რომ ვერას სასურველ ნიადაგზე დაეწებული ჩვენში შემდეგი მაგალითებიდანაც დაწინასწავთ:

ქ. ახალციხეში ქართველ კათოლიკეთა სამრეწლო სკოლა 50 წელიწადია არსებობს. ნა-

ხეგარ საუკუნის განმავლობაში ამ სასწავლე-ბელმა ვერც ერთხელ ვერ მიაღწია თავის დანიშნულებას. ხან იკეტებოდა და ხან იხსნებოდა. რიგისი მასწავლებელი ამ სასწავლე-ბელს ორ წელიწადს ერთათ არ ღირსებია, სულ უწყისრიგო სწავლებით ერთი ბავშვიც არ გამოსულა აქედან წიკა-კითხვის რიგისი მტოდნე, ერთ ბავშვსაც არ შეუსრულებია ეს სასწავლებელი.

ამ სასწავლებლის ახლოს გვაქვს დედათა ერთ კლასიანი და მართლმადიდებელ ქართველთა სამრევლო საეკლესიო ერთკლასიანი სკოლა. რა საკვირველია ვერც ესენი არიან რიგისი ნიადაგზე დაუერებული!...

დედათა სკოლა 35 წელიწადია არსებობს აქ, განს. ანხა ბეს.—ასული დოდობერიძე—მუსხელიძის მეზობით. ეს სასწავლებელი ინახება დღიურად ნაშთიანი წყაროებით. ქალაქი წლიურად აძლევს 300 მან. საქველ-მოქმედო საზოგადოების წევრებს შეაქვთ 10—10 მან. რომლებიდან 200 მან. ძლივს იკრებუბა. დანარჩენი კი სკოლის კომიტეტმა უნდა იზრუნოს, წარმოდგენების გამართვით და კერძო შემოწირულებით შეაქუზონ საჭირო თანხა. ამ სკოლის წლიური ხარჯი 1200 მან. ამდენი ფულის მოგროვება ისიც კამიკობით ახალციხეში, სადაც ერთი მუჭა ქართველობა სიღარიბის გამო სულს ჭლათავს, ადვილი არ არის. ჩემის აზრით სკოლის ხარჯი უნდა შემცირდეს წელიწადში 450 მანეთით; 750 მანეთით მშვენივრად შეიძლება ერთკლასიანი სკოლის შენახვა.

უზომო ხარჯებიც რომ არ მივიღოთ მხედველობაში, სწავლაც არ არის რიგისად დაუერებული ამ სასწავლებელში: არაფინ არ ათვალეირებს, ჩვენი კომიტეტის წევრები თავის დღეში არ შეიხედავს სასწავლებელში, არც იტიანს სწავლიან რასმეს მასწავლებლები თუ არა!.. საჭიროა კომიტეტმა სასწავლებლის უკეთესად დაუერებისათვის მიაქციოს უურადღებს,

როგორც ხარჯთ აღრიცხვას, აგრეთვე სწავლების საქმის უკეთ მოწყობასაც სკოლაში. აუცილებლად საჭიროა სკოლის ორკლასიანად გადაკეთებაც, რომ აქ ნასწავლს შეეძლოს სწავლის გაცრძელება სხვა სასწავლებელში და ვინც სხვა სასწავლებელში არ მიებარება, ცოტად თუ ბევრად, ცხოვრებაში გამოსაუერებელი ცოდნა მაინც უნდა გამოიტანონ სასწავლებლიდან. ამისთვის კი უზირველესად კომიტეტმა ხელსაქმის განყოფილება უნდა გაუმჯობესოს, სადაც უზირველესი ადგილი უნდა ეჭიროს ჭრა-კერვას და არა ბალიშის ზირების ქარგვას, რომელიც ჩვენი მომავალი ქალებისათვის გამოუერებელია ცხოვრებაში. ჭრა-კერვა კი უფრო მეტად გამოდგება ოჯახში.

კომიტეტმა უნდა იზრუნოს აგრეთვე იმის შესახებ, რომ გაცდენილი და მოწყობელი ოთახი სკოლის შენობაში დაამთავროს და შიგ საშუალო სტენა მოაწიოს, რომელიც აუცილებლად საჭიროა ადგილობრივ ქართველობისათვის. თუ გარკვლასიანება მოხდება, ეს ოთახი მაინც მეორე კლასისათვის საჭირო გახდება და მოწყობილი სტენაც რომ იქნება არას დაუშლის რა სწავლების დროს, რადგანც ოთახი კარგა მოზრდილი იქნება.

არც ის იქნება ურიგო რომ ადგილობრივი წ. კ. საზოგადოების ბიბლიოთეკა შეუერთონ ამ სასწავლებელს, რომლის ცალკე შენახვა უსახსრობით მაინცა სჭირს და შეერთებით ბევრი ხარჯი შემცირდება ბიბლიოთეკას. შეერთება ასე უნდა მოხდეს; ბიბლიოთეკას თავისი საკუთარი ფული აქვს შენობას ასაკებად 800 მან. ამ ფულით სკოლის შენობას აღმოსავლეთიდან მიადგან ორი ოთახი. ერთში სამკითხველო მოთავსდება და მეორე ოთახში წიგნების საწილი.

ამ ნაირად სკოლა, სტენა, და ბიბლიოთეკა ერთად მოჭვევობან და საქმეც გაინარჩება. აუცილებლად საჭიროა ახალციხეში გაინახნას

ადგილობრივი განუყოფილება წერა-კითხვის საზოგადოებისა, რომელიც ადგილად შეიძლება ამ სამ ორგანოთა შეკავშირებას: სკოლის, ბიბლიოთეკის და სტენის. სკოლაში სწავლების საქმეც რიგის მოქმედება, მაგ. 1, შეადგენს სწავლების წესიერ ზრდაგამას, 2, ხშირ რევიზიებს გაუწევს და სასტიკ მეთვალყურეობას იქონიებს ზრდაგამებს წესიერ შესრულებას;

ბაზე; 3, გამცდის დროს თავმჯდომარეობის დროს შეასრულებს და 4, რიგის მასწავლებლებს დაუნიშნავს. მეტწილად მშინ ნამდვილ და სისტემატიურ ნიადაგზე დამყარდება ყოველივე. ეს განუყოფილებაც იზრუნებს ლექციების მოწოდებას საჯაროდ და სს.

მესხი კ. გვარამაძე.

კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია

Литургическіе грузинскіе памятники въ отечественныхъ книгохранилищахъ и ихъ научное значеніе. — Протоіер. Кор. Кекелидзе. — Тифлисъ. — 1908 г. (XXXI+515+XIII стр.). Цѣна 4 р. 50 коп.

ეს თხზულება მ. კეკელიძის სამაგისტრო დისერტაციაა, რომელმაც დიდი ყურადღება დაიმსახურა რუსულ სამეცნიერო ლიტერატურაში. მეცნიერ—სპეციალისტები ერთხმად აღიარებენ: „თხზულება მ. კეკელიძის ძვირფასი განძის სამშობლო საღვთისმეტყველო ლიტერატურაში“.

შრომა მ. კეკელიძის ორ ნაწილადაა გაყოფილი: პირველ ნაწილში ვრცლადაა განხილული ქართულ საღვთისმეტყველო წიგნების წარმოშობის და თან-და-თან განვითარების ისტორია, მეორეში კი აღნუსხულია საღვთისმისხურთა წესების რიგი და ხასიათი ჩვენში მე-IX საუკუნიდან მე-XVIII საუკუნემდე. ავტორს თავისი დისერტაციისთვის გადაუშინჯავს ხელთნაწერები ჰეტერობურგში (საჯარო წიგნთ საცავში და სამეცნიერო აკადემიის მუზეუმში (აზიის)), მსკავშირებში (რუმინცევის მუზეუმში, თბილისში (საეკ. მუზეუმში და ქართვ. შ. შ. კ. გ. საზ. წიგნთსაცავში) და საქართველოს ზოგიერთ მონასტრებში (გელათში, შიომღვიმეში...) და დეტალურად 62 ხელთნაწერი შეუსწავლია. საეკლესიო წიგნებიდან ვრცლად აქვს გამოკვლეული მ. კეკელიძის ევროლოგიონი (თვენი=იადგარი)

და ტიბიკონი (1—221 გვ.), საღვთისმისხურთა წესებიდან კი იოანე ოქროპირის, ბასილი დიდის და განახლების წირვის წესები. მეტად საინტერესოა ცნობანი „ერისთავის კურთხევის“ და ეგრედ წოდებულ „ელასამონი“-ს წესის შესახებ, რომელიც ახლგაზრდა მეცნიერს აღმოუჩენია თბილისის საეკლესიო მუზეუმის ხელთნაწერთა შორის (433, 467 გვ.). ეს წესები შეადგენენ მარტოოდენ საქართველოს ეკლესიის კუთვნილებას და სხვა მართლმადიდებულ ეკლესიის წარმომადგენელ ერთა შორის არ მოიძებნებია. საყურადღებოა მამა კეკელიძის აზრი ივერიის ეკლესიის კავშირის და დამოკიდებულების შესახებ ანტიოქიის და კონსტანტინოპოლის საპატრიარქო კათედრებთან XII. 473—513 გვ.).

საზოგადო თვისება, დადებითი მხარე მ. კეკელიძის შრომისა—ეს მისი მტკიცე მეცნიერული ხასიათია. თვითოეული თავი, ყოველივე გვერდი მოწმობს ავტორის მეცნიერულ განვითარებას და კრიტიკულ სოფლმხედველობას. ზღანი და გამოკვლევის მეთოდიც თხზულებაში უნაკლებია. ენა წმიდა, მარტივი და მსუბუქია.

სამწუხაროდ წიგნში არის ნაკლებეგანობაც

მაგალითად ავტორს არ განუხილავს კერძო (სპეციალური) საღვთისმსახურთა წესები ქართველ წმინდანების სახელზე (მნ. წმ. ნინოსი, ილარიანის, წმ. აბას „საგალობლებზე“ მოკლედაა ნახევრები (გვ 357—9) და—რაც უფლებზე უფრო უმთავრესია—1 რქომბრის საღვთისმსახურთა წესი: „საკითხავი სწესტიცხოველისა, კუართისა საუფლესა და კათალიკე (მცხეთის) ეკკლესიისა“ ერთი სიტყვითაც არ მოუხსენებია. როგორც ვიცით, ეს წესი ჯერ კიდევ მე-XII საუკ. შეადგინა კათალიკოზმა ნიკოლოზ I (+1160 წ.) და მე-XIX საუკ. იგი ორჯერ გამოიცა. პირველად იგი მოათავსა თავის „საქართველთა სამთხე“-ში ბ-მა საბინინმა 1882 წ. (გვ. 70—117), ხოლო 1908 წ. მღვდ. კარბელაშვილმა იგი ახლად გამოსცა, უკეთეს დედანზედ, ცალკე შენიშვნებით და კომენტარებით. ამ წესზე მით უფრო უნდა ეხვეწებინა მ. კეკელიძეს, რომ საქართველთა ერთ უკანასკნელ ექსარხოს თაგანმა (ვლადიმირმა) შემოიღო მცხეთის საპატრიარქო ტაძარში პირველ რქომბრის ღვთისმშობლის საფარველის (Покровь Богородицы) დღესასწაული და ამასთანავე დააკანონა ამ დღეს ღვთისმსახურების წესი რუსულ ენაზე და, როგორც საფუძველი თავისი ამ გვარ განკარგულებისა, უჩვენა მასზე, რომ ქართველებს ამ რიცხვისთვის (1 რქ.) არ გაქვთ ცალკე საღვთისმსახურთა წესი. ამის შესახებ ბევრი რამ ითქვა ჩვენი ეკლესიის წარმომადგენლის უფლად-სამღვდელო ღვთისმსახურის რუსეთის ადგილობრივ კრების (მოსამზადებელ) წინასწარ სხდომებზე (предсоборная комиссия) ვეტერბურგში 1906 წ. რამაც ცხარი და შედგარა წინააღმდეგობა გამოიწვია ცნობილ დეკანოზ ვოსტოროვსკან.

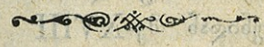
უფკველ შემთხვევაში (მიუხედავად ნახევრებ ნაკლებუფკვეანებისა) შრომა მ. კეკელიძის ძვირფასი განძია სამშობლო სამეცნიერო ლიტე-

რატურაში და, როგორც სამაგისტრო დისერტაცია, შეუდარებელია. ავტორს დონე არ დაუზოგავს დასახულ მიზნის მისაღწევად და ტიტანური შრომა გადაუტანია. ამისი მწაშლა ვრცელი 550-გვერდიანი თხზულება მ. კეკელიძის მრავალნაირი შენიშვნებით, სხვალით და კომენტარებით თვითოვეულ გვერდზე, რუსულ-ქართულ-ბერძნულ-ლათინურ-ფრანგულ-გერმანულ ენებზე.

სასურველია, რომ მ. კეკელიძემ განაგრძოს თავისი შრომა და მიჰყოს ხელი ზაქარია-ათონ-ულუმბოს მონასტრების ხელთნაწერების გამოკვლევისად, სადაც ძველად ქართველ მწერლებს უმოდვანიათ და დიდ ძალი მწერლობითა ნაშთი დაუტოვებიათ. იქ სწორედ არა ერთი და ორი ხელნაწერი აღმოჩნდება, რომელთა დიდი და გაუცვლელი მნიშვნელობა ექმნებათ არა მარტო თუ სამშობლო მხარის წარსულის შესასწავლად, რომელიც ძალზე დარბია მეცნიერული გამოკვლევებით, არამედ მსოფლიო (უფრო კი აღმოსავლეთის ერთა) ისტორიულ მოვლენათა განსამარტველად და სახსნელადც *).

სამ. ცომაია.

ვეტერბურგი.

*) კიევის სას. აკადემიის პროფესორთა სამუშაო მიუსაჯა მ. კეკელიძეს მაგისტრობის (ღვთისმეტყველების) ხარისხი 1908 წ. ოქტომბერში, სიტყვიერი დისპუტის (დაცვის) შემდეგ. კეკელიძე მესამე ქართველია, რომელსაც რუსეთის აკადემიისგან მიუღია მაგისტრობის ხარისხი. პირველი ორნი არიან: ევისკოპოსი ვაბრიელი (ქიქოძე) და დეკ. ხელაშვილი. „სასულიერო მახარობლის“ რედაქტორი მესამოცე წლებში.

სამეცნიერო მიმოხილვა

ჩრდილო პოლუსის აღმოჩენა.

წარსულ საუკუნის განმავლობაში არა ერთს მეცნიერს შეუწირავს თავისი სიცოცხლე მეცნიერებისათვის, რომ გამოეცვლია დღემდის კაცობრიობისათვის უცნობი დედამიწის ნაწილები—ჩრდილო და სამხრეთის პოლუსები. უკანასკნელ წლებში, როგორც გაზეთები გადმოგვცემენ, ორმა ამერიკელმა მოგზაურმა **დ-რ უკმა** და **რობერტ პირიმ** მიაღწიეს საწადელს. დ-რი კუკი ამტკიცებს, რომ 21 აპრილს 1908 წელს მან მიაღწია ჩრდილოეთის პოლუსამდის. მეორე მხრით რობერტი პირი იუწყება, რომ 6 აპრილს 1909 წ. მან ჩრდილოეთის პოლუსზე აღმართა დროშა შეერთებული შტატებისა. პირის ცნობები ყველამ სარწმუნოდ აღიარა, კუკის ცნობებს კი საექვოდ შეხედეს. მთავარი მიზეზი ამ დაუჯერებლობისა იმაში მდგომარეობდა, რომ კუკმა თავისი მოგზაურობა მარხილით მოაწყო და თან წაიყვანა მხოლოდ ორი ესკიმოსი, რომლის კულტურული მხარე მტკიცე საბუთს არ იძლევა სარწმუნო მოწმეებისას. ამას გარდა ბევრს საექვოდ მიაჩნდა კუკის ისეთი სწრაფი მგზავრობა. 1908 წელს 17 მარტს კუკი იყო ტომას გემბარდის კონცხზე, რომელიც დაშორებულია პოლიუსიდან 560 ინგლისური მილით, მაშასადამე ეს აუარებელი მანძილი მან 35 დღეში გაიარა, რაც, ბევრის აზრით, შეუძლებელია. მაგრამ ყველა ეს არც იმდენად საბუთიანია, რომ ექვი შეეპაროს კაცს მოგზაურის ჩვენების სიმართლეში. მისი პირველი რიტორიული ცნობები აიხსნება იმ აღმაფრენით და სიხარულით,

რაც მოგზაურმა განიცადა ამ აღმოჩენის დროს. არც ის კმარა ამის საბუთად, რომ პირიმ ვერაფერითარ ნაკვალევი კუკისა პოლუსზე ვერ იპოვა. აქ ყველაზე უწინ ის უნდა გვახსოვდეს, რომ ადგილის განსაზღვრას მხოლოდ შედარებითი ფასი აქვს. თვითონ კუკისაც სჯერა, რომ შეიძლება შეცდომა იყოს სათოჯის მანძილზე.

კუკისა და პირის საერთო ცნობებიდან სჩანს, რომ პოლუსზე ხმელეთი არ არის, არამედ მცურავი ყინულებია, ასეთივეა ნანსენის გამოკვლევის შემდეგ საზოგადო აზრი ამის შესახებ. ამიტომ გასაკვირველი არ არის, თუ ერთის წლის შემდეგ პირიმ პოლიუსზე ვერ იპოვა კუკის ნაკვალევი. უკანასკნელის ცნობების ღირსების დაფასებას უნდა დაფუცადოთ იმ დრომდის, სანამ ის არ გამოაქვეყნებს თავის მოგზაურობის დაწვრილებითს ცნობებს. უფრო ნაკლებ უჯერობას იწვევს პირის ცნობა. ოცდა სამი წელიწადი თავისი სიცოცხლის 52 წლიდან პირიმ მოანდომა გრენალდიის და გრანტის მიწის გამოკვლევას და ცდას, რომ მიეღწია ჩრდილო პოლუსამდის. ეს აღფრთოვანებული მოგზაურობა და შეიძლება არქტიული ქვეყნების ფრიად გამოცდილ მკვლევარად ჩაითვალოს. ჯერ კიდევ 1905—1907 წლებში მან გაუსწრო პოლიალურ ქვეყნების ყველა მოგზაურებს, როცა მიაღწია 87°61' ჩრდილოეთის სიგანეზე.

გამგზავრების წინ 6 ივნისს 1908 წ. პირიმ განაცხადა, რომ თუ წარმატება ექნა და მშვიდობით დაბრუნდა უკანვე, ქვეყანა გაიგებს ამას ავვისტოში ან სექ-

ტემბერში 1909 წელს. რამდენად სწორი იყო იმის ანგარიში, შეიძლება დავინახოთ იქიდან, რომ მისი ტელეგრაფი, სასიხარულო ამბით წარმატებით მოგზაურობის შესახებ, მიღებულ იქმნა 5 სექტემბერს 1909 წ.

პირიმ ვასტურა ყინულებს შუა და 1 სექტემბერს მიღწია ელევტეროვის ადგილის ჩრდილოეთის ნაწილთან, აქ ექსპედიციამ დაიზამთრა.

შემდეგი მოგზაურობა ჩრდილოეთის პოლუსისკენ შეასრულეს მარხილებით. როგორი სისწრაფით მიდიოდა პირი სჩანს იქიდან, რომ 5 აპრილს 12 საათში გაიარეს 40 ინგლისური მილი. მართალია დღე იყო არა ჩვეულებრივი — სიცივე იყო 15%, ნულს ქვევით და ამან გამოაცოცხლა ძაღლები.

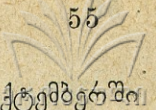
6 აპრილს პირი იყო პოლუსზე. პირველი 30 საათი მოანდომეს დაკვირვებას და ფოტოგრაფიული სურათების გადაღებას. მგზავრების მისვლიდან 10 საათის შემდეგ, ცა მოიწმინდა და 7 აპრილს, შუა დღის შემდეგ, ცაზე ღრუბელი არა სჩანდა. ყინულის ნაპრალებში 5 მილზე პოლიუსიდან შეიძლება ზღვის ფსკერის გაზომვა, მაგრამ 1500 საყენის მავთული ცოტა გამოდგა, შემდეგ მავთული გაწყდა და დაიკარგა.

უკანასკნელი დაკვირვება მეტად საყურადღებოა, რადგანაც იგი წარმოადგენს ახალს საბუთს გრინა მორეს თეორიის დასამტკიცებლად დედამიწის მოყვანილობის შესახებ. როგორც ვიცით მორე ამტკიცებს, რომ დედამიწას სრულიად ისეთი მოყვანილობა არა აქვს, როგორც გეოგრაფიის სახელმძღვანელოშია აწერილი. მორეს აზრით დედამიწას ტეტრაედრის ანუ მსხლის მოყვანილობა აქვს ოთხის მწვერვალით, სამი მწვერვალი ჩრდილო

ნახევარ სფერაშია — ესენია: სკანდინავია, კანადა და ციმბირი, რომ დედამიწა ჩრდილო პოლუსთან ღრმად ჩაზნექილია. ამაში ეჭვი არ არის ნანსენის, აბრუცკის და რეოლის ექსპედიციის შემდეგ; მეოთხე მწვერვალს კი წარმოადგენს სამხრეთ პოლიუსი, სადაც უკანასკნელი ექსპედიცია ნათლად ამტკიცებს ხმელეთის არსებობას, მხოლოდ ჯერ გამოკვლეული არ არის სამხრეთის პოლუსი ერთი დიდი ხმელეთია თუ კუნძულებად არის დაყოფილი.

შემთხვევითი რამე ჩრდილო პოლიუსის აღმოჩენის დროს ცოტა იყო, ვიდრე ჰგონიათ. არტიკული ქვეყნების ჰაერის პირობები შესწავლილ იქმნა წინანდელ ექსპედიციების მიერ და მიღებული ცნობებიდან მივიდნენ იმ დასკვნამდის, რომ წარმატებით მოგზაურობა ჩრდილო პოლუსისკენ შესაძლებელია მხოლოდ გაზაფხულზე, როცა ყინულის მდგომარეობა არ აბრკოლებს მარხილით მოგზაურებს და სიცივეც ისეთი მძაფრი არ არის, როგორც ზამთარში. ბოლოს ამით უნდა აიხსნას პირის (და შეიძლება კუკის) წარმატება; ორნივე იმ დასკვნამდის მივიდნენ, რომ წინანდელი ხერხით და საშუალებით, რაც უხმარიათ მრავალ რიცხვთან ექსპედიციებს შეუძლებელია მიზნისადმი მისაღწევა. ექსპედიციაში უნდა მოჰყვებინოთ ცოტა ხალხი, სასტიკი არჩევით, რაც შეიძლება ჰყავდეთ მეტი ძაღლი, საჭიროა სურსათის მინიმუმი, ესკიმოსების ჩვეულება, თოფი და მონადირის სიმარჯვე, ეს საშუალებანი ნანსენმაც მოიწონა, როცა შეეხო პირის მოგზაურობას.

ჩრდილო პოლუსის აღმოჩენას კიდევ ის მნიშვნელობა აქვს, რომ მკვლევართა ინტერესები მართლაც ამ წერტილზე არ შეჩერდება, მათი ყურადღება მიქცეული იქნება ამ ქვეყნის ჯერ კიდევ გამოუკვლე-

ველი ადგილებისკენ. ამ მხრით სამუშაო აუარებელია, რადგანაც ალიასკის ჩრდილოეთი ნაწილი და აღმოსავლეთის მხარე ციმბირისა, იმ გზამდის, რომელიც განვილო ნანსენმა, ჯერ კიდევ ბევრგან გამოუკვლეველია.

ამ გამოკვლევას სავაჭრო-სამრეწველო ინტერესიც მოჰყვა, მაგალითად შპიცბერგენზე ეხლა გაცხარებული მუშაობაა ქვა-

ნახშირისა. წარსული წლის სექტემბერში დაასრულა თავისი სამუშაო შოტლანდიელმა მოგზაურმა დ-რ ბრუსმა პრინც ჩარლზის კუნძულის შესახებ. ამ ექსპედიციამ იმდენი მადნეულის სიმდიდრე აღმოაჩინა ამ კუნძულზე, რომ მალე შეუდგებიან მის შემუშავებას.

რედაქტორ-გამომც. ლ. გ. ბოცვაძე.

მ ნ ც ხ ა დ ე ბ ე ბ ი

მიიღება ხელის მაწიქა 1010 წლ.
ყოველ-დღიური საპოლიტიკო და სალიტერატურა გაზეთი

დ რ ო ე ბ ა

(წელიწადი მესამე)

გაზეთს ექნება: სურათებიანი დამატება.
წლიურად გაზეთი ღირს 8 მან. 50 კ. ნახევარი წლით 4 მან. 80 კაპ. ერთი თვით 80 კაპ. 1910 წელს წლიურ ხელის მომწერლებს დაუბრუნდებათ კედლის კალენდარი
ადრესი: თიფლის, რედაქცია „დროება“
И. Г. Агладзе.

ყოველ-დღიური საპოლიტიკო და სალიტერატურა გაზეთი

მ ო მ ა ვ ა ლ ი

გაზეთი წლიურად ღირს 7 მანეთი, ნახევარი წლით 4 მან. ერთი თვით ტფილისში 80 კაპ. ტფილისს გარედ 90 კაპ. რედაქციის ადრესი: რუსის ქუჩა, № 3, ზემო სართული.
თულის გამოსაგზავნი ადრესი: თიფლის, ტიპ. „შრომა“ Калистрату Конст. Шуладзе.

ყოველ-კვირეული საპოლიტიკო და სალიტერატურა გაზეთი

ზ ო ნ ი

გამოვა იმავე პროგრამით 1910 წელსაც, როგორც 1909 წელს გამოდიოდა. გაზეთის ფასი

წლიურად—3 მან. ქალაქს გარეთ 3 მ. 50 კაპ. ნახევარი წლით 2 მან. საში თვით 1 მ 20 კაპ სოფლის მასწავლებლებს გაზეთი დაეთმობა წლიურად 2 მანეთად, ნახევარი წლით 1 მან 20 კ რედაქციის ადრესი: Кутайсь, Балахванская ул. д № 37 Редакция „Пони“

Открыта подписка на 1910 г. на газету

ЗАКАВКАЗЬЕ

ГОДЪ ПЯТЫЙ

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА съ доставкой въ Тифлисъ за годъ 6 р., за полгода 3 руб. 50 к.; съ пересылкой въ другіе города за годъ 8 р., за полгода 4 р. 50 к. Помѣсячно по всюду 75 к. За границей вдвое.

Адресъ редакціи: Тифлисъ, Эриванская площадь, д Гургенова, общій входъ съ конторой нотаріуса Мгеброва

Ред.-изд. Г. И. Амираджиби.

Открыта подписка на ежедневную общественно-политическую и литературную газету

НОВАЯ РѢЧЬ

ПОДПИСНАЯ ПЛАТА на годъ для городскихъ 7 р., на полгода 4 р. Для иногороднихъ на годъ 8 р., на полгода 5 руб помѣсячно 75 коп.

Адресъ: Тифлисъ, Дворцовая, д. груз дворян ред. газ. „Новая Рѣчь“.

Редак.-изд П. А. Готуа

მიიღება ხელის მოწერა

სამეცნიერო-პედაგოგიურს და სალიტერატურო ჟურნალ

„განათლება“-ზე

(წელიწადი მესამე)

1910 წელს ჟურნალი გამოვა ყოველთვის პირველ რიცხვებში, გარდა ზაფხულის ორის თვისა. ჟურნალის მიზანია ხელი შეუწყოს სწავლა-განათლების საქმეს ჩვენებურს სკოლებში და ოჯახებში, მიაწოდოს მკითხველს უსაჭიროესი ცოდნა მეცნიერების სხვა და სხვა დარგიდან და სიტყვა-კაზმულ მწერლობიდან, დაეხმაროს მასწავლებელთა და სახალხო განათლების მოღვაწეთა შეერთებულს მოქმედებას საქმის ნაყოფიერებისათვის.

შუკნალში მონაწილოება აღვითქვამს ჩვენებურმა საუკეთესო მაცნეებმა, პედაგოგებმა და მწერლებმა.

ჟურნალი წლიურად ღირს 3 მანეთი, ნახევარი წლით 2 მანეთი. სახალხო მასწავლებლებს ჟურნალი წლიურად დაეთმობათ **ორ მანეთად.**

წარსული ორი წლის ყველა ნომრები მსურ-ველთ დაეთმობათ „წერა-კითხვის საზოგადოების“ მაღაზიიდან **ორ მანეთად.**

ჟურნალის ფული და წერილები უნდა გამოიგზავნოს ამ ადრესით: **Тифлиς, Дворянская Грузинская Гимназія Дурасабу Герасимовичу Боцвадзе.**

რედაქტორ-გამომცემელი **ლ. ზ. ბოცვაძე.**

ავტორებს საყურადღებოდ: რადგანაც ჟურნალი ამ წელში შემოკლებულად გამოდის, ამიტომ „განათლების“ რედაქცია ვერ იკისრებს ვრცელი წერილების ბეჭდვას. რედაქციას სასურველად მიაჩნია უფრო მოკლე და შინაარსიანი წერილები მიაწოდოს მკითხველებს. დასაბეჭდ წერილებს, თუ საჭიროება მოითხოვს, რედაქცია შეასწორებს და შეამოკლებს. ჟურნალში დასაბეჭდი წერილები გარკვევით უნდა იყოს დაწერილი ცალ გვერდზე, დატოვებული უნდა იქმნას საკმაოდ დიდი გასასწორებლად. დაუბეჭდავ წერილებს რედაქცია ინახავს, ვიდრე ავტორი არ მოიკითხავს და უკანვე არ დაიბარებს თავის ხარჯით. ჰონორარს რედაქცია ვერავის ვერ დაპირდება.

შემდეგი ნომერი „განათლებისა“ გამოვა პირველ თებერვალს.